

Тужилачка реч

Гласило Удружења
тужилаца Србије

Издавач:

Удружење тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије,
Грачаничка 18, Београд

Главни уредник:

Миодраг Плазинић

Заменик главног и одговорног уредника:

Звонко Маринковић

Визуелни концепт и дизајн:

comma | communications design

Консултант:

Момир Илић

Техничка припрема:

Мирослав Крстић

Штампа:

АТЦ д.о.о., Београд

Тираж:

500

Адреса редакције:

Грачаничка 18, Београд

телефон/факс

011 / 3031 909

e-mail:

udruzenjetuzilacasrbije@gmail.com

Уводна реч

4

Активности Удружења тужилаца Србије

Звонко Маринковић

6

Одељење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије у Јагодини

Оливера Јовић
Љубиша Бранковић

18

Одлука Уставног суда

22

Писмо заштитнику грађана

26

Мишљење заштитника грађана

27

Јавни тужилац и породично правна заштита од насиља у породици

Слободан Јосимовић

32

Суђење у разумном року

Светлана Ненадић

37

Примена споразума о признању кривице у пракси

Предраг Ђетковић

44

Изузеће судија

Драган У. Калаба

53

Криминалитет мржње

Јован Крстић

60

Data mining системи као подршка истражним радњама Раде Драговић

74

Dataveillance и Data mining као техноло- шка подршка процесу истражних радњи

Раде Драговић
Миодраг Ивковић
Бојан Перовић
Ђуро Клипа

84

Strategic regulation model on the high-tech crime vulnerable targets

Zvonimir Ivanović
Rade Dragović
Sergej Uljanov

89

Извештај Америчког удружења правника

96

УВОДНА РЕЧ

Боље један ударац поновити
10.000 пута, него 10.000
удараца само једном

Изрека монаха Шаолина

Три човека седла су на врху планине Шаоши, одмарајући се након дугог пешачења. Један је био геомант (геомантија је збирка симбола који помажу у предвиђању догађаја), други властелин, а трећи монах. Ниједан од њих није знао за присуство преостале двојице. Истовремено, свој тројици се приказала истоветна визија: јака светлост обасјала је подножје планине Шаоши, а два старија човека дуге, седе браде, осмехујући се, показивали су рукама на место које је било препуно чемпреса, говорећи да је то Свето место. Чим је визија нестала, сва тројица су се запутили кућама, свако са својим мислима: геомант је размишљао како ће што пре заузети земљу која је означена светом и тако обезбедити својим потомцима светлу будућност и поштовање; властелин је имао на уму само једно – земља мора бити његова како би увећао своје богатство; монах је знао да мора да пронађе начин како би на Светој земљи изградио грађевину којом ће се још хиљадама година проносити ватра Будиног имена. Наравно, монах је успео да надмудри преосталу

двојицу, први стигне на означено место и подигне храм, који и данас, 1500 година касније, стоји на истом месту.

Укратко, то је легенда о настанку манастира Шаолин.

Зашто је она битна за нас? Зато што говори о општем добру које је испред појединачних жеља и стремљења науштрб заједничких интереса. Управо ту се налази место нашег Удружења. Заштита колективних, општих интереса и рад за добробит заједнице. Из тих разлога смо доставили Иницијативу за покретање поступка за оцену уставности Закона о изменама и допунама Закона о јавном тужилаштву, на коју смо крајем априла добили одговор Уставног суда Србије: **Одлуком је усвојена Иницијатива Удружења!** Уставни суд је својом одлуком утврдио да је неуставна одредба којом је било предвиђено преиспитивање статуса изабраних јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца. Осим тога, Уставни суд констатује да би преиспитивање одлука првог са-

става Државног већа тужилаца представљало меру дискриминаторског понашања према јавним тужиоцима и заменицима јавних тужилаца, који би на тај начин били изложени преиспитивању одлука о њиховом избору због сумње у повреду поступка који је водио надлежни орган, а на које ова лица нису имала никаквог утицаја.

Такође, Удружење је доставило притужбу омбудсману којом је стало у заштиту свог члана и у заштиту права на струковно удруживање које је, према нашем мишљењу, било повређено поступањем Републичког јавног тужиоца. **Омбудсман је у Мишљењу рекао да је овим поступањем повређено право на струковно удруживање!** Право

носилаца тужилачке функције, али и интерес свих грађана Републике Србије је да јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца несметано остварују право на струковно удруживање, што обухвата и право да у име Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије иступају у јавности, слободно изражавају стручно мишљење и износе схватања о свим питањима јавнотужилачке праксе.

У часопису се налазе *Одлука Уставног суда*, као и *Мишљење омбудсмана*.

У наредном периоду, тачније крајем јуна 2012. године, Удружење тужилаца Србије ће заједно са Друштвом судија Србије бити домаћин још једног престижног скупа: у нашој земљи организоваће

се Административни одбор МБДБП-а, што доказује углед који наша организација има на међународном плану.

Када је у питању овај број *Тужилачке речи*, поред већ уобичајене праксе да дајемо преглед свих активности Удружења између два броја часописа и представљања одељења Удружења – овога пута је дошао ред на одељење у Јагини – имаћете прилику да прочитате чланке који се односе на примену споразума о признању кривице, суђење у разумном року, изузеће судија, криминалитет мржње, као и друге стручне текстове.

До следећег читања,

УРЕДНИШТВО

АКТИВНОСТИ

УДРУЖЕЊА ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

ЗВОНКО МАРИНКОВИЋ

Седница Управног одбора Удружења

XVI седница Управног одбора Удружења одржана је **12. јуна у Ечкој** код Зрењанина. Седници је присуствовало **10 од 17 чланова** Управног одбора. Поред чланова Управног одбора, седници је присуствовало и десетак чланова Удружења који су учествовали у раду Управног одбора. **Дневни ред** је обухватио следеће теме: усвајање дневног реда и записника са претходне седнице УО, представљање извештаја о раду и финансијског извештаја Удружења, информисање чланова о расправама пред Уставним судом и о Од-лукама Уставног суда, информације о организације редовне Скупштине Удружења и о активностима МЕДЕЛ-а.

Округли столови/семинари

ОКРУГЛИ СТО „РАДНА МРЕЖА И ИСКУСТВА СРБИЈЕ У БОРБИ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА И ЗАШТИТА ЖРТАВА”

Златибор,
2-4. децембар 2011.

Семинар „Радна мрежа и искуства Србије у борби против трговине људима и заштита жртава” организован је на Златибору као део реализације пројекта „Ефикаснија заштита жртава трговине људима - одговор правосуђа”, који Удружење спроводи у сарадњи са ЕИДХР (Европски инструменти за демократију и људска права).

Први дан семинара започео је регистрацијом учесника, а затим се пре-

шло на кратак увод у сврху и циљ радионице и представљање предавача. Други дан семинара је отворило предавање Милана Жарковића, професора Криминалистичко-полицијске академије и Владимира Абазовића, припадника Службе за борбу против организованог криминала.

Тема предавања била је „Појам трговине људима, фазе и облици експлоатације, подаци и сазнања о жртвама и извршиоцима/презентација случајева”. Затим се присутнима обратила Весна Станојевић, директор Саветовалишта против насиља у породици, која је говорила о заштити жртава трговине људима.

Излагања су се затим наставила следећим редом: Слободан Савић, доктор на Институту за судску медицину Медицинског факултета у Београду, који за тему имао

„Судско-медицински приступ жртвама трговине људима”, Биљана Синановић, судија Врховног касационог суда, која је говорила о одштети жртвама трговине људима, Радмила Драгичевић-Дичић, вф председника Апелационог суда у Београду, са темом „Преглед међународних и националних правних докумената од значаја за супротстављање трговини људима”, Ивана Радовић, представник организације Астра, која је говорила о искуствима Астре у помоћи жртвама, Гордана Јекић-Брадајић, заменик тужиоца за организовани криминал, као и Горан Тодоровић, припадник Службе за борбу против организованог криминала, који су говорили о изазовима покретања и вођења преткривичног поступка.

Последњег дана семинара присутнима су се обратили Мирољуб Виторовић, заменик тужиоца за ратне злочине чија је тема гласила „Жртве трговине људима, разумевање ситуације и положаја жртве, жртве као сведоци, имовинско правни захтеви жртвава”, Радмила Драгичевић-Дичић, вф председника

Апелационог суда у Београду, и Владимир Абазовић, припадника Службе за борбу против организованог криминала, који су говорили о прегледу релевантне праксе супротстављања трговини људима, као и Горан Чавлина, судија Врховног касационог суда, који је пружио осврт на примере из праксе Врховног касационог суда.

Семинару је присуствовало око тридесет јавних тужилаца и заменика из Шапца, Ваљева, Лознице, Пожеге, Београда, Ужица и Пријепоља.

СЕМИНАРИ „ГРАЂАНИ И ПРАВОСУЂЕ ЗАЈЕДНО ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ”

**Међавник, 29. март -
1. април 2012.**

У периоду од 29. марта до 1. априла 2012. године, на Међавнику је одржан први семинар за организације грађанског друштва у оквиру пројекта „Грађани и правосуђе заједно против корупције”.

Семинару „Правни оквир и искуства Србије у борби против

корупције” присуствовало је 20 полазника из шест организација чланица Коалиције за надзор јавних финансија, и то Топличког центра за демократију и људска права, Ужичког центра за људска права и демократију, Удружења Пиргос, Тимочког клуба, Ресурс центра Мајданпек и Бечејског удружења младих, као и представници партнерске организације на пројекту – Удружења тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије и Међународног центра Улоф Палме. Семинар је организован по методологији Топличког центра за демократију и људска права и Ужичког центра за људска права и демократију, која је заснована на комбинацији интерактивних теоријских предавања, радионица, симулација и рада у малим групама. Централне теме семинара биле су: Корупција у систему јавних финансија, Правосудни систем у борби против корупције, Антикорупцијско законодавство и правосудна антикорупцијска пракса. На овом семинару започет је рад на утврђивању методологије

грађанског мониторинга поступања тужилаштва у предметима са елементима корупције у систему јавних финансија, што ће у периоду који предстоји бити централна пројектна активност. Предавачи на семинару, за који је била карактеристична велика динамичност и интерактивност учесника, били су проф. др Мирослав Прокопијевић (Институт за европске студије), др Горан Илић (заменик Републичког јавног тужиоца), Немања Ненадић (Транспарентност Србија), Миодраг Милосављевић (Фонд за отворено друштво) и Милорад Бјелетић (Београдска отворена школа). У току семинара остварени су планирани циљеви, подигнут ниво знања учесника о областима које су биле предмет рада и постављене основе за методологију мониторинга.

**Врњачка Бања,
20 – 22. април 2012.**

Други семинар у оквиру пројекта „Грађани и правосуђе заједно против корупције” одржан је од 20. до 22. априла у Врњачкој Бањи.

Семинар се односио на сарадњу правосуђа и невладиног сектора у борби против корупције. Присуствовало је 22 учесника: тужиоци из Краљева, Чачка, Крушевца и Јагодине, као и представници невладиних организација – Удружења тужилаца Србије, Топличког центра за демократију и људска права, Транспарентности Србија и Фондације за отворено друштво. Предавачи на семинару, који је оправдао очекивања учесника својом динамичношћу и нивоом презентација које су излагачи представили, били су Немања Ненадић, програмски директор Транспарентности Србија, Драгомир Трнинић, начелник одељења за сузбијање организованог криминала при Служби за борбу против организованог криминала, Зоран Јачев, руководилац на ЕУ пројекту у Босни и Херцеговини, Зорана Марковић, директор Агенције за борбу против корупције и Миодраг Милосављевић из Фондације за отворено друштво. Предавачи су при-

сутнима презентovali следеће теме: законодавни оквир за сузбијање корупције у систему јавних финансија, антикорупцијско законодавство и правосудна антикорупцијска пракса, даг је приказ анализе кривичних дела корупције откривених од МУП-а Републике Србије у периоду 2006-2010. године, затим је говорено о значају сарадње правосуђа и невладиног сектора у борби против корупције, даг је кратак осврт о улози и искуствима Агенције за борбу против корупције и о сарадњи Агенције и тужилаштва, док је последње излагање представило присутнима претпоставке и ризике грађанског надзора правосудних институција. Уз обиље занимљивих примера из праксе које су поделили са учесницима, предавачи су успели да одрже заинтересованост присутних, те је читав семинар карактерисала интерактивност учесника. Семинар је утицао на подизање знања учесника из наведених области, чиме је остварен његов примарни циљ.

**Међавник,
26 – 29. април 2012.**

Удружење тужилаца Србије је у сарадњи са Топличким центром за демократију и људска права и Ужичким центром за људска права и демократију у периоду од 26. до 29. априла 2012. године на Међавнику реализовало семинар „Најбоље праксе и стандарди у борби против корупције у систему јавних финансија”.

Полазници семинара били су активисти невладиних организација ангажованих на пољу сузбијања корупције. Предавачи на семинару били су Мирослав Прокопијевић, Институт за европске студије, Немања Ненадић, Транспарентност Србија, Милорад Бјелетић, Београдска отворена школа, Миодраг Милосављевић, Фонд за отворено друштво и Горан Илић, Републичко јавно тужилаштво. Полазници семинара су кроз интерактивна предавања обрадили следеће теме: Искуства демократских друштава у борби против корупције у систему јавних финансија: унутрашња

системска решења; Стандарди и најбоље праксе за сузбијање корупције у систему јавних финансија: мере и ризици; Правосудни систем у борби против корупције у систему јавних финансија: ЕУ стандарди и искуства окружења; Законодавни оквир за сузбијање корупције у систему јавних финансија: упоредна искуства; Грађански надзор поступања тужилаштва у предметима са елементима корупције: најуспешније примењене методологије; Примена успостављање технике надзора у пракси: ограничења и ризици.

**Ечка,
11 – 13. мај 2012.**

Наредни семинар у оквиру пројекта „Грађани и правосуђе заједно против корупције” одржан је од 11. до 13. маја у Ечкој код Зрењанина.

Семинар се односио на сарадњу правосуђа и невладиног сектора у борби против корупције. Присуствовало је 29 учесника: тужиоци из Новог Сада, Панчева, Зрењанина, Параћина,

Негодина, Ваљева, Прокупља, Пирота, Београда и Чачка, као и представници невладиних организација – Удружења тужилаца Србије, Транспарентности Србија и Фондације за отворено друштво.

Предавачи на семинару били су Немања Ненадић, програмски директор Транспарентности Србија, који је присутнима представио две теме: Законодавни оквир за сузбијање корупције у систему јавних финансија и Антикорупцијско законодавство и правосудна антикорупцијска пракса, Зорана Марковић, директор Агенције за борбу против корупције која је говорила о улози и искуствима Агенције за борбу против корупције и о сарадњи Агенције и тужилаштва, као и Миодраг Милосављевић из Фондације за отворено друштво, који је говорио о претпоставкама и ризицима грађанског надзора над правосудним институцијама.

Бања Ковиљача, 18-20. мај 2012.

Трећи семинар у оквиру пројекта „Грађани и правосуђе заједно против корупције” одржан је од 18. до 20. маја у Бањи Ковиљача. Семинар се односио на сарадњу правосуђа и невладиног сектора у борби против корупције. Присуствовао је 21 учесник: тужиоци из Пожеге, Пријепоља, Шапца, Ваљева и Београда, као и представници невладиних организација – Удружења тужилаца Србије, Топличког центра за демократију и људска права, Транспарентности Србија и Фондације за отворено друштво.

Предавачи на семинару били су Немања Ненадић, програмски директор Транспарентности Србија, који је присутнима представио две теме: Законодавни оквир за сузбијање корупције у систему јавних финансија и Антикорупцијско законодавство и правосудна антикорупцијска пракса, Зорана Марковић, директор Агенције за борбу

против корупције, која је говорила о улози и искуствима Агенције за борбу против корупције и о сарадњи Агенције и тужилаштва, Драгомир Трнинић из Агенције за борбу против корупције, који је дао анализу кривичних дела корупције у периоду од 2006-2009. године, као и Миодраг Милосављевић из Фондације за отворено друштво, који је говорио о претпоставкама и ризицима грађанског надзора над правосудним институцијама. Уз обиље занимљивих примера из праксе које су поделили са учесницима, предавачи су успели да одрже заинтересованост присутних, те је читав семинар карактерисала интерактивност учесника. Семинар је утицао на подизање знања учесника из наведених области чиме је остварен његов примарни циљ.

Бор, 1 - 3. јун 2012.

Четврти семинар у оквиру пројекта „Грађани и правосуђе заједно против корупције” одржан је од 1. до 3. јуна у Бору. Семинар се

односио на сарадњу правосуђа и невладиног сектора у борби против корупције. Присуствовало је 19 учесника: тужиоци из Негодина, Врања, Бора, Зајечара и Пожаревца, као и представници невладиних организација – Удружења тужилаца Србије, Топличког центра за демократију и људска права, Транспарентности Србија и Фондације за отворено друштво.

Предавачи на семинару били су Немања Ненадић, програмски директор Транспарентности Србија, који је присутнима представио две теме: Законодавни оквир за сузбијање корупције у систему јавних финансија и Антикорупцијско законодавство и правосудна антикорупцијска пракса, Зорана Марковић, директор Агенције за борбу против корупције, која је говорила о улози и искуствима Агенције за борбу против корупције и о сарадњи Агенције и тужилаштва, Драгомир Трнинић из Агенције за борбу против корупције, који је дао анализу кривичних дела корупције у

периоду од 2006-2009. године, као и Миодраг Милосављевић из Фондације за отворено друштво, који је говорио о претпоставкама и ризицима грађанског надзора над правосудним институцијама.

СЕМИНАРИ „ЗА БОЉУ ЗАШТИТУ ЖРТАВА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ – ОДГОВОР ПРАВОСУЂА”

**Крагујевац,
8-10. јун 2012
Палић,
15-17. јун 2012.**

Семинари су реализовани уз подршку УСАИД-овог Пројекта за реформу правосудја и одговорну власт.

Семинару у Крагујевцу је присуствовало 52 учесника, међу којима представници тужилаштва из Параћина, Крагујевца, Ваљева, Пожеге, Пријепоља, Краљева, Чачка, Ко-совске Митровице, Јагодине и Београда, као и судије кривичних и прекршајних судова и представници полицијских станица и центара за социјални рад.

Семинару на Палићу је присуствовао 41 учесник, представници тужилаштва из Сомбора, Суботице и Београда, прекршајних судова из Сремске Митровице, Зрењанина, Кикинде и Београда, центара за социјални рад из Суботице, Сомбора и Шапца

и представници полицијских управа из Новог Сада, Сремске Митровице, Сомбора, Панчева и Београда.

Први дан семинара отворила је Јасмина Киурски, заменик Апелационог јавног тужиоца и председник Програмског савета Удружења која је упознала присутне са сврхом и циљем семинара. Након ње, реч је узела Гордана Јекић-Брадајић, заменик Апелационог јавног тужиоца, представила је присутнима основне појмове за разумевање насиља у породици и узроке њиховог настанка. Након паузе за кафу, семинар је настављен излагањем

Милана Жарковића, професора Полицијско-криминалистичке академије који је представио међународне правне акте и националне стратешке документе за супротстављање насиљу у породици.

Други дан семинара је отпочео предавањем Јасмине Киурски, заменика Апелационог јавног тужиоца и председника Програмског савета Удружења, која је представила национално законодавство од значаја за супротстављање насиљу у породици. Након ње, присутнима се обратио Милан Станић, начелник Одељења за јавни ред и мир полицијске управе за Град Београд, који је говорио о поступању полицијских службеника у случају насиља у породици, да би након паузе семинар био настављен излагањем Весне Станојевић, координаторке Саветовалишта против насиља у породици и Сигурне женске куће. Она је говорила о очекивањима жртва насиља у породици од законских решења и проблемима њиховог остваривања.

Предавање Иване Влаовић, судије Прекршајног суда у Београду односило се на поступање судије за прекршаје у случају насиља у породици. Последњи предавач другог дана била је Биљана Синановић, судија Врховног касационог суда која је говорила о положају жртве насиља у породици у кривичном поступку.

Трећи дан семинара је отворило предавање професора Слободана Савића, са Института за судску медицину Медицинског факултета у Београду. Он је изложио судско-медицински аспект поступања код насиља у породици, док је завршно излагање на семинару припало Слободану Јосимовићу, заменику Основног јавног тужиоца у Зрењанину који је дао пример координације јавног тужилаштва, полиције, центра за социјални рад и суда у случају насиља у породици.

**ФОКУС ГРУПЕ
„ПОЛОЖАЈ
ПРАВОСУДНОГ
СИСТЕМА У
ЈУЖНОЈ И
ЈУГОЗАПАДНОЈ
СРБИЈИ – БОР-БА
ПРОТИВ ДИСКРИ-
МИНАЦИЈЕ И НЕ-
ЕФИКАСНОСТИ”**

Врање,
25. и 26. јануар 2012.

Фокус група у Врању организована је као део реализације пројекта „Положај правосудног система у Јужној и Југозападној Србији – борба против дискриминације и неефикасности”, који је подржала британска амбасада у Републици Србији.

Теренско истраживање у Врању састојало се из три компоненте.

Прва компонента било је прикупљање података из судске архиве. Истраживачи су анализирали све кривичне предмете (у последњих пет година) за злочине који су директно повезани са кршењем људских и мањинских права, и који су обрађени од стране Основног јавног тужилаштва у Врању (чланови 128, 129, 130,

131, 174, 317. и 387. Кривичног законика). Било је само шест оваквих случајева, све кривична дела из члана 317. Кривичног законика Србија – изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости. Пет предмета било је одбачено након истражне фазе. Постоји само један случај који је процесуиран пред Основним судом у Врању, а сада је у Вишем суду по жалби. Копија комплетног случаја достављена је експертима. Експерти су анализирали предмете и попуњавали упитник који је припремила радна група.

Друга активност је заснована на интервјуисању/разговору једне од жртава дискриминације. Присуство жртве обезбедио је Савет за људска права – НВО из Врања – и изложени случај је јасно случај дискриминације особе са инвалидитетом. Међутим, овај случај никада није имао епилог пред судом, јер је жртви забрањено да не подноси жалбу или тужбу.

Трећа активност – фокус група – окупила је двадесет активиста невладиних организација

из Врања и Бујановца и припаднике правосуђа (тужилаштва и судова) из Врања, представнике ОЕБС-а и представнике локалних медија. У живој дебати, учесници су разговарали о неколико важних тема повезаних са улогом правосуђа, медија и друштва у процесима антидискриминације. Нека од најзначајнијих питања су:

- Зашто постоји изузетно мали број жалби и тужби за дискриминацију, а знатно више случајева дискриминације у пракси НВО?

- Каква улогу има повереник за заштиту равноправности у антидискриминационим системима у Србији?

- Улога медија у образовању и промоцији антидискриминационих мера.

- Утицај и значај друштвених процеса као што су реформа правосуђа на пад поверења грађана у правосуђе.

- Искуство и проблеми невладиних активиста и жртава у односу на локалне политичаре, званичнике локалне самоуправе и друге утицајне појединце у малим градским срединама као што је Врање.

Ову активност спровели су експерти

Удружења тужилаца уз подршку стручњака из канцеларије Повереника за заштиту равноправности.

**Нови Пазар,
23. и 24. фебруар 2012.**

Теренско истраживање у Новом Пазару састојало се из три компоненте, као и истраживање у Врању. Прво, истраживачи су анализирали све кривичне предмете (у последњих пет година) за злочине који су директно повезани са кршењем људских и мањинских права, и који су обрађени од стране Основног и Вишег јавног тужилаштва у Новом Пазару. Било је само пет оваквих случајева, све кривична дела из члана 317. Кривичног законика Србија – изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости. Два предмета су била одбачена након истражне фазе. Два случаја су у претпретресној фази,

док је у једном одлуку донео Врховни суд у трећем степену.

Друга активност заснована је на интервјуисању једне од могућих жртава дискриминације. Присуство ове особе обезбедио је Савет за заштиту људских права – НВО из Новог Пазара – али изложени случај није представљао случај дискриминације, већ полицијске бруталности.

Случај ће имати правосудни епилог, јер је жртва покренула поступак пред Основним судом у Новом Пазару.

Трећа активност – фокус група – окупила је и НВО активисте из Новог Пазара и представнике правосуђа (тужиоце и судије), представнике ОЕБС-а, као и представнике локалних медија. У живој расправи, учесници су разговарали о неколико тема везаних за улогу правосуђа, медија и друштва у антидискриминационом процесу. Нека од најзначајнијих питања о којима се расправљало:

– Зашто постоји диспропорција између случајева дискриминације познатих пракси НВО

и броја жалби и парница покренутих за дискриминацију?

– Каква је улога Повереника за заштиту равноправности у антидискриминационом систему у Србији?

– Каква је улога медија у образовању и промоцији антидискриминационих мера?

– Утицај и значај друштвених процеса као што је реформа правосуђа на пад поверења грађана у правосуђе; Неефикасност судства као разлог за ниско поверење у државне институције;

– Искуство и проблеми невладиних активиста и жртава у односу на локалне политичаре, званичнике локалне самоуправе и друге утицајне појединце у малим градским срединама као што је Нови Пазар.

ИНИЦИЈАЛНИ САСТАНАК ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ МРЕЖЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖРТАВА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Ваљево,
24. април 2012.

У оквиру пројекта „За бољу заштиту жртава насиља у породици – одговор правосуђа” који Удружење тужилаца Србије спроводи уз подршку Пројекта за реформу правосуђа и одговорну власт који је подржан од УСАИД-а, одржан је иницијални састанак за успостављање мреже за заштиту жртава насиља у породици.

Састанак је одржан у Вишем јавном тужилаштву у Ваљево. Поред Миодрага Плазинића, Вишег јавног тужиоца у Ваљево, састанку су присуствовали Слободан Јосимовић, заменик основног јавног тужиоца у Зрењанину, Дејан Вељковић, Виши јавни тужилац у Чачку, Раденко Лојаница, заменик основног јавног тужиоца у

Новом Пазару, Радисав Филимоновић, заменик основног јавног тужиоца у Краљеву, Ненад Маринковић, основни јавни тужилац у Ваљево, Драгана Марковић, заменик основног јавног тужиоца у Ваљево, Марина Матић, потпредседница Програмског савета Удружења тужилаца, као и три представника УСАИД-а.

Слободан Јосимовић је презентовао модел сарадње између јавног тужилаштва у Зрењанину, локалне полицијске управе, Центра за социјални рад и Прекршајног суда. На почетку излагања навео је главне препреке у спровођењу заштите од насиља: непознавање породичног насиља, необавештавање јавног тужиоца о сваком пријављеном случају, неразликовање кривичног дела од прекршаја, покретање прекршајног уместо кривичног поступка, покретање прекршајног поступка и против жртве, истовремено вођење и прекршајног и кривичног поступка, пасивна улога центра за социјални рад и селективна сарадња

институција. Као принципе мултисекторске сарадње навео је: откривање и заустављање насиља и очување безбедности жртве, међусобно информисање институција о сваком случају насиља, заједничко и координисано деловање надлежних органа и изградња и очување поверења у државне органе и институције, хитност у поступању у складу са степеном угрожености жртве, информисање жртве о механизмима заштите и о њеним правима, уважавање и очување достојанства и приватности жртве, уважавање потреба и ставова жртве, избегавање секундарне виктимизације жртве.

Слободан Јосимовић је навео и обавезе поступања свих институција које учествују у процесу заштите жртава на територији Зрењанина:

Поступање полиције – по свакој пријави породичног или партнерског насиља одмах интервенише и зауставља насиље, обезбеђује заштиту и помоћ жртви и прикупља доказе, о сваком пријављеном случају насиља одмах обавештава јавног ту-

жоца и по потреби Мобилни тим Центра за социјални рад, против учиноца насиља предузима све законске мере, одређује задржавање по ЗКП-у или по ЗЈРМ-у, против учиноца насиља подноси кривичну пријаву или захтев за покретање прекршајног поступка, о сваком пријављеном случају породичног насиља писмено обавештава Центар за социјални рад, води посебну евиденцију о случајевима породичног насиља;

Поступање Центра за социјални рад – обезбеђује доступност услуга 24 часа (Мобилни тим), о свакој сумњи или по сазнању да је извршено породично насиље одмах обавештава јавног тужиоца, по захтеву јавног тужиоца или полиције предузима провере личних и породичних прилика, утврђује насиље и процењује степен угрожености жртве и о томе доставља писмени извештај, подноси тужбе за одређивање

мера заштите од насиља у породици, а по потреби покреће и друге поступке за заштиту деце и лица која нису у стању да се сама о себи старају, обезбеђује смештај жртве у Сигурној кући, обезбеђује материјалну помоћ жртви;

Поступање јавног тужиоца – руководи преткривичним поступком и координише сарадњом институција, о свакој пријави насиља писмено обавештава Центар за социјални рад и тражи извештај, обавља разговор са жртвом насиља, покреће кривични поступак ради кажњавања учиноца насиља и изрицања одговарајућих мера лечења, подноси тужбе за одређивање мера заштите од насиља у породици у складу са Породичним законом;

Поступање Прекршајног суда – води прекршајни поступак против учиноца насиља и изриче му одговарајућу казну, мере лечења и заштитне мере, о свакој сумњи или по сазнању да је извршено породично насиље одмах обавештава јавног тужиоца, у слу-

чају сазнања да се против учиноца насиља поред прекршајног води и кривични поступак, доставља предмет на надлежно поступање јавном тужиоцу.

Ефекти сарадње институција:

– Ефикасније откривање породичног насиља због иницијативе институција,

– Информисаност надлежних институција о сваком појединачном случају и њихово заједничко и координисано деловање,

– Хитност у поступању у складу са степеном угрожености жртве,

– Информисаност жртве о механизмима заштите и материјална подршка жртвама породичног насиља,

– Разликовање кривичног дела од прекршаја,

– Против учиноца насиља се води само један поступак и избегава се његово двоструко кажњавање за исто дело,

– Жртва не трпи санкције због супротстављања насиљу,

– Истовремено активирање свих механизма заштите од насиља.

Након Слободана Јосимовића, присутника се обратио Миодраг

Плазанић, Виши јавни тужилац у Ваљеву. Он је презентовао искуства Општинског јавног тужилаштва у Пожеги за време док је обављао функцију Општинског јавног тужиоца. Нагласио је да је у Пожеги сарадња између институција започела још 2003 године и да је поред институција које су укључене у заштиту жртава у Зрењанину, у Пожеги активно учествовала и Сигурна кућа, са којом је тужилаштво имало значајну сарадњу. Поред наглашавања значаја институционалне сарадње, Миодраг Плазанић је своје излагање обогатио низом примера из праксе, као и набрајањем активности које је тужилаштво у Пожеги предузимало у циљу заштите жртава породичног насиља.

Конференције

Београд, 8. децембар 2011.

Завршна конференција у оквиру пројекта „Ефикаснија заштита жртава трговине људима - одговор пра-

восуђа” одржана је 8. децембра у Медија центру. Конференцију су отворили Горан Илић, председник Удружења тужилаца Србије, и Зоран Пашалић, председник Удружења прекршајних судова Републике Србије.

Кратак осврт на реализацију пројекта дали су Милан Жарковић, професор Криминалистичко-полицијске академије, Биљана Синановић, судија Врховног касационог суда, Весна Станојевић, директор Саветовалишта против насиља у породици, и Ивана Радовић, представник организације АСТРА.

На конференцији је представљена публикација „Заштита жртава у кривичном и прекршајном поступку”.

О публикацији су говорили аутори Слађана Јовановић и Александра Галоња.

Конференцији је присуствовало више од 40 тужилаца, судија, представника невладиних организација,

сарадника и пријатеља Удружења.

Презентације

Презентација публикације „Примена антидискриминационог законодавства и кривичноправна заштита”

Београд, 12. јун 2012.

Удружење тужилаца Србије одржало је презентацију публикације „Примена антидискриминационог законодавства и кривичноправна заштита” у Правосудној академији. Презентација представља један од резултата рада на пројекту „Положај правосудног система у Јужној и Југозападној Србији – борба против дискриминације и неефикасности” који је реализован уз подршку амбасаде Велике Британије у Београду.

Презентацији је присуствовало двадесет учесника и то тужиоци из Београда, Панчева и Ваљева, као и представници амбасаде Велике Британије, Друштва судија Србије, организације УУЦОМ, Мисије

ОЕБС-а у Србији, Института за упоредно право, као и представници Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Присутнима су се обратили Горан Илић, председник Удружења тужилаца Србије, Невенка Петрушић, Повереница за заштиту равноправности, Марио Рељановић, истраживач-сарадник Института за упоредно право, и Косана Бекер, помоћница Поверенице за заштиту равноправности.

Публикације

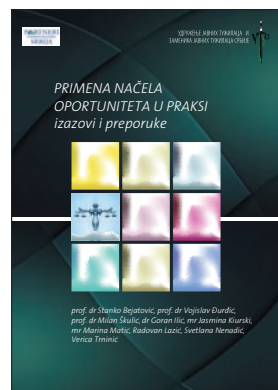
Анализа статистичких података о казненонправној заштити животне средине у Србији

Публикација представља резултат рада на пројекту „Анализа кривичних случајева у области заштите животне средине у Републици Србији”, који је реализован уз подршку Мисије ОЕБС у Србији. Аутори публикације су Александра Чавошки и Данијела Трајковић. Удружење тужилаца

Србије организовало је 10 семинара на тему заштите животне средине – „Јачање капацитета јавних тужилаца у спровођењу закона у области заштите животне средине”. Семинари су одржавани у следећим местима: Власинско језеро, Нови Пазар, Лебане, Врање, Вршац, Шабац, Неготин, Ужице, Панчево и Сомбор. Обука је показала да постоје велики проблеми у пракси који се односе на тумачење правних стандарда код појединих кривичних дела, неопходност познавања великог броја системских прописа који су последица бланкетних норми садржаних у елементима бића кривичних дела, скупа и сложена вештачења која врло често нису објективна и недостатак сарадње између различитих државних органа надлежних за материју животне средине. Како би се поуздано утврдили ови проблеми, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије је одлучило да крене са прикупљањем статистичких података који се односе на примену Кривичног законика

Србије за период 2006. до 2009. године. У том циљу су основним и вишим јавним тужилаштвима достављени одговарајући упитници и упутство за њихово попуњавање. Нажалост, ова анализа је показала да је број поступака за кривична дела против животне средине врло мали и да је примена овог закона занемарљива. Након обраде података дате су одређене препоруке које су уједно условиле организовање једног свеобухватнијег и систематичнијег прикупљања података које је овом приликом приказано.

Примена начела опортунитета у пракси - изазови и препоруке

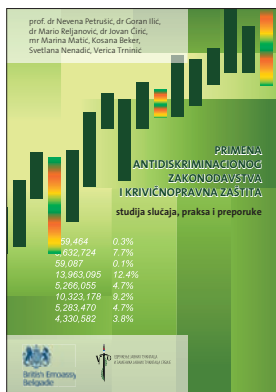
Аутори публикације су проф. др Станко Бејатовић, др Војислав Ђурђић,

проф. др Милан Шкулић, др Горан Илић, мр Јасмина Киурски, мр Марина Матић, Радован Лазић, Светлана Ненадић и Верица Трнинић. Публикација је штампана уз подршку организације Балкански фонд за демократију (Balkan Trust for Democracy) и амбасаде Краљевине Холандије у Републици Србији, који су подржали пројекат „Унапређење ефикасности кривичноправног система кроз ефикаснију примену принципа тужилачког опортунитета (тужилачка дискреција)”. У првом делу пројекта аутори су детаљно анализирали национално законодавство (одредбе члана 236. и 237. ЗКП), док су у другом делу анализирали прикупљене статистичке податке о поступању јавних тужилаштава у примени начела опортунитета, да би на крају, на основу спроведене анализе, изнели закључна разматрања. Тиме је јавним тужеоцима омогућено да свеобухватно сагледају значај начела опортунитета и евентуалне препреке у његовој примени.

Међутим, овај пројекат има за циљ да укаже на значај начела опортунитета не само стручној већ и широј јавности, како би се отклониле заблуде да начело опортунитета представља привилегију осумњиченог/окривљеног лица, већ да, напротив, омогућава заштиту интереса оштећеног/жртве кривичног дела и ефикасност кривичног поступка. Стога се аутори надају да овај пројекат неће бити од помоћи само јавним тужеоцима већ и судијама, као и широј јавности, у сагледавању и разумевању ове области. Такође, надамо се да ће резултати истраживања представљени у пројекту допринети већој ефикасности у примени начела опортунитета и кориговању јавнотужилачке праксе у смислу уједначеног поступања јавних тужилаца, те да ће и законодавцу послужити као добра основа у зналажењу бољих законских решења. Већи степен уједначености у поступању односи се пре свега на формалне радње које јавни тужеоци преду-

зимају у различитим фазама примене начела опортунитета, с тим да се мора сачувати дискреционо право јавног тужиоца да самостално одлучује о вршењу функције кривичног гоњења, јер је то суштина и смисао начела опортунитета. Наиме, и поред указаних проблема у пракси и непрецизности законика, значај овог начела не може се довести у питање, нити обезвредити улога јавног тужиоца у његовој примени.

Примена антидискриминационог законодавства и кривично-правна заштита

У настојању да се стекну прелиминарни увиди у основне проб-

леме у функционисању механизма кривично-правне заштите од дискриминације у постојећем друштвеном и правном контексту, Удружење јавних тужилаца Србије спровело је пилот истраживање у мултинационалним општинама на југу Србије. Анализа релевантних кривичноправних предмета које су процесуирали надлежни правосудни органи са овог подручја, као и информације добијене у разговору са жртвама дискриминације и у расправама у фокус групама, омогућили су сагледавање кључних проблема који се јављају у примени законских прописа и реаговању на случајеве дискриминације.

Резултати спроведеног истраживања и дате препоруке могу бити искоришћени за побољшање нормативних решења, начина деловања институција система на спречавању и сузбијању дискриминације, као и за креирање адекватних мера помоћи и подршке жртвама дискриминације. Истраживање може корисно послужити и у осмишљавању будућих свеобухватних

истраживања, без којих није могуће на адекватан начин пратити и отклањати проблеме у тумачењу и примени прописа и радити на њиховом унапређивању.

Реформа у стилу „Један корак напред – два корака назад“

Књига др Милана Шкулића и др Горана Илића Нови законик о кривичном поступку Србије РЕФОРМА У СТИЛУ „ЈЕДАН КОРАК НАПРЕД – ДВА КОРАКА НАЗАД“, представља исцрпну и темељну критику Законика који се већ примењује у поступку за нека најтежа кривична дела, а у целини би требало да се примењује почевши од 15. јануара 2013. године. Због бројних и

суштинских недостатака Законика, аутори се залажу за његово стављање изван снаге или битно модификовање. Књига садржи целовиту критичку анализу основних концепцијских решења новог законика о кривичном поступку и критичко разматрање низа конкретних решења у том законика, са посебним критичким освртом на хијерархијску организацију јавног тужилаштва која је у нескладу са новом улогом јавног тужиоца у кривичном поступку, нарочито у истрази чије спровођење је повремено јавном тужиоцу. На крају књиге дат је табеларни преглед неодогуарајућих одредби новог законика са предлогом да се оне бришу или поправе. Критици је посебно изложен концепт тзв. паралелне истраге тј. прикупљања доказа у корист одбране. Ова „истрага“ не би имала већи практични значај а фаворизовала би богате окривљене који могу да обезбеде најстручнију одбрану и ангажовање приватних детектива. У књизи је дата исцрпна крити-

ка (у новом законнику прихваћене) концепције адверзијалне (страначке) конструкције главног претреса и елиминасања начела истине у кривичном поступку. По тој концепцији, улога суда на главном претресу свела би се готово искључиво на контролу законитости страначког извођења доказа и процењивање успешности странака у „доказном двобоју”. Суд је ослобођен дужности да утврђује истину у кривичном поступку, што аутори сматрају изразито штетним експериментом, са могућим неповољним последицама и за државу и за грађане. Већина европских држава укључујући и оне најзначајније, задржала је принцип истине у кривичној процедури.

Пројекти

Започета је реализација четири нова пројекта:

1) „**Статус правосудног система у Јужној и Југозападној Србији – борба против**

дискриминације и неефикасности” који се реализује уз финансијску подршку амбасаде Велике Британије у Србији. Уговором је предвиђено да пројекат траје у периоду од децембра 2011. до марта 2012. године. Пројекат треба да допринесе бољем спровођењу националног антидискриминационог законодавства. Циљ је да се анализирају препреке у имплементацији закона и да се предложе мере за боље спровођење закона.

2) „**Институционална подршка Удружењу тужилаца**” реализује се уз подршку Фондације за отворено друштво.

3) „**Грађани и правосуђе заједно против корупције**” је пројекат који је подржала амбасада Краљевине Норвешке у Србији. Партнери Удружења на спровођењу пројекта су Топлички центар за демократију и људска права и Ужички центар за људска права и демократију. Предвиђено је трајање пројекта од фебруара 2012. до

фебруара 2013. године. Сврха пројекта је побољшање институционалних механизма за активно учешће организација цивилног друштва, као и јавног тужилаштва и читавог правосудног система у борби против корупције у сектору јавних финансија Републике Србије.

4) „**Ефикаснија заштита жртава насиља у породици – одговор правосуђа**” је пројекат који се реализује уз подршку USAID-а и Пројекта за реформу правосуђа и одговорну власт. Планирано трајање пројекта је 12 месеци – од марта 2012. до марта 2013. године.

Општи циљ пројекта је развој одрживе и свеобухватне правосудне заштите жртава породичног насиља. Очекивани резултати:
- Развијање модела за бољу заштиту жртава насиља у породици кроз стварање и имплементацију методологије за сензитивнији приступ јавних тужилаца и судија за прекршаје у случајевима са жртвама насиља у породици.

Одељење тужилаца и за тужилаца Срб

ОЛИВЕРА ЈОВИЋ

заменик ОЈТ Парафин и члан
управног одбора УТС-а

ЉУБИША БРАНКОВИЋ

заменик ОЈТ у Парафину

Идеја струковног повезивања и удруживања јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца у Поморавском округу и потреба њене реализације јавила се непосредно након одржавања оснивачке скупштине Удружења тужилаца РС.

На тој скупштини која је подсећања ради одржана сада већ далеке 2001. године присуствовао је у својству знатижељног посматрача, показаће се и веома заинтересованог учесника, тадашњи заменик Округног јавног тужиоца у Јагодини Славко Кнежевић.

Препознајући значај и потребу струковног и професионалног удруживања са идејом да се на локалном нивоу формира Одељење овог удружења, отпочело се са припремама и анимирањем носиоца јавнотужилачке функције на нивоу тадашњег Округног јавног тужилаштва у Јагодини и организационо припадајућих општинских јавних тужилаштва Јагодина, Парафин, Туприја, Деспотовац и Свилајнац. Уколико постоји заједнички интерес и уколико се препозна искреност

у жељи да се оствари једна тако племенита идеја као што је то учињено 17.11.2001. године на оснивачкој скупштини УТС, онда је и иницијатива о формирању одељења наишла на разумевање и веома позитиван одговор.

Аутори овог текста, као непосредни учесници и сведоци самог зачетка рада Одељења удружења за подручје тадашњег Округног јавног тужилаштва Јагодина, са нескривеним задовољством и одушевљењем приликом прегледа архивске документације Одељења констатовали су да је иницијативни састанак ради формирања Одељења одржан непосредно након формирања Удружења тужилаца Србије 26.12.2001. године у просторијама тадашњег Округног суда у Јагодини. На том скупу били су присутни тужиоци и заменици јавних тужилаца из свих тужилаштва са ових подручја, укупно 25.

Једногласном одлуком свих присутних одлучено је о конституисању Одељења а за првог председника Одељења у Јагодини изабран

Удружења меника јавних ије у Јагодини

је тадашњи заменик Окружног јавног тужиоца Славко Кнежевић, који је био и родоначелник идеје о формирању Одељења на овој територији.

Одељење је обухватило тадашње Окружно јавно тужилаштво у Јагодини, као и Општинска тужилаштва Јагодина, Параћин, Ћуприја, Деспотовац и Свилајнац са 25 регистрованих чланова.

Рад одељења у том периоду одвијао се кроз периодичне састанке на којима се разговарало о различитим темама и питањима која су у то време била актуелна и тицала се како положаја јавно-тужилачке организације, тако и практичних питања из области материјалног и процесног кривичног права.

Активност Одељења огледала се и у непосредном учешћу чланова на свим стручним скуповима у организацији УТС-а, као и тадашњег правосудног Центра за обуку и усавршавање, затим у сталним едукацијама и присуствовања конференцијама које су биле организоване на нивоу Удружења.

Одељење је истовремено у овом периоду остваривало и сталну комуникацију са тадашњим органима Удружења, посебно извршним одбором и његовим тадашњим председником Александром Милосављевићем, о чему сведочи обилна писана документација у архиви Одељења, при чему је узето и активно учешће на свим скупштинама Удружења преко изабраних делегата.

Признање за доследан, непоколебљив и истрајан рад овог Одељења и његових чланова дошао на 4 редовној скупштини УТС-а одржаној 12.11.2006. године у просторијама тада Окружног суда у Београду, када је за члана управног одбора изабран Љубиша Бранковић, тадашњи општински јавни тужилац у Параћину, као члан овог Одељења. Тај догађај унео је још подстицаја у рад овог Одељења и већег ангажовања, како кроз учешће Одељења у свим активностима Управног одбора Удружења, тако и сталну комуникацију са осталим члановима Удружења кроз информисање о раду

Управног одбора и Удружења у целини .

Крајем 2007. године и почетком 2008. године иницијативом чланова Удружења и тадашњег председника дошло је до промене председавајућег одељења, тако да је на састанку одржаном 29.02.2008. године за новог председника изабрана Мирјана Станојловић, тадашњи заменик окружног јавног тужиоца у Јагодини .

Започети поступак реформе правосуђа у току 2009. године у потпуности је закупио и усмерио пажњу и активност чланова Одељења, која се исказивала у праћењу активности и пружања подршке напорима Удружења да се у времену промена очува функционална самосталност и професионално и лично достојанство свих носилаца јавнотужилачке функције.

Извршеном реформом и територијалном реорганизацијом од 01.01.2010. године на овом подручју отпочела су са радом три тужилаштва: Више јавно тужилаштво у Јагодини са тужиоцем и

три заменика Основно јавно тужилаштво у Јагодини, са тужиоцем и седам заменика и Основно јавно тужилаштво у Параћину, са тужиоцем и шест заменика.

Ови догађаји су посредно допринели да рад Одељења на неки начин замре и извесно време утихне, али су поједини чланови Одељења своју активност наставили кроз органе Удружења.

На изборној скупштини УТС-а одржаној марта 2011. године у Београду за новог члана управног одбора Удружења изабрана је Оливера Јовић, заменик ОЈТ у Параћину, а за члана етичког савета Љубиша Бранковић, тада неизабрани ОЈТ у Параћину.

У циљу успостављања мреже Одељења у складу са новом територијалном организацијом тужилаштва, на 15. седници управног одбора у Орашцу донета је одлука о постављењу повереника из реда чланова управног одбора за територије појединих тужилаштва са задатком иницирања формирања Одељења.

Тако је за повереника за подручје вишег јавног тужилаштва у Јагодини као и ОЈТ Јагодина и Параћин одређена Оливера Јовић као члан Управног одбора са задатком реafirмације струковног удруживања и обнове рада одељења на овом подручју.

На конститутивном састанку

одржаном 16.12.2011. године у просторијама библиотеке Вишег суда у Јагодини, коме су присуствовали тужиоци и заменици тужилаца са овог подручја, донета је одлука о наставку рада овог Одељења за подручје Вишег тужилаштва у Јагодини и изабран председник Одељења Ненад Петровић, заменик ОЈТ у Јагодини.

Као на почетку тако и сада, показало се да је идеја струковног повезивања и професионалног удруживања тужилаца и заменика тужилаца и даље веома присутна и снажно подржана наставком рада Одељења на овом подручју.

ОДЛУКА УСТАВНОГ СУДА

МИШЉЕЊЕ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Република Србија
УСТАВНИ СУД
Број: ПУз-1633/2010
20.4 2012. године
Београд

Уставни суд у саставу: председник др Драгиша Б. Слијепчевић и судије др Оливера Вучић, др Марија Драшкић, Братислав Ђокић, Весна Илић Прелић, др Агнеш Картаг Одри, Катарина Манојловић Андрић, мр Милан Марковић, др Боса Ненадић, Милан Станић, др Драган Стојановић, мр Томислав Стојковић, Сабахудин Тахировић и Предраг Ћетковић, на основу члана 167. став 1. тачка 1. Устава Републике Србије, на седници одржаној 22. марта 2012. године, донео је

О Д Л У К У

Утврђује се да одредба члана 7. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о јавном тужилаштву ("Службени гласник РС", број 101/10), у делу који гласи: "односно постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору појединог заменика јавног тужиоца или предлогу за избор појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца", није у сагласности са Уставом.

Образложење

Поступајући по поднетим иницијативама за покретање поступка за оцену уставности Закона о изменама и допунама Закона о јавном тужилаштву ("Службени гласник РС", број 101/10), Уставни суд је, на седници одржаној 15. децембра 2011. године, донео Решење којим није прихватио иницијативе за покретање поступка за утврђивање неуставности и несагласности са потврђеним међународним уговорима одредаба чл. 1, 2, и 6, члана 7. ст. 2. до 4. и чл. 8. и 9. Закона наведеног у изреци, али је покренуо поступак за оцену уставности члана 7. став 1. истог закона, у делу који гласи: "односно постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору појединог заменика јавног тужиоца или предлогу за избор појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца".

Уставни суд је у Решењу о покретању поступка за оцену уставности одредбе члана 7. став 1. *in fine* Закона, као спорна означио следећа уставноправна питања: да ли се преиспитивањем одлука о избору заменика јавних тужилаца и предлога одлука о избору јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају, због повреде поступка, нарушава начело правне сигурности зајемчено чланом 36. став 1. Устава; да ли је увођење новог разлога за разрешење јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца у виду повреде поступка од стране првог састава Државног већа тужилаца, у складу са правном природом института разрешења носиоца јавне функције, која подразумева постојање субјективних разлога за разрешење и да ли се

увођењем посебног основа за покретање поступка за разрешење због повреде поступка само за јавне тужиоце и заменике јавних тужилаца који су изабрани или предложени за избор од првог састава Државног већа тужилаца, врши дискриминација у односу на све друге јавне тужиоце и заменике јавних тужилаца који ће бити бирани по одредбама овог закона, чиме се крши начело забране дискриминације из члана 21. став 2. Устава.

Решење о покретању поступка достављено је на одговор Народној скупштини, уз одређивање рока од 15 дана од дана пријема Решења за давање одговора. Како Народна скупштина у остављеном року, а ни накнадно није доставила тражени одговор, сагласно одредби члана 34. став 3. Закона о Уставном суду ("Службени гласник РС", бр. 109/07 и 99/11), стекли су се услови да Суд настави поступак.

У спроведеном поступку Уставни суд је утврдио:

Закон о изменама и допунама Закона о јавном тужилаштву донела је Народна скупштина, на седници од 29. децембра 2010. године. Закон је ступио на снагу 30. децембра 2010. године, а објављен је у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 101/10. Уставни основ за доношење оспореног Закона садржан је у члану 157. став 1. Устава, према коме се оснивање, организација и надлежност јавног тужилаштва уређују законом, члану 159. ст. 5. и 7. Устава, према коме Народна скупштина на предлог Државног већа тужилаца бира за заменика јавног тужиоца лице које се први пут бира на ову функцију, односно да Државно веће тужилаца, у складу са законом, бира заменике јавног тужиоца за трајно обављање ове функције у истом или другом јавном тужилаштву, као и у члану 161. став 5. Устава према коме се поступак, основи и разлози за престанак функције јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца, уређују законом.

Одредбом члана 7. став 1. Закона је прописано да ће стални састав Државног већа тужилаца преиспитати одлуке првог састава Државног већа тужилаца о избору заменика јавних тужилаца на сталну функцију, односно одлуке о предлогу за избор јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају, ради утврђивања постојања разлога који указују на сумњу у стручност, оспособљеност и достојност појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца, односно постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору појединог заменика јавног тужиоца или предлогу за избор појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца. Уставни суд је Решењем покренуо поступак за оцену уставности наведене одредбе Закона само у делу ове одредбе која се односи на преиспитивање одлука првог састава Државног већа тужилаца о избору заменика јавних тужилаца на сталну функцију, односно одлука о предлогу за избор јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају, због постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору.

Уставом Републике Србије утврђено је: да су пред Уставом и законом сви једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације, да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета, као и да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима (члан 21. ст. 1. до 3.); да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе (члан 36. став 1.); да се оснивање, организација и надлежност јавног тужилаштва уређују законом (члан 157. став 1.); да функцију јавног тужилаштва врши јавни тужилац, да јавног тужиоца бира Народна

скупштина, на предлог Владе, да мандат јавног тужиоца траје шест година и да може бити поново биран, да заменик јавног тужиоца замењује јавног тужиоца при вршењу тужилачке функције и да је дужан да поступа по његовим упутствима, да Народна скупштина, на предлог Државног већа тужилаца, бира за заменика јавног тужиоца лице које се први пут бира на ову функцију, да мандат заменику јавног тужиоца који је први пут изабран на функцију траје три године, да Државно веће тужилаца, у складу са законом, бира заменике јавних тужилаца за трајно обављање функције, у истом или другом јавном тужилаштву и да Државно веће тужилаца одлучује и о избору заменика јавних тужилаца који су на сталној функцији у друго или више јавно тужилаштво (члан 159.); да јавном тужиоцу и заменику тужиоца престаје функција на њихов захтев, наступањем законом прописаних услова или разрешењем из законом прописаних разлога, да јавном тужиоцу функција престаје и ако не буде поново изабран, а заменику јавног тужиоца, ако не буде изабран на сталну функцију, да одлуку о престанку функције јавног тужиоца, у складу са законом доноси Народна скупштина, при чему одлуку о разрешењу доноси на предлог Владе, да одлуку о престанку функције заменика јавног тужиоца, у складу са законом, доноси Државно веће тужилаца, да против одлуке о престанку функције јавни тужилац и заменик јавног тужиоца могу уложити жалбу Уставном суду, да изјављена жалба искључује право на подношење уставне жалбе, да се поступак, основи и разлози за престанак функције јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца, уређују законом (члан 161.).

Из наведеног следи да је одредбом члана 7. став 1. Закона предвиђено преиспитивање одлука првог састава Државног већа тужилаца о избору заменика јавних тужилаца на сталну функцију и одлука о предлогу за избор јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају, из два разлога. Први разлог због кога се наведене одлуке могу преиспитивати пред сталним саставом Државног већа тужилаца је постојања разлога који указују на сумњу у стручност, оспособљеност и достојност појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца, а други је постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу ових одлука. У односу на прву врсту разлога за преиспитивање одлука о избору заменика јавних тужилаца на сталну функцију и предлога за избор јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају, а односе се на разлоге који указују на сумњу у стручност, оспособљеност и достојност изабраног јавног тужиоца или заменика јавног тужиоца, Уставни суд није нашао основа за покретање поступка за утврђивање неуставности члана 7. став 1. Закона у наведеном делу ове одредбе, из разлога које је навео у образложењу Решења ГУз-1633/2010 од 15. децембра 2011. године.

Међутим, што се тиче друге врсте разлога који се утврђују у поступку преиспитивања одлука о избору заменика јавних тужилаца на сталну функцију, односно одлука о предлогу за избор јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају, а прописани су чланом 7. став 1. in fine Закона и односе се на сумњу у повреду спроведеног поступка избора, односно предлагања избора појединог јавног тужиоца, односно заменика јавног тужиоца који је спровео први састав Државног већа тужилаца, без учешћа лица о чијем избору се одлучивало, Уставни суд указује да се на прописан начин уводи разлог за разрешење судије који није могао бити скривљен од стране изабраног јавног тужиоца, односно заменика јавног тужиоца и који се не односи на његове личне квалитете за обављање јавнотужилачке функције, што у основи представља разлоге на којима се правни институт разрешења и заснива. Наиме, разлози за разрешење јавног тужиоца, односно заменика јавног тужиоца никако се не могу односити у процесном смислу на време вођења поступка у коме је носилац јавнотужилачке функције изабран на ту функцију, и то у односу на евентуалне повреде поступка које је скривио орган који је поступак спровео и за које јавни тужилац,

односно заменик јавног тужиоца не може сносити никакву одговорност. Другим речима, не може сумња у повреду правила процедуре представљати легитимни законски разлог за покретање поступка за разрешење. На тај начин би, према оцени Уставног суда, дошло и до повреде начела правне сигурности из члана 36. Устава, јер се у конкретном случају ради о доношењу одлуке која може бити неповољнија за учесника у поступку и предствљати посебан основ за покретање поступка за његово разрешење, а из разлога што орган који је водио поступак није поштовао правила процедуре, на које учесник у поступку није могао да утиче, нити их је он скривио. Имајући у виду да је овакав вид преиспитивања одлука предвиђен само у поступку преиспитивања одлука првог састава Државног већа тужилаца о избору заменика јавних тужилаца на сталну функцију и предлагања јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који се први пут бирају и да би се сумња у поступак избора односила само на јавне тужиоце и заменике јавних тужилаца који се по први пут бирају у складу са Законом о јавном тужилаштву из 2008. године, и ни у једном другом поступку избора носилаца јавнотужилачке функције, то Уставни суд констатује да би се оваквим преиспитивањем одлука првог састава Државног већа тужилаца нарушило и уставно начело забране дискриминације из члана 21. Устава, јер би само ти јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца били изложени преиспитивању одлука о њиховом избору због сумње у повреду поступка који је водио надлежни орган, а на које ова лица нису имала никаквог утицаја.

Сагласно наведеном, Уставни суд је оценио да одредба члана 7. став 1. Закона, у делу који гласи: "односно постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору појединог заменика јавног тужиоца или предлогу за избор појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца", није у сагласности са одредбама члана 21. став 2. и члана 36. став 1. Устава, којима су свима гарантована права на једнаку законску заштиту, без дискриминације и на једнаку заштиту права пред државним органима, као и са правном природом разлога за разрешење јавног тужиоца, односно заменика јавног тужиоца, који подразумева постојање субјективних, а не објективних разлога који до њега могу довести.

На основу изложеног и одредаба члана 42а став 1. тачка 2) и члана 45. тачка 1) Закона о Уставном суду, Уставни суд је одлучио као у изреци.

У складу са одредбом члана 168. став 3. Устава, даном објављивања Одлуке Уставног суда у „Службеном гласнику Републике Србије“ престаје да важи одредба члана 7. став 1. Закона о изменама и допунама Закона о јавном тужилаштву, у делу који гласи: "односно постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору појединог заменика јавног тужиоца или предлогу за избор појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца".

ПРЕДСЕДНИК
УСТАВНОГ СУДА

др Драгиша Б. Слијепчевић, с.р.

СМ

ЗАШТИТНИКУ ГРАЂАНА

Господину Саши Јанковићу

Поштовани господине Јанковићу,

Познато Вам је да Закон о јавном тужилаштву успоставља и право на удруживање носилаца јавнотужилачке функције. Тако члан 53. овог закона прописује да јавни тужиоци, заменици јавних тужилаца, тужилачки помоћници и приправници имају право да се удружују ради заштите својих интереса и предузимају мере за очување своје самосталности, а Државно веће тужилаца и надређени јавни тужилац предузимају мере да се ово право несметано остварује. Ово право нарочито треба разумети у духу главе 6. Препоруке Комитета министара Савета Европе Res. (2000) 19.(1) која успоставља право носилаца функције у јавном тужилаштву да буду „укључени у сваку јавну расправу у вези са питањима која се тичу правилног руковођења правосуђем и промоције и заштите људских права”.

Обраћам вам се због поступања Републичког јавног тужиоца којим је, по нашем мишљењу, дошло до повреде права на струковно удруживање која је за последицу имала и потпуно онемогућавање Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије (надаље УТС) да учествује у једној јавној расправи о стручним темама.

Наиме, Радио Београд нам се обратио са молбом да наш представник учествује у емисији „У средишту пажње” 15.03.2012. године, са почетком у 17,15 часова. Тема емисије би била задржавање осумњичених и притвор. Радован Лазић, председник Управног одбора УТС, одређен је да као представник УТС-а учествује у наведеној емисији.

Дана 14.03.2012, године, наш представник је писмено обавестио в.ф. јавног тужиоца у Апелационом јавном тужилаштву у Новом Саду, као старешину јавног тужилаштва у којем је заменик јавног тужиоца, о позиву за учешће у емисији. После неког времена, в.ф. јавног тужиоца га је позвао и саопштио му да је разговарао са републичком јавном тужитељком те да републичка јавна тужитељка није одобрила нашем представнику да учествује у наведеној емисији, са образложењем да се не ради о темама из домена струковног удруживања, већ о стручним темама, за које он, по њеном мишљењу, није довољно стручан да би јавно наступао, због чега је наш представник отказао учешће у емисији. На наведени начин, УТС-у је онемогућено да јавно расправља о питањима која се тичу унапређења струке и промоције и заштите људских права.

С обзиром да ни наведено поступање Републичког јавног тужиоца могло имати и карактер повреде права грађана, конкретно права на удруживање носилаца јавнотужилачке функције у смислу чл. 53 Закона о јавном тужилаштву и цитиране Препоруке Комитета министара Савета Европе, предлажемо да сагласно чл. 24 ст. 1 Закона о заштитнику грађана предузмете активности у циљу заштите и пуне афирмације права на струковно удруживање носилаца јавнотужилачке функције.

Београд, 15.03.2012. године

С поштовањем,

Др Горан Илић,
Председник Удружења јавних тужилаца
и заменика јавних тужилаца Србије

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА**

19 – 848/12
Београд
НД

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 11087 датум 10.05.2012.

На основу члана 138. став 1. Устава Републике Србије („Сл. гласник РС“ бр. 98/06) и члана 24. став 2. Закона о Заштитнику грађана („Службени гласник РС“, бр. 79/2005 и 54/2007), а поводом притужбе Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, сматрајући да ће давањем мишљења допринети унапређењу заштите гарантованих људских слобода и права, Заштитник грађана даје следеће

М И Ш Љ Е Њ Е

Право носилаца тужилачке функције, али и интерес свих грађана Републике Србије је да јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца несметано остварују право на струковно удруживање, што обухвата и право да у име Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије иступају у јавности, слободно изражавају стручно мишљење и износе схватања о свим питањима јавнотужилачке праксе.

Заштитник грађана сматра да би забрана, унапред, јавним тужиоцима и заменицима јавних тужилаца да, као представници Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, учествују у било којој јавној расправи и иступају у јавности, представљала повреду права јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца на струковно удруживање.

Право на струковно удруживање и сродна права (право на изражавање, право на окупљање и сл.) намећу одређене обавезе држави, односно њеним органима. Те обавезе не огледају се само у томе да држава дозволи остваривање тих права - у овом случају формирање струковних удружења, већ и да се уздржи од свих мера којим се оно ограничава сем ако је то ограничење Уставом и законима дозвољено, нужно у демократском друштву, сразмерно, сврсисходно и на сваки други начин правилно.

Обавеза јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца да при својим иступањима у јавности чувају углед јавне функције коју врше и истакну чињеницу да иступају у име Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, односно да не иступају у име јавног тужилаштва, као и поштовање других законских или етичких норми постоје да би се заштитио интегритет јавног тужилаштва који такође ужива заштиту.

Евентуално кршење тих обавеза треба утврђивати разматрањем конкретног чињења или нечињења носиоца јавнотужилачке функције, дакле након ситуације из које произилази сумња да је дошло до кршења обавеза или злоупотребе права, а не унапред, превентивно. То и зато што се мора поћи од тога да су јавни тужиоци и заменици јавних тужилоца, имајући у виду услове за избор на такве функције, високо образовани и одговорни професионалци који морају да буду у стању да сами процене

природу и значај својих поступака, и да одговарају за њих, а никако да буду под превентивним надзором у погледу слободе удруживања, изражавања или било које друге слободе и права које гарантује правни поредак Републике Србије.

Чињенице, околности и разлози

Заштитнику грађана притужбом се 16. 03. 2012. године обратило Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, истичући да је Републички јавни тужилац, односно председница Државног већа тужилаца Загорка Доловац јавним тужиоцима повредила право на струковно удруживање. Притужбом се тврди да је повреда права настала онемогућавањем Лазић Радована, председника Управног одбора Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, да у својству представника Удружења учествује у емисији Радио Београда „У средишту пажње“ емитованој 15. 03. 2012. године. Тема емисије је била задржавање осумњичених и притвор. У притужби се даље наводи да је дана 14. 03. 2012. године Радован Лазић писмено обавестио свога старешину в.ф. јавног тужиоца у Апелационом јавном тужилаштву у Новом Саду о позиву за учешће у емисији. Тим поводом, неколико дана касније, в.ф. јавног тужиоца је Радовану Лазићу саопштио да је разговарао са Републичким јавним тужиоцем која Радовану Лазићу „не дозвољава“ учешће у наведеној емисији. Свој став, по наводима в.ф. јавног тужиоца у Апелационом јавном тужилаштву у Новом Саду, Републичка јавна тужитељка је образложила наводима да тема емисије није из домена струковног удружења као и да предложени представник Удружења није довољно стручан да би јавно говорио о наведеној теми. Подносиоци притужбе сматрају да је наведени поступак имао за последицу онемогућавање Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије да учествују у јавној расправи о стручној теми која је најтешње повезана са заштитом људских права. Наглашено је да је наведеним поступком Удружењу јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије онемогућено да јавно расправља о питањима која се тичу унапређења струке и промоције и заштите људских права, као и да би наведено поступање Републичког јавног тужиоца, односно председнице Државног већа тужилаца могло да има карактер повреде права носилаца јавнотужилачке функције на остваривање права проистеклих из права на удруживање.

Од Заштитника грађана затражено је да у складу са својим законским овлашћењима предузме активности у циљу заштите и пуне афирмације права на струковно удруживање носилаца јавнотужилачке функције.

Уставом Републике Србије утврђена је надлежност Заштитника грађана која је заснована на заштити права грађана и контроли рада органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења при чему су изричито утврђени субјекти за чију контролу законитости и правилности рада Заштитник грађана није надлежан.

С обзиром да Заштитник грађана, сагласно одредби члана 138. ст. 2. Устава Републике Србије и члана 17. ст. 2. Закона о Заштитнику грађана („Службени гласник РС“, бр. 79/2005 и 54/2007), није надлежан да контролише рад и поступање јавних тужилаштава, Заштитник грађана није повео поступак контроле по примљеној притужби.

Међутим, законско право и обавеза Заштитника грађана је и да се стара о заштити и унапређењу људских и мањинских слобода права (чл. 1. ст. 2. Закона о Заштитнику грађана).

Поред права на покретање и вођење поступка, Заштитник грађана има право да пружањем добрих услуга, посредовањем и давањем савета и мишљења о питањима из своје надлежности делује превентивно, у циљу унапређења рада органа управе¹ и унапређења заштите људских слобода и права (чл. 24. ст. 2. Закона о Заштитнику грађана).

Ценећи да је садржина притужбе коју је поднело национално тужилачко удружење таква да поставља питања од значаја за остваривање људских слобода и права како чланова тог удружења, тако и, посредно, свих грађана, Заштитник грађана се определио да у вези са поднетом притужбом да мишљење. При томе треба имати у виду да се, када делује превентивно, односно саветодавно, Заштитник грађана не упушта у утврђивање чињеница изнетих у притужби, па тиме и не заузима став о истинитости њених навода, већ даје начелне ставове за које сматра значајним за сагледавање конкретне ситуације, али и других са истим битним обележјима.

Устав гарантује слободу удруживања (чл. 55. Устава), слободу мишљења и изражавања (чл. 46. Устава) и низ других људских слобода и права. Законом о јавном тужилаштву (члан 53. став 1.) утврђено је да јавни тужиоци, заменици јавних тужилаца, тужилачки помоћници и приправници имају право да се удружују ради заштите својих интереса и предузимају мере за очување своје самосталности у раду. Ставом 2. овог члана је изричито прописано да Државно веће тужилаца и надређени јавни тужилац предузимају мере да лица из става 1. овог члана несметано остварују право на удруживање. Остваривање права на несметано удруживање и предузимање радњи којима се ово право остварује регулисано је и подзаконским актима којима се регулише рад управе у јавним тужилаштвима (чл. 48. Правилника о управи у јавним тужилаштвима). Правилником о управи у јавним тужилаштвима (чл. 70. Правилника) прописана је и обавеза јавних тужилаца, заменика јавних тужилаца и запослених, да се, када иступају у своје име, изјасне да не иступају у име јавног тужилаштва.

Устав налаже да се његове одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење (чл. 18. ст. 2.).

Став Комитета министара Савета Европе садржан у Препоруци Комитета министара Савета Европе Rec (2000) 19.(1), Заштитник грађана сматра међународним стандардом у овој области. Том препоруком потпуније је уређена садржина права на струковно удруживање као и начини манифестовања тог права. У Препоруци држави је посебно указано на потребу предузимања мера којима се јавним тужиоцима обезбеђује ефективно право на слободу изражавања, уверења, удруживања и окупљања. У оквиру предузетих мера јавни тужиоци морају имати право да учествују у расправама о питањима која се тичу закона, спровођења правде и унапређења и заштите људских права. Како је тема емисије „У средишту пажње“ била проблеми права лица лишених слободе – лица којима је одређено полицијско задржавање и лица којима је изречена мера притвора, по мишљењу Заштитника грађана, тема емисије се тичала примене закона и унапређења и заштите људских права, односно била је из домена струковног удружења јавних тужилаца, а што одговара и ставу из Препоруке.

Смернице дате на 8. Конгресу УН у Хавани 1990. године посебно се односе на право учешћа јавних тужилаца у јавним дискусијама о питањима која се тичу закона, спровођења правде и промоције и заштите људских права као и њиховог удруживања у локалне, националне или

¹ „Органи управе“ су у смислу Закона о Заштитнику грађана сви органи државне управе, али и друге органи и организације, те предузећа и установе са јавним овлашћењима (чл. 1. ст. 1. Закона).

међународне организације без негативних последица по функцију јавних тужилаца у вези са предузимањем законом предвиђених активности или чланства у законом дозвољеној организацији. У остваривању ових права тужиоци имају обавезу да се увек понашају у складу са законом, и признатим стандардима и етичким нормама своје професије. И наведене смернице Заштитник грађана сматра релевантним.

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Сања Јанковић

Доставити :

- Републичком јавном тужиоцу
- ⊙ копија подносиоцу притужбе
- у списе предмета

ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ

СЛОБОДАН ЈОСИМОВИЋ
заменик Основног јавног
тужиоца у Зрењанину

Јавни тужилац је самостални државни орган чија је најважнија улога да гони учиниоце кривичних дела, а поред тога овлашћен је да гони и учиниоце других кажњивих дела као што су прекршаји и привредни преступи. Поред ове примарне функције гоњења, јавни тужилац је дужан и да улагањем правних средстава штити уставност и законитост. Такође, јавни тужилац је надлежан да у законом прописаним случајевима поступа и у парничном и ванпарничном поступку у циљу заштите јавног интереса.

Поред кривичноправне заштите која се остварује у кривичном поступку, веома значајан и ефикасан механизам заштите представља и породичноправна заштита, која се остварује у парничном поступку у складу са одредбама Породичног закона, који је у примени од 01.07.2005. године.

Према одредбама чл. 197 Породичног закона, насиљем у породици сматра се такво понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство

другог члана породице, а нарочито наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Да би неко лице могло да остварује судску заштиту од насиља у породици, по одредбама Породичног закона или по одредбама Кривичног законика, мора имати својство члана породице. Међутим, насупрот јединственом дефинисању радњи извршења насиља у породици, Породични закон и Кривични законик различито одређују која лица имају својство члана породице, а самим тим и ко може остваривати судску заштиту од насиља у породици. Због овог несклада у прописима

И ПОРОДИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

долази до ситуације да једно исто лице може као члан породице остваривати породичноправну заштиту у складу са Породичним законом, али не и кривичноправну заштиту у складу са Кривичним закоником, јер се по одредбама наведеног законика не сматра чланом породице.

Према одредби чл.197 Породичног закона, члановима породице сматрају се:

1. супружници или бивши супружници
2. деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство
3. лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству
4. ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери
5. лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете

на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству

Према одредбама чл.112 ст. 28 Кривичног законика РС, члановима породице сматрају се:

1. супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храник
2. браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству
3. лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Дакле из претходно наведених одредби Породичног закона и Кривичног законика, јасно произилази да Породични закон под члановима породице подразумева знатно шири категорију лица и

практично свим жртвама омогућава судску заштиту, док за разлику од њега Кривични законик веома рестриктивно одређује својство члана породице и тиме знатно сужава круг лица којима даје могућност остваривања кривичноправне заштите.

И поред ових разлика, јавни тужилац треба да се у оквиру своје надлежности стара о заштити жртава породичног насиља не само када се заштита може остваривати у кривичном поступку, у којем се остварује примарна надлежност јавног тужиоца, већ је обавеза јавног тужиоца да се стара о остваривању заштите жртве и у парничном поступку, у складу са одредбама Породичног закона, без обзира да ли се у радњама насилника стичу елементи кривичног дела или прекршаја. Наиме, ако се има у виду да јавни тужилац врши своју надлежност искључиво у циљу заштите јавног интереса, а да је одредбом чл. 284 ст. 2 Породичног закона прописано да је јавни тужилац овлашћен за доношење тужбе за одређивање мера заштите од насиља у породици,

као и за продужење мера заштите, онда то значи да је заштита жртва породичног насиља у јавном интересу и да јавни тужилац има обавезу да управо у циљу заштите тог јавног интереса врши своју надлежност и да подноси тужбе за одређивање мера заштите увек када нађе да су за то испуњени законом прописани услови, јер заштита јавног интереса није дискреционо право, већ обавеза јавног тужиоца.

Поступак у спору за заштиту од насиља у породици покреће се тужбом која се подноси надлежном основном суду, према месту пребивалишта, односно боравишту члана породице према коме је насиље извршено. Поред јавног тужиоца, тужбу за одређивање мера заштите, као и за продужење мера заштите могу поднети како члан породице према коме је насиље извршено одн. његов законски заступник, тако и орган старатељства, тј. центар за социјални рад, док тужбу за престанак мера заштите од насиља у породици може поднети само члан породице против кога је мера одређена.

У тужби за одређивање мера заштите од насиља у породици, јавни тужилац ће одредити лице према коме се предлаже изрицање мера, односно туженог, затим укратко навести личне и породичне прилике насилника и жртве, описати случајеве насиља који ће бити предмет доказивања, доказе које треба извести, као и врсту мера чије се одређивање тражи и

дужину њиховог трајања. Уз тужбу, јавни тужилац ће суду поднети и све доказе на којима заснива свој тужбени захтев, а најчешће су то они докази који су му већ достављени уз кривичну пријаву, као што су изјаве насилника, жртве и сведока, медицински извештаји, записници о алкотестирању, потврде о привремено одузетим предметима, фото-документација, службене белешке полицијских службеника и др. Јавни тужилац, као и сваки други тужилац у парничном поступку, мора присуствовати заказаном рочишту, јер уколико на рочиште не дође ни једна странка сматраће се да је тужилац одустао од тужбеног захтева и суд ће одбити тужбени захтев.

Одредбама Породичног закона прописана је нарочита хитност у поступку у спору за заштиту од насиља у породици и истовремено је утврђена обавеза првостепеног суда да прво рочиште одржи у року од 8 дана од дана када је тужба примљена у суду. Такође, у циљу хитности, утврђена је и обавеза другостепеног суда да донесе одлуку по жалби у року од 15 дана од дана када му је жалба достављена.

Приликом одлучивања о предлоženим мерама заштите, суд није везан тужбеним захтевом, већ може одредити и оне мере заштите које нису предложене, ако оцени да се таквом мером најбоље постиже заштита, а мере заштите од насиља у породици могу трајати најдуже годину дана,

али се могу продужавати све док непрестану разлози због којих су одређене.

У току поступка суд може од органа старатељства затражити да пружи помоћ у прибављању потребних доказа и, као и да изнесе своје мишљење о целисходности предложених мера заштите.

Против члана породице за којег је утврђено да врши насиље, суд може одредити једну или више мера заштите предвиђених чл. 198 ст. 2 Породичног закона, и то :

- забрана даљег узнемиравања члана породице
- забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице
- забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености
- издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине одн. закупа непокретности
- издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине одн. закупа непокретности.

Сврха породичноправних мера заштите је да се у кратком року пружи заштита члану породице од свих облика породичног насиља и да се спречи поново извршење насиља, као и да се отклоне околности које погодују вршењу насиља, а та сврха се постиже ограничавањем одређених права и слобода лицу које је извршило породично насиље, али у временски ограниченом трајању.

Примери модела тужбених предлога за одређивање појединих мера заштите од насиља у породици:

Забрана даљег узнемиравања

ЗАБРАЊУЈЕ СЕ туженом Петровић Петру из Зрењанина да на било који начин даље узнемирава своју супругу Петровић Драгану из Зрењанина и НАЛАЖЕ МУ СЕ да се уздржава од сваког дрског, злонамерног и безобзирног понашања, којим се угрожава њен телесни интегритет, душевно здравље и спокојство, под претњом принудног извршења.

Ова мера заштите од насиља у породици одређује се на период од годину дана и може бити продужавана све док не престану разлози због којих је одређена.

Забрана приступа у простор око места становања и места рада

ЗАБРАЊУЈЕ СЕ туженом Петровић Петру из Зрењанина да приступа у простор око места становања своје бивше супруге Петровић Драгане из Зрењанина у улици Врањевачка бр. 17 и у простор око места њеног рада у фризерском салону у Зрењанину у улици Војвођанска бр. 32, на удаљености мањој од 200 метара, и НАЛАЖЕ МУ СЕ да се уздржава од приступа у ове просторе, под претњом принудног извршења.

Ове мере заштите од насиља у породици одређују се на период од годину дана и могу бити продужаване све док не престану разлози због којих су одређене.

Забрана приближавања

ЗАБРАЊУЈЕ СЕ туженом Петровић Петру из Зрењанина да се приближава својој бившој супрузи Петровић Драгани из Зрењанина, на удаљености мањој од 200 метара и НАЛАЖЕ МУ СЕ да се уздржава од приступа у овај простор, под претњом принудног извршења.

Ова мера заштите од насиља у породици одређује се на период од годину дана и може бити продужавана све док не престану разлози због којих је одређена.

Налог за усељење

НАЛАЖЕ СЕ туженом Петровић Петру из Зрењанина да својој супрузи Петровић Драгани из Зрењанина, допусти усељење у породични стан у Зрењанину у улици Новосадска бр. 57, под претњом принудног извршења.

Ова мера заштите од насиља у породици одређује се на период од годину дана и може бити продужавана све док не престану разлози због којих је одређена.

Налог за исељење

ЗАБРАЊУЈЕ СЕ туженом Петровић Петру из Зрењанина становање у породичној кући/стану у Зрењанину у улици Новосадска бр. 57 и НАЛАЖЕ МУ СЕ да се из ове куће/стана исели у року од 48 сати, под претњом принудног извршења.

Ова мера заштите од насиља у породици одређује се на период од годину дана и може бити продужавана све док не престану разлози због којих је одређена

Против одлуке суда може се изјавити жалба, али она не задржава извршење пресуде којом су одређене или продужене мере заштите, што значи да пресуда обавезује насилника и пре него што постане правоснажна.

Сваку пресуду суд је дужан да достави надлежном органу старатељства према месту пребивалишта или боравишта како жртве насиља, тако и насилника, а орган старатељства је дужан да води евиденцију и документацију о насилницима и жртвама насиља. И ако суд није обавезан да пресуду достави жртви породичног насиља уколико је тужбу поднео јавни тужилац, не постоји препрека да јавни тужилац, као странка у поступку, достави примерак пресуде и жртви насиља у чију корист су изречене мере заштите од насиља у породици, као што не постоји сметња да се примерак пресуде достави и полицији, јер је то у интересу заштите жртве насиља, с тим што би центар за социјални рад требао да буде тај који би такве пресуде достављао полицији, јер се управо у овој институцији води евиденција о свим изреченим мерама заштите од насиља у породици, без обзира ко је поднео тужбу.

Увиђајући предност породичноправне заштите, која се огледа у могућности веома брзог изрицања одговарајућих мера у циљу заустављања насиља и заштите жртава породичног насиља у Основном јавном тужилаштву

у Зрењанину је уведена пракса да се код сваког пријављеног случаја породичног насиља, по службеној дужности, дакле без посебног захтева жртве, процени потреба и утврди испуњеност услова за подношење тужби за одређивање мера заштите од насиља у породици, с тим што се пре евентуалног подношења тужбе консултује жртва насиља ради предлагања адекватних мера заштите, у складу са њеним потребама. Наиме, како се мере заштите од насиља у породици изричу управо у корист жртве насиља, неопходно је да јавни тужилац непосредно обави разговор са жртвом и чује њене потребе и ставове у вези са тиме, као и да је упозна са предстојећим током поступка и правима која она у том поступку има, као и са дејством појединих мера заштите и последицама кршења мера од стране насилника, јер свако кршење мера заштите од насиља у породици представља кривично дело из чл. 194 ст. 5 Кривичног законика РС. Након обављених разговора са жртвом, уколико се утврди основаност и потреба за изрицањем одговарајућих мера заштите, Основно јавно тужилаштво у Зрењанину подноси тужбу за одређивање мера заштите од насиља у породици, а у временском периоду од 01.01.2008. године када се отпочело са оваквом праксом, па до 31.12.2011. године, од стране овог тужилаштва било је укупно поднето 124 тужбе.

СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

СВЕТЛАНА НЕНАДИЋ
заменик Основног јавног
тужиоца у Београду

Право на суђење у разумном року представља део права на правично суђење и дефинисано је у ставу 1. члана 6. Конвенције. Међутим, због обимности случајева који су се нашли пред Судом¹, а који се тичу повреде права на суђење у разумном року, ово право завређује да се о њему посебно говори, одвојено од општег права – права на правично суђење.

Право на суђење у разумном року гарантовано је и чланом 14. ст.3. Пакта о грађанским и политичким правима и чланом 8. ст.1. Америчке конвенције о људским правима. О значају права на суђење у разумном року и актуелности проблема говори и чињеница да је ово право прихваћено и у јуриспруденцији Европског суда правде у Луксембургу. Сврха права на суђење у разумном року, са аспекта Конвенције, је очување поверења у правни систем који

¹ За потребе овог текста Европски суд за људска права ћемо називати Судом.

почива на три стуба – владавини права, демократији и људским правима. Пролонгирање судских поступака може да доведе до стварања утиска код грађана да правосудни органи нису способни да донесу одлуку, што следствено доводи до тога да ће избегавати да заштиту својих права повере судовима. Сваки правосудни систем првенствено почива на поверењу грађана у њега. Уколико таквог поверења нема, правосуђе губи легитимитет и ауторитет, чиме се читав правни систем урушава. Одлуке судова донете после „неразумно дугог“ поступака немају ауторитет и легитимитет какав би имале да су донете у краћем – разумном року.

Савет Европе је у више наврата државама чланицама указивао на озбиљност проблема кршења права на суђење у разумном року, не само по појединце на које се одлуке судова односе, већ пре свега на штету која настаје по државу. Препорука Савета Европе број 6

од 12. маја 2004. године садржи упутства државама чланицама да посебну пажњу треба да обратe на постојање делотворних правних средстава у случајевима прихватљивих тужби везано за претерану дужину судских поступака. У циљу скраћења трајања судских поступака државама чланицама препоручује се увођење прихватљиве дужине поступка у национално законодавство, на пример прописивањем максималне дужине трајања за сваку фазу поступка у зависности од врсте поступка. Потом, стварање правних механизма за спречавање застоја и убрзавање поступка, као и увођење различитих форми обештећења за титуларе права.

Право на суђење у разумном року, у тесној је вези са чланом 5. ст.3. Конвенције – правом лица лишеног слободе да му се суди у разумном року. Право из члана 5. ст.3. Конвенције представља *lex specialis* и односи се само на специфичну врсту кривичних предмета, и то ону у којима је оптужено лице лишено слободе. *Ratio legis* права из члана 5. ст.3. није убрзавање кривичног поступка у циљу очувања поверења грађана у правни систем и правне сигурности. Сврха је заштита права на слободу, односно обавеза државних органа да у случајевима законитог лишавања слободе поступају опрезно и брзо, а све како би лишавања слободе свело на најкраћи потребан период. Стога је у пракси потребно прецизно разлучити када је дошло до повреде права из члана 5. ст.3.,

а када до повреде права из члана 6. ст.1. Конвенције.

У пракси Суда постоји убедљива несразмера представки у вези са дужином трајања поступка у односу на све друге представке. Тако, на пример, за период од 1999. године до 2006. године од укупног броја представки у односу на земље Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Грчка, Мађарска, Пољска, Словенија и Македонија, чак 60% представки се односило на повреду права на суђење у разумном року. Тако, у односу на Мађарску проценат се попео на преко 80%, а у односу на Словенију преко 90%.² За 2006. годину случајеви везани за кршење права на суђење у разумном року чинили су трећину пресуда Суда, јер је од укупно изречених 1560 пресуда, чак 567 пресуда Суд изрекао поводом представки везаних за кршење права на суђење у разумном року.

Државе чланице су развијале различите системе за регулисање питања права на суђење у разумном року. Теоријски гледано, разликујемо три система. Први је превентивни систем, који се своди на постојање правног средства којим се убрзава поступак пред судом. Други систем је компензаторни и он подразумева правни механизам на основу којег се титуларима права на суђење у разумном року, у случају кршења тог права може исплатити накнада.

Трећи систем представља различите видове комбинација превентивног и компензаторног система.

тивног и компензаторног система.

Уколико се задржимо само на разматрању права на суђење у разумном року у односу на кривичне предмете, можемо уочити неке специфичности. Првенствено, Суд је у више наврата указао на нижи ниво толеранције кршења овог права у кривичним предметима него у грађанскоправним предметима. Такође, Суд је указао на то да, поред опште сврхе суђења у разумном року, у кривичноправним предметима ово право има и посебну, ужу сврху. Тако Суд наводи „прецизна сврха овог права у кривичним стварима лежи у томе да окривљеном лицу буде обезбеђено да не буде исувише дуго под притиском оптужбе.”³ Ипак, када су у питању кривични поступци, због њихове правне природе, посебан проблем може да представља и убрзано доношење пресуда, посебно ако се оптужени налази у притвору. Треба нагласити да у односу на кривичноправне предмете постоји посебан јавни интерес, за разлику од грађанскоправних поступака у којима се углавном ради о приватноправним интересима. Сврха судске одлуке у кривичном предмету није само формално утврђивање чињеница и њихово подвођење под материјално право. Суд мора да се бави и другим питањима, као на пример положајем жртве, питањем накнаде штете, изрицања врсте кривичне

³ *Wemhof v. Germany*, став 18. преузето из S. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, 2005., page 135, (превод аутор).

санкције, мора да води рачуна о рехабилитацији осуђеног лица, о могућностима примене института алтернативних мера и санкција и ресторативне правде, а све то са посебним освртом на јавни интерес. Стога, у кривичним предметима, а водећи рачуна о јавном интересу првенствено, доношење преурађене одлуке може да произведе много далекосежније последице него што је то случај у грађанскоправној материји. Са друге стране, као што смо напоменули, Суд има знатно строжији приступ проблему суђења у разумном року у односу на кривичне предмете него у односу на грађанске предмете. Из наведеног можемо да закључимо колико је сложено питање суђења у разумном року јер суд мора да балансира између експедитивног и правичног поступка, а у односу на кривичне предмете, водећи рачуна и о јавном интересу, чини се да је положај суда још деликатнији.

Најважнија карактеристика поступка пред Судом у односу на представке које се тичу права на суђење у разумном року јесте та да се овај поступак може покренути без обзира на чињеницу што подносилац представке није исцрпео сва правна средства предвиђена унутрашњим правом. Разлог за ову специфичност лежи у томе што се, очигледно, поступак пред судом државе чланице показао неефикасним, наравно све под условом да средства у унутрашњем праву којима се поступак убрзава не постоје или су неефикасна. Суд је често користио прилику да

у пресудама истакне да није могуће механицистички одредити дужину трајања неког поступка, нити унапред апстрактно одређивати колико који поступак треба да траје, већ да је неопходно истраживати околности сваког случаја појединачно. Још једна карактеристика поступка пред Судом када је у питању повреда овог права, јесте та да се од случаја *Kudla v. Poland* од 26.10.2000. године Суд више не ограничава само на истраживање евентуалног кршења права на суђење у разумном року, већ испитује и евентуално постојање других повреда Конвенције које су настале у вези повреде права на суђење у разумном року.

Приликом разматрања да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року, Суд се првенствено ослања на три кључна питања. Прво – од када почиње да се рачуна рок. Друго – када се рок завршава. Треће – оцена дужине трајања са становишта оправданости, у оквиру чега Суд разматра сложеност правних и фактичких питања конкретног случаја, понашање подносиоца представке, понашање судских и административних органа тужене државе и значај питања које се расправља за подносиоца представке. Треће питање које Суд разматра може се разложити на две подгрупе – прву која се тиче сложености правних и фактичких питања и другу – која се тиче понашања учесника у предметном спору, како тужене државе, тако и подносиоца представке.

Суд ће свакако првенствено да разлучи да и се у конкретном случају ради о кривичном поступку или се ради о некој другој врсти поступка. Суд има посебне аутономне појмове за појмове кривичног дела, оптужбе и суда. Питање од када почиње да се рачуна рок делује на први поглед једноставно. Можемо да закључимо да у грађанскоправним предметима и јесте једноставно питање јер се, по правилу, даном почетка рока сматра дан подношења тужбе суду. Међутим, у кривичним предметима одговор је мало сложенији. Почетак рока рачуна се од тренутка када је неко лице оптужено. Суд појму оптужбе у свом аутономном тумачењу даје суштински, а не формални смисао. Тако, у случају *Deweert v. Belgium* оптужбу дефинише као „званичну обавест дату појединцу од овлашћеног органа власти којом се тврди да је осумњичен да је извршио кривично дело” или „ситуацију у којој је осумњичени суштински погођен због исте сумње”. Можемо да закључимо да рок почиње да тече од предузимања радњи у преткривичном поступку, и то прецизније, од тренутка када је осумњичени упознат са почетком предузимања тих радњи. Суд је развио богату праксу када је у питању почетак рока у кривичним предметима. Тако је нашао да рок почиње да тече од тренутка лишавања слободе⁴ од тренутка подношења захтева за спровођење истраге⁵, од тренутка

4 *Neumeister v. Austria* од 27.06.1968. године.

5 *Ringeisen v. Austria* од 16.07.1971 године.

доношења решења о спровођењу истраге⁶, од тренутка подизања оптужнице⁷, од дана достављања позива оптуженом за суђење, тј. када први пут сазна да се против њега води кривични поступак⁸, од дана претреса канцеларије и куће осумњичених⁹, од дана када истражни органи поднесу захтев парламенту за одузимање посланичког имунитета¹⁰, од дана првог испитивања када је лице сазнало да је осумњичено за извршење кривичног дела и слично. Из ових неколико наведених примера јасно је колико је сложено питање почетка рачунања рока у кривичним предметима и да није могуће унапред дати јасну дефиницију када рок почиње да тече.

Рок се завршава доношењем коначне одлуке, прецизније даном када је оптужени обавештен о коначној одлуци. Важно је истаћи да одлука мора да буде коначна, тј. да је у питању правноснажна пресуда – *res judicata*, што ће Суд процењивати у складу са националним законодавством. Такође, у пракси¹¹ се поставило питање да ли рок престаје да тече од тренутка јавног саопштења коначне пресуде или од тренутка када је та коначна пресуда достављена у писаној форми оптуженом. Суд је сматрао да без обзира што је оптуженом усмено саопштена коначна одлука, било да је осуђујућа или ослобађајућа, чињеница да је

6 *Nankov v. Macedonia* од 29.11.2007. године.

7 *Majarič v. Slovenia*, 2000. година.

8 *Mamič v. Slovenia*, 2006. година.

9 *Strategies et Communication and Dumoulin v. Belgium*, 2001. година.

10 *Frau v. Italy* 1991. година.

11 *B. v. Austria* од 28.03.1990. године.

прошло неразумно много времена од усменог саопштења до достављања писаног отправака конституише кршење права на суђење у разумном року. Суд је и у погледу престанка рока заузео различите ставове. За Суд рок престаје да тече од када је пресуда врховног суда или другог суда којим се коначно потврђује основаност кривичне оптужбе изречена, односно достављена подносиоцу, потом од тренутка када је пресуда Уставног суда достављена подносиоцу представке и то само уколико је одлука овог суда могла да утиче на утврђивање кривице, као и ситуација када кривични суд достави одлуку о надокнади трошкова поступка. Сви поступци који се евентуално воде по ванредним правним лековима не рачунају се у рок.

Оцена дужине трајања са становишта оправданости је изузетно сложено питање. Суд разматра четири елемента: сложеност правних и фактичких питања конкретног случаја, понашање подносиоца представке, понашање судских и административних органа тужене државе и значај питања које се расправља за подносиоца представке.

Сложеност предмета је од изузетног значаја, јер као што смо већ навели, суд мора да балансира између експедитивног и правичног поступка, што значи да експедитивност не сме да преовладава над утврђивањем истине. Суд се руководио различитим параметрима приликом оцене да ли је неки предмет сложен или не.

Првенствено, за Суд је од значаја врста кривичног дела, тако ће, на пример, сложеним сматрати кривично дело шпијунаже, организованог криминала, поједина кривична дела против привреде, кривична дела са елементима политике, и сл.: потом природа чињеница; број окривљених лица, као и број сведока¹²; обим доказног материјала¹³; сложеност вештачења; прибављање доказа путем међународне правне помоћи; здруживање предмета; смрт једног од окривљених и слично. Ипак, за Суд често није довољно постојање само једног од наведених параметара да би констатовано како се ради о сложеном предмету. Суд је склон да сложеним сматра само оне предмете код којих постоји кумулација неког од наведених параметара или је неки од њих екстремно изражен.

Суд приликом разматрања да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року посебну пажњу посвећује понашању подносиоца представке, односно истражује да ли је подносилац својим понашањем на неки начин допринео дужем трајању поступка. Тако Суд закључује „када је реч о понашању странака у спору, Суд истиче да су оне једном тражиле одлагање поступка, а да је у два наврата подносиатељка представке каснила са захтевом за утврђивање новог датума рочишта пред првостепеним судом у Атини; то кашњење је у основи општег

12 *Neumeister v. Austria* од 27.06.1968. године.

13 *Neumeister v. Austria* од 27.06.1968. године, у ком предмету је било 10.000 страница списка

кашњења од око четири године, за које се одговорност не може приписати држави¹⁴. Ипак, Суд понашање подносиоца представке не посматра изоловано, већ у оквиру овлашћења која је имала држава како би спречила такво понашање подносиоца представке. Такође, Суд упоређује у којој мери су радње подносиоца допринеле одуговлачењу у односу на то у којој мери је одуговлачењу допринела држава својим радњама. Понашање подносиоца је за Суд од посебног значаја по питању тзв. дилаторних тактика, као што је на пример неоправдано захтевање изузећа судије, неоправдани захтеви за продужење рокова, стално изношење нових предлога, неоправдани захтеви за поновно извођење већ изведених доказа и слично. Тако Суд закључује „подносилац представке дужан је да покаже марљивост у поштовању и извршавању процедуралних корака који су њему релевантни, да се уздржи од коришћења било каквих тактика одлагања, као и да искористи могућности које су му пружене домаћим правом за скраћивање поступка.”¹⁵ Ипак, у светлу кривичног поступка, од окривљеног као странке у поступку се не може очекивати да користи правна средства за убрзање поступка, окривљени није дужан, а сходно правима о којима смо већ говорили, да на било који начин допринеси утврђивању чињеничног стања,

14 *Karra v. Grece* од 02.06.2006. године, став 20, преузето из С. Царић *Право на суђење у разумном року*, 2008., страна 86.

15 *Union Alimentaria Sanders v. Spain* 07.07.1989., преузето из С. Царић, *Право на суђење у разумном року*, 2008., стр. 87.

нити се чињеница да окривљени отежава утврђивање чињеничног стања на било који начин може тумачити као тактика одуговлачења поступка. Неки од критеријума на основу којих се може закључити да је окривљени допринео одуговлачењу поступка су, на пример, избегавање присуства претресима, неоправдано захтевање одлагања претреса, давање лажне адресе, често мењање браниоца који сваки пут изнова захтева нови рок за припрему одбране, подношење бројних и неоснованих захтева за изузеће и промену надлежности суда и слично.

Овде можемо указати и на чињеницу да грађани неретко посежу за подношењем представке Суду по овом основу како би издејствовали повољнији исход поступка који је у току. Тако, на пример у случају *Hadrabova and others v. Czech Republik* од 25.09.2007. године, Суд је закључио да је подносилац злоупотребио право на представку. Наиме, подносилац представке је истакла да није имала на располагању делотворно правно средство, а заступник Чешке је Суд обавестио да је подносиоцу на располагању ново правно средство ради убрзања поступка, након чега је заступник подносиоца изјавио да његови клијенти не желе да користе ново правно средство, након чега је остао при изјављеној представи, а непосредно након тога је искористио ново правно средство и од Чешке добио накнаду штете, а да о томе Суд није обавестио, нити је представку повукао.

Поступање државних органа

такође је од значаја за процену да ли је дошло до кршења права на суђење у разумном року. Приликом одлучивања о томе да ли је држава допринела одуговлачењу поступка, за Суд је првенствено од значаја да ли је дошло до одлагања поступка из нејасних разлога и да ли је било дугих периода неактивности суда. Свакако, Суд ће ово питање разматрати у светлу свеукупног стања у правосуђу нарочито водећи рачуна да ли је дошло до дугорочне пренатрпаности судова, да ли је држава предузела неке мере ради решавања проблема дугорочно нагомиланих предмета. Иако Суд води рачуна о броју предмета, чињеница да су судови затрпани предметима сама по себи не може бити оправдан разлог за кршење права на суђење у разумном року¹⁶, јер је држава дужна да обезбеди систем који гарантује суђење у разумном року. Суд сматра да национални суд мора да се руководи принципом исправног поступања – *proper administration of justice* тако да за сваку одлуку да одложи главни претрес мора да пружи јасно образложење. Такође, Суд разматра да ли је по предмету одлучивано на више судских инстанци, колико је трајало одлучивање на свакој инстанци, да ли је предмет sukcesивно враћан на нижу судску инстанцу ради поновног суђења, да ли је виши суд користио своја пуна овлашћена приликом одлучивања по жалби и сл. Такође, Суд разматра и активности јавног тужиоца, као државног органа,

¹⁶ Суд се о овом изјашњавао у предмету *Henrich v. France* од 22.09.1994. године.

тако што утврђује колико је времена прошло од тренутка сазнања за извршено кривично дело до покретања кривичног поступка, које радње су у међувремену преузимане, да ли су оне биле оправдане, да ли је тужилац повлачио спис на разматрање, колико дуго је разматрао спис, да ли се понашао на суђењу активно или пасивно и слично.

Суд поред наведеног нарочито обраћа пажњу на следеће параметре: кашњење у изради писменог отправка пресуде и достављања странкама, кашњење у изради налаза вештака, кашњење у заказивању првог рочишта, губитак предмета, промена више судија, пропуст суда да раздвоји предмет у односу на окривљене који су у бекству, пропуст управних органа да поступе по налозима суда, пропуст полиције да обезбеди асистенцију на захтев суда, непотребно захтевање потребне документације у више наврата уместо одједном и слично.¹⁷

Суд води рачуна и о томе какав је значај одлучивања у предмету за подносиоца представке. Можемо да закључимо да Суд разматрајући значај одлучивања за подносиоца представке заправо разматра субјективни, а не објективни елемент. Суд има обавезу да утврди у каквом стању се налази подносилац представке и колико на његов живот утиче кривич-

¹⁷ Т. Горјанц – Прелевић (ур), *Право на суђење у разумном року, Збирка изабраних пресуда Европског суда за људска права у случајевима против Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Совеније и Србије*, Центар за људска права Универзитета у Сарајеву, 2009. године, стр. 39

ни поступак који се против њега води и какве правне и социјалне последице по њега има вођење таквог поступка. Свакако, референтна тачка посматрања за Суд није лично субјективно мишљење окривљеног, мада оно свакако није без значаја, већ Суд са становишта објективног посматрача установљава какве субјективне последице по окривљеног може да има дуго вођење кривичног поступка. При том Суд нарочито води рачуна о врсти кривичног дела и запређеној казни, потом о томе да ли се окривљени брани са слободе или се налази у притвору, води рачуна о условима у притвору, годинама старости окривљеног, његовом здравственом стању и посебним потребама, постојању различитих мера које су на снази у току суђења, као на пример забрана напуштања места боравишта и слично, а које по својој природи ограничавају права и слободе окривљеног.

ПРИМЕНА СПОРАЗУМА О ПРИЗНАЊУ

ПРЕДРАГ ЂЕТКОВИЋ

виши саветник у Тужилаштву
за организовани криминал

Споразум о признању кривице¹ нашао је своје место у нашем кривичном праву са изменама Законика о кривичном поступку од септембра 2009. године² у чл. 282а-д. Реч је о институту креира-ном у пракси америчких судова, где се путем овог споразума по неким проценама решава и више од 90% предмета.³ Супротно овак-

1 Строго формално посматрано, морамо да приметимо да је назив овог института предвиђен у Законик о кривичном поступку из 2011. године (Службени гласник РС бр. 72/11) коректнији, с обзиром на то да гласи споразум о признању кривичног дела. Кривични законик прихвата објективно-субјективну дефиницију општег бића кривичног дела, па у складу са тим назив споразум о признању кривице има призвук, са теоријског аспекта, као да окривљени признаје само субјективни супстрат кривичног дела, а не и објективни, па самим тим не признаје кривично дело у потупности. Наравно, у оквиру признања може ући само комплетно признање кривичног дела, са свим објективним и субјективним елементима, па је зато назив који свакако више одговара духу закона споразум о признању кривичног дела.

2 Службени гласник РС бр. 72/09

3 Мр Вања Бајовић, *Споразум о признању кривице упоредно-правни приказ*, 1 издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009. године, стр. 55.

вој пракси америчког кривичног права, у нашем систему кривичног права споразум о признању кривице тек почиње да прави своје прве кораке и чини напоре у настојању да у пракси докаже своју вредност и заузме место раме уз раме са другим институ-тима кривичног права.

Битно је напоменути да у свес-ти лица овлашћених да склапају споразум о признању кривице, пре свега јавних тужилаца али и окривљених и њихових бранилаца, мора бити до краја разјашњен *ratio legis* уласка овог института у наше кривично законодавство, јер уколико странкама није јасна сврха самог института, онда се тешко може очекивати да ће га у пракси правилно користити. Суштина споразума своди се на то да његовим закључењем обе стране у поступку могу да издејствују одређене користи,⁴ али и да учине

4 На страни јавног тужиоца користи при закључењу споразума би могле да се огледају у уштеди ресурса, сигурности у исход пресуде, вери у праведан исход и сарадњи окривљеног, док би окривљени могао да очекује мању санкцију и сигурност у исход пресуде. Илај

КРИВИЦЕ

У ПРАКСИ

извесне уступке другој страни. Ако су користи у очима странака претежније од негативних страна које ће по њиховој оцени евентуално суђење накнадно донети, стичу се услови за закључење споразума.

За јавно тужилаштво, али и за окривљеног, главни добитак требало би да се огледа у избегавању главног претреса као фазе кривичног поступка и тиме стављање начела ефикасности кривичног поступка у први план. На овом месту и долази до сусретања начела утврђивања материјалне истине у кривичном поступку, као фундаменталног начела на коме стоје темељи континенталних кривичних поступака, и начела ефикасности кривичног поступка, као функционалне базе у америчком, али и осталим системима кривичног права који се налазе под кишобраном англосаксонске правне традиције.⁵ Пораст броја кривичних предмета, дуги и ис-
Ричардсон, *Споразум о признању кривице у САД*, Семинар о споразуму о признању кривице, Београд, 19-20. април 2010. године, стр. 31.
5 Мр Вања Бајовић, *op. cit.*, стр. 124.

црпљујући кривични поступци настали физичком немогућношћу суда да заказује претресе у кратким роковима, незадовољство странака настало неокончавањем предмета и све већим бројем процесних уместо мериторних пресуда, бројне притужбе суду у Стразбуру, ограниченост државног буџета да финансира правосуђе, заједнички су утицали да се траже алтернативни путеви за повећање ефикасности правосуђа.

На пољу повећања ефикасности кривичног правосуђа у Републици Србији, пионирску улогу имало је увођење института одлагања кривичног гоњења, чији се радијус последњим законским решењима проширио, управо из разлога што је у пракси уочено да су оправдао разлог свог увођења, а то је повећање ефикасности рада правосуђа.⁶ Ипак, и при увођењу овог

6 И даље има места проширењу примене начела опортунитета у пракси српског тужилаштва, посебно ако се имају у виду искуства неких других држава у окружењу, које су сличне правне традиције. Тако, на пример, тужилаштва у Француској решавају путем примене начела опортунитета чак 2/3 кривичних предмета

института могли су се чути приговори припадника конзервативних струја критичара који су тврдили да овај институт никада неће заживети у пракси.

Слична ситуација је присутна и данас када је у питању споразум о признању кривице. Чињеница је да су први кораци увек тешки, али и да постоји неоправдана скепса у раду јавног тужилаштва према примени овог института. Примера ради, у току 2010. године, Тужилаштво за организовани криминал закључило је само два споразума о признању кривице са два окривљена,⁷ док је Прво основно јавно тужилаштво, највеће тужилаштво у Републици Србији, у 2010. години закључило укупно дванаест споразума о признању кривице са двадесет и једним окривљеним.⁸ У односу на укупан број кривич-

које имају, Louk Hulsman и Jacqueline Bernat de Celis, *Изгубљене казне – кривични систем под знаком питања*, 1 издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010. године, стр. 43. фн. 7

7 Извор: писарница Тужилаштва за организовани криминал.

8 Извор: писарница Првог основног јавног тужилаштва у Београду.

них предмета и окривљених лица, заиста невелик број. Ипак, у току 2011. године приметна је позитивна тенденција повећања броја закључених споразума о признању кривице, па је тако Прво основно јавно тужилаштво у Београду у 2011. години закључило 77 споразума о признању кривице са 112 окривљених, док је Тужилаштво за организовани криминал у 2011. години закључило 10 споразума о признању кривице са 10 окривљених. Наравно, и даље постоји значајан простор за проширење употребе овог института у пракси.

Може се рећи да прву препреку за ефикасну примену овог института представља компликована процедура коју тужилаштво, на основу обавезног упутства Републичког јавног тужилаштва, примењује приликом закључења споразума. Наиме, с обзиром на то да је целокупна процедура закључења споразума о признању кривице регулисана једним чланом Законика о кривичном поступку из 2001. године, доста питања је сумарно регулисано и самим тим недовољно објашњено. Републичко јавно тужилаштво издало је обавезно упутство⁹ које је требало да отклони дилеме настале као резултат штуре законске регулативе. Међутим, мишљења смо да издавањем овог упутства нису разјашњене нејасноће у законским регулама, већ је формализована процедура закључивања

⁹ Обавезно упутство о примени и закључењу споразума о признању кривице РЈТ А бр. 299/09 од 22.10.2009. године.

споразума, чиме је тај процес додатно отежан.

Овакво решење је контрапродуктивно из два разлога. Први разлог јесте поменута сврха постојања овог института, која се огледа у побољшању ефикасности кривичног поступка, односно његовом убрзању. Са једне стране, неспорно је да процедура закључења мора да садржи извесне гаранције права окривљених лица. Са друге стране, нема потребе да процедура закључења споразума буде компликована у тој мери да практично представља антипод поједностављеној процедури англиосаксонских правних система. Док је у америчком правном систему споразум о признању кривице изузетно неформалан и кратак, често се контакт између јавног тужиоца и браниоца врши чак и преко телефона или имејла,¹⁰ дотле је доношењем обавезног упутства процедура закључења споразума у нашем кривичном праву знатно успорена услед формализације поступка закључења. Чињеница да треба састављати минимум два записника (о преговарању и признању кривице), као и обавеза прибављања бројних извештаја¹¹ пре доношења одлуке

¹⁰ Мр Вања Бајовић, *op. cit.*, стр. 90.

¹¹ Упутством се тражи обавезно прибављање извештаја из казнене и прекршајне евиденције, извештаја из Централне евиденције Републичког јавног тужилаштва о евентуалној ранијој примени чл. 236 и 237 ЗКП на учиниоца, те увид у казнену политику суда који би био надлежан да суди за конкретан *causa criminalis*, уз обавезу прибављања извештаја надлежне пореске управе

о закључењу споразума, свакако утичу на значајно успоравања и отежавање процеса закључења.

На претходни разлог се надовезује, као други разлог, чињеница да предвиђена доза формализма доводи у сумњу и објективност јавног тужилаштва као државног органа које је по дефиницији дуж-

за окривљеног уколико би споразум предвидео изрицање новчане казне. Док прибављање извештаја из казнене и прекршајне евиденције има свој смисао у циљу стварања јасне визије јавног тужиоца о личности окривљеног, када је у питању прибављање извештаја из Централне евиденције Републичког јавног тужилаштва о евентуалној ранијој примени чл. 236 и 237 ЗКП на учиниоца и обавеза увида у казнену политику надлежног суда нисмо уверени у њихову сврсисходност. Наиме, примена чланова 236 и 237 ЗКП могућа је само за лакша кривична дела и уколико се успешно примени окривљени не трпи никакве последице због тога, па не видимо зашто би тужилац приликом примене споразума ценио у вези са личношћу окривљеног нешто што ни суд не би ценио при доношењу пресуде, из простог разлога што суд извештај о томе не би имао пред собом. Што се казнене политике суда тиче, велико је питање колико се прецизно и ажурно воде евиденције кривичне праксе у судовима Републике Србије и да ли би суд уопште могао по том питању да изађе у сусрет јавном тужилаштву и предочи му тражене податке (примера ради, Тужилаштво за организовани криминал закључило је под бројем предмета СК-2/10 споразум о признању кривице са окривљеним за кривично дело Прања новца из чл. 231 КЗ, за које још увек не постоји довољно формирана судска пракса, јер је реч о кривичном делу за које су до 2008. године на територији целе Србије донете укупно две пресуде, од тога једна правоснажна – о томе видети Александар Вујичић, *Сречавање прања новца и финансирања тероризма*, Тужилачка реч бр. 16, Београд, 2011. године, стр. 41.).

но да објективно и непристрасно поступа у свом раду. Без обзира на неспоран дуалитет јавнотужилачке функције, који се огледа у томе да је јавно тужилаштво истовремено и државни орган и странка у поступку, не би требало да се доводи у питање околност да је функција државног органа код јавног тужилаштва далеко израженија од страначке функције која са собом аутоматски носи и одређени призвук субјективности и пристрасности у настојању тужилаштва да поступак који води добије.¹² За разлику од америчких тужилаца, којима је искључиви интерес да победе у поступку који воде против окривљеног и да окривљени што строже буде кажњен, јер на тај начин добијају на популарности код грађана и повећавају своје изгледе да поново буду изабрани, српски тужиоци морају да буду објективни у оцени доказа при доношењу одлуке и свака пристрасност у жељи да се поступак добије мора бити искључена.¹³ Из тих разлога, не постоји потреба за формализовањем поступка закључења споразума као гарант да јавно тужилаштво неће повредити у

12 Истина, са почетком примене ЗКП из 2011. године, улога тужиоца као странке у поступку јача и на тасу полако стаје у баланс са његовом улогом државног органа који има дужност да објективно и непристрасно поступа.

13 Непристрасност као обавеза у поступању јавног тужиоца експлицитно је прописана и чл. 46 ст. 2 Закона о јавном тужилаштву (Службени гласник РС бр. 116/2008, 104/2009)

свом раду интересе окривљених лица, већ би много боље решење било да се предвиди обавезно присуство браниоца још у фази преговора, чиме би окривљени од почетка имао стручну помоћ и јасну представу о томе шта добија а шта губи закључењем споразума.¹⁴ У том смислу боље је решење које предвиђа Законик о кривичном поступку из 2011. године када каже да окривљени мора имати браниоца већ приликом закључења споразума о признању кривичног дела, за разлику од решења предвиђеног Закоником о кривичном поступку из 2001. године које обавезност присуства браниоца предвиђа тек на рочишту на коме се одлучује о споразуму о признању кривице.

Када је у питању законска регулатива, примећује се већи број правних празнина у члану 282а-д на које ће тужилачка и судска пракса морати да изнађу одговоре. Прво спорно питање је термиолошког карактера, с обзиром да се у члану 282а-д помиње искључиво окривљени као категорија која може да закључи споразум, а не и осумњичени, што указује на чињеницу да би закључење споразума о признању

14 Шкулић сматра да би у случајевима законом предвиђене обавезне одбране браниоца требало укључити већ у фази преговарања и споразумевања, иако његово учешће није по закону обавезно већ у овој фази поступка закључења споразума о признању кривице. Др Милан Шкулић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, I издање, Службени гласник, Београд, 2011. године, стр. 853.

кривице било могуће искључиво у фази кривичног поступка, а не и током преткривичног поступка. *Stricto iure* ово је једино могуће тумачење, али смо мишљења да овакво решење не одговара потребама праксе, као што правилно примећују поједини аутори.¹⁵ Тако је некадашњи IV општински суд у Београду усвојио решењем Кв. бр. 2019/09 од 26.11.2009. године споразум о признању кривице између тужиоца и осумњиченог, који је закључен након спроведених истражних радњи против осумњиченог, дакле у фази преткривичног поступка, па је након подношења оптужног акта Први основни суд донео осуђујућу пресуду у предмету К-21491/10 од 02.07.2010. године на основу овог споразума. Иако је јасно да овако поступање није у складу са интенцијом законодавца, јер је прво морао бити поднет оптужни предлог, па потом закључиван споразум о признању кривице, чини се да пракса прећутно оставља могућност да се и у току преткривичног поступка закључи овај споразум, што сматрамо приближније духу и суштини овог института. Међутим, Законик о кривичном поступку из 2011. године остаје на истој линији као и Законик о кривичном поступку из 2001. године, јер у чл. 313 ст. 1 ЗКП експлицитно предвиђа да јавни тужилац и окривљени спо-

15 Бранислава Инић-Јашаревић, *Улога тужиоца у примени споразума о признању кривице*, Тужилачка реч бр. 16, Београд, 2011. године, стр. 31.

разум о признању кривице могу закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до изјашњења оптуженог о оптужби на главном претресу, из чега протиче да закључење споразума о признању кривичног дела није дозвољено у фази предистражног поступка..

Што се тиче горње границе предвиђене висине казне код кривичних дела до које је дозвољена примена споразума о признању кривице, она је чланом 282а ЗКП постављена на 12 година. Уколико је за неко кривично дело, или више кривичних дела у стицају предвиђена виша горња граница казне затвора, не постоји могућност примене споразума. Међутим, овако постављену горњу границу казног лимита пробијао је раније чл. 13б Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине када се води кривични поступак за кривична дела из надлежности овог закона. Наиме, у тој ситуацији споразум се могао закључити и за кривична дела за која је предвиђена казна затвора од 40 година, односно за најтежа кривична дела! Морамо се сложити са појединим ауторима који овакво решење сматрају неваљаним, али не и са ставом тих аутора који су мишљења да је овакво решење инспирисано праксом међународних кривичних трибунала, где су бројни споразуми ишли на руку тужиоцима јер су им омогућавали брз завршетак процеса и нову

доказну залиху за будуће случајеве.¹⁶ Наше је мишљење да је овакво решење пре изнуђеног карактера, јер ратни злочини у Републици Србији представљају категорију која се везује за прошлост, па је самим тим доказивање извршења ових кривичних дела праћено доказним дефицитом. Неспоран је велики значај који има увиђај као криминалистичка радња усмерена на прикупљање доказа у преткривичном поступку, а код ратних злочина временска дистанца онемогућава ваљано обезбеђење материјалних доказа.¹⁷ Поред тога, проток времена утиче и на немогућност обезбеђења сведока у поступку (неки су преминули од тада, многима су сећања „избледела” и не могу јасно да репродукују виђено и сл.). Из тих разлога омогућава се проширивање могућности закључења споразума о признању кривице, које може имати позитивне ефекте за обе стране, а не само за тужиоца: тужилац има могућност да заврши предмет и поред тешкоћа у прикупљању доказа, а окривљени да избегне дуго и мучно доказивање у кривичном поступку, као и могућност да добије нижу казну од оне коју би му суд изрекао у

16 Милош Миловановић, *Споразум о признању кривице – pro et contra*, Анали Правног факултета у Београду, број 2/2010, Београд, 2010. године, стр. 423.

17 Тако је чувени француски криминалиста Локар закључио да време које пролази – то је истина која измиче пред нама. Др Милан Шкулић, *Криминалистика*, V издање, Службени гласник, Београд, 2007. године, стр. 60. фн. 25.

поступку ако нађе да је крив.¹⁸ Истовремено се постављало питање оправданости предвиђања оваквог решења само код ратних злочина, а не и код неких других кривичних дела, посебно кривичних дела из области организованог криминалитета,¹⁹ код којих степен угрожавања заштићеног добра ни мало не заостаје за добрима заштићеним код ратних злочина, али би даља полемика на ову тему превазишла границе овог рада. Због свега казаног, сматрамо да је решење које предвиђа Законик о кривичном поступку из 2011. године, по коме није предвиђена горња граница казне која би била један од услова за закључење споразума о признању кривице, боље него решење предвиђено Закоником о кривичном поступку из 2001. године.²⁰

18 Додуше, и умањена казна у овим случајевима може бити високог прага, што може дестимулативно утицати на прихватање понуде тужилаштва. Тако је Тужилаштво за ратне злочине понудило двојици окривљених у предметима познатим као „Зворник 1” и „Зворник 2” да признају кривицу и пристану на казну затвора од 15 година затвора, али су они одбили овакав предлог тужилаштва. Мирослава Дерикоњић, *Када се тужилац и окривљени договарају*, дневни лист „Политика” бр. 34897 од 31.12.2010. године, стр. 14.

19 Ово не само из разлога што су ратни злочини статика кривичног права већ више од једне деценије, а организовани криминалитет динамика, већ и зато што је извесно да је организовани криминалитет недозвољена делатност која ће и *pro futuro* угрожавати државу и њене грађане, док то, надамо се, није случај са ратним злочинима.

20 Имајући у виду члан 608 ЗКП из 2011. године предвиђа примену тог Законика

Извесне недоумице у пракси би могла да изазове и одредба чл. 282б ст. 1 тач. 1 ЗКП, у којој стоји да се окривљени и јавни тужилац саглашавају о врсти и висини казне, односно о другим кривичним санкцијама које ће окривљеном бити изречене. Може се поставити питање да ли се окривљени и тужилац морају споразумети о тачној висини казне која ће бити изречена, или да оставе висину релативно недоречену у распону од минимума до максимума, па да суд изрекне конкретну санкцију.²¹

Међутим, иако би можда било срећније решење да је законодавац испред врсте и висине кривичних санкције ставио и атрибут „тачну”, пракса до сада није имала дилему ове врсте, и сви до сада закључени споразуми предвиђали су тачну врсту и висину кривичне санкције, па се остварила предикција цитираног аутора да би потоње тумачење било прешироко.

О томе како свака кривична норма може да има лице и начелности, сведочи и чл. 282в ЗКП. Наиме, став 9 овог члана предвиђа да у случају када суд утврди да нису испуњени сви услови за

у кривичним поступцима који се воде за кривична дела организованог криминала и ратних злочина пред посебним одељењима надлежног суда од 15.01.2012. године, горња граница казне више не везује нити једно од ова два тужилаштва код закључења споразума о признању кривичног дела, чиме је ова замерка отклоњена.

21 Више о томе видети др Милан Шкулић, *Споразум о признању кривичне*, доступно на <http://www.pravniportal.rs> (стање на дан 29.03.2011. године)

закључење споразума о признању кривичне из тог члана, или када суд сматра да санкција која стоји у споразуму не одговара тежини кривичног дела које је окривљени извршио и признао, суд доноси решење којим се споразум одбија а признање дато у споразуму не може бити доказ у кривичном поступку. Надаље, по правоснажности решења о одбијању, споразум и сви списи у вези са њим се уништавају пред судом уз састављање службене белешке о томе, док судија који је донео решење више не може учествовати у даљем поступку. Готово истовестно решење у чл. 318 преузео је и ЗКП из 2011. године.

На први поглед, реч је о решењу које је потпуно у складу са тежњом законодавца да обезбеди објективност и непристрасност учесника у кривичном поступку, па је сасвим логична елиминација из даљег тока кривичног поступка судије који је претходно учествовао у поступку одлучивања о споразуму, јер законописац са правом претпоставља да би се он у даљем току кривичног поступка тешко могао отети утиску да окривљени није крив, пошто је претходно признао кривично дело. Међутим, поступајући на овај начин, законодавац је оставио могућност злоупотребе ове норме.

Наиме, чл. 282в ст. 2 ЗКП предвиђа да уколико је споразум о признању кривичне поднет суду пре подношења оптужнице, о њему одлучује председник већа

из чл. 24 ст. 6 ЗКП, док ст. 3 истог члана предвиђа да уколико је споразум поднет суду након подношења оптужнице, о њему одлучује председник већа. Са друге стране, чл. 315 ст. 1 ЗКП из 2011. године предвиђа да о споразуму о признању кривичног дела одлучује судија за претходни поступак, а уколико је споразум поднет суду након потврђивања оптужнице, о томе одлучује председник већа. Дакле, по оба Законика о кривичном поступку у одређеној фази кривичног поступка председник већа има надлежност да одлучује о споразуму.

Уз претпоставку да обе стране у кривичном поступку улазе са *bona fides* у поступак закључења споразума, нема приговора оваквом решењу. Ипак, тако нешто се не дешава увек у пракси, па се неретко одређена решења могу злоупотребити. Тако, на пример, окривљени може имати интерес да му не буде суђено пред одређеним председником кривичног већа из разних разлога (до њега је дошао глас да је судија строг, да се не може утицати на њега и сл.), а не постоји нити један законски основ по коме би могао тражити његово изузеће. Тада би он могао ући у поступак преговарања са тужиоцем, што у пракси кратко траје, и потом закључења споразума о признању кривичне без намере да га заиста верификује пред судом. Након закључења споразума, супротно начелу *pacta sunt servanda*, окривљени има могућ-

ност да изађе пред председника већа и каже да није свесно и добровољно признао кривично дело или нађе неки други разлог због кога ће судија бити принуђен да донесе решење о одбијању и мораће *de lege* да се повуче из даљег тока кривичног поступка. На овај начин, окривљени може да изврши *sui generis* изузеће председника већа који му се не допада! Последице могу да иду и даље, јер се потом кривични поступак одуговлачи док се одреди други председник већа и затим се упозна са стањем у кривичном спису. Ова околност није од великог значаја у предметима који нису сложени, али у предметима који се воде пред Посебним одељењем Вишег суда у Београду, који често броје и по више хиљада страница, овакав поступак може да доведе до значајног одуговлачења поступка.

Наравно, претходно казано не значи да је решење које законодавац предвиђа лоше, већ само указујемо на могућност торзије једне кривичне норме, које би се могло извршити и код великог броја норми у другим законима. Уколико, пак, као што би требало очекивати, странке у поступку буду поступале по принципу *uti non abuti*²², нема опасности да ова норма у пракси неће бити примењивана на прави начин.

Везано за оптужни акт, приметно је да је чл. 282д који регулише његов садржај по закључењу споразума о признању кривице прилично уопштен. Тако није јас-

22 Употребљавати, не злоупотребљавати.

но дефинисано, уколико се споразум закључује у фази претходног кривичног поступка, односно пре оптужења, да ли оптужни акт треба да садржи поред споразума о признању кривице побројане и остале доказе који би се изводили, или је у оквиру доказних предлога довољно навести само споразум о признању кривице, пошто се на основу њега и улази у посебну процедуру предвиђену чланом 282а-д. Тумачењем чл. 282д ЗКП, у делу у коме се каже да након састављања оптужнице у коју је укључен споразум о признању кривице, председник већа без одлагања доноси пресуду којом окривљеног оглашава кривим и изриче му казну, долази се до закључка да нема основа за стављање у доказне предлоге других доказа сем споразума о признању кривице.

Наиме, уколико би се у оптужници навели и други докази који поткрепљују споразум о признању кривице, ти би се докази морали изводити на главном претресу (нпр. испитивање вештака или других сведока, читање материјалних доказа и сл.). У чл. 282д ст. 1 ЗКП нигде не стоји, међутим, да је суд у обавези да након подношења оптужног акта заказује главни претрес, већ стоји да само доноси одлуку, одакле проиходи да претреса нема, а самим тим нема ни основа за извођење било каквих доказа. Из овога даље следи да нема основа за предлагање других доказа у

оптужном акту, сем споразума о признању кривице, чија је валидност претходно потврђена на рочишту предвиђеном чл. 282в.²³

Дотакавши се доказа у поступку по споразуму о признању кривице, сматрамо да би *de lege ferenda* добро решење било да је законодаписац регулисао процедуру након доношења пресуде донете на основу споразума о признању кривице, којом би се одредила њена судбина у даљем поступку у односу на остале окривљене. Неретко се догађа да окривљени врше кривична дела у саизвршилаштву или групи, а код кривичних дела из области организованог криминалитета то је и *condicio sine qua non* постојања кривичних дела из те области. Уколико неко од окривљених закључи споразум о признању кривице и пресуда буде донета по „експресном” поступку какав чл. 282 ЗКП предвиђа, оправдано се поставља питање како обезбедити да се чињенице везане за тог окривљеног, али које могу бити од значаја и за друге окривљене, утврде у поступку према осталим окривљенима који још увек траје? Да ли позивати тог окривљеног на главни претрес у својству сведока и испитивати га на основу тих околности, очекујући од њега да понови исказ

23 На овакав начин Тужилаштво за организовани криминал саставило је оптужнице у предметима СК 2/10 и СК 1/11, а Посебно одељење Вишег суда у Београду донело пресуде којима су оптужени оглашени кривим без било каквог претреса или рочишта након подизања оптужница.

који је дао као окривљени, или једноставно прочитати на главном претресу осуђујућу пресуду донету по признању и на основу ње утврдити спорне околности везане за остале окривљене? Овде треба рећи да је један од важних разлога који у пракси руководи окривљеног у одлуци да пристане на споразум о признању кривице и жеља да избегне форензичку атмосферу и све непријатности која она за учеснике у поступку носи. Накнадним позивањем осуђеног лица као сведока у поступку који се води против осталих окривљених, губи се та могућност, па се поставља питање да ли би осуђени по споразуму уопште и пристао да закључи споразум о признању кривице да је знао да ће свакако ићи пред суд. С друге стране, недавање могућности осталим окривљеним лицима и њиховим браниоцима да испитају осуђено лице у својству сведока у вези са околностима његовог признања које терете та окривљена лица могло би се тумачити као угрожавање њиховог права на одбрану. Овде је реч о сукобу два начела кривичног поступка, ефикасности окончања поступка и права на одбрану окривљених, па смо мишљења да би било целисходно да се законодавац јасно определио којој од њих даје предност код поступка по споразуму о признању кривице, јер ће судска пракса свакако морати да нађе решење за ову дилему,²⁴ која

24 Тако је један део судија у Посебном одељењу Вишег суда у Београду стао на становиште да пресуде донете на основу споразума о признању кривице не би требало изводити на главном претресу

ће се засигурно поставити када закључење споразума о признању кривице постане учесталије.²⁵

Разматрајући пресуду, као акт којим се финализира кривични поступак, у пракси су се јавиле недоумице у одређеним ситуацијама. Члан 282д ЗКП у ставу 2 јасно предвиђа да поред садржаја из споразума о признању кривице, пресуда донета по овом члану треба да садржи и податке из чл. 356 ЗКП, односно све податке које свака редовно донета пресуда којом се оптужени оглашава кривим иначе мора да садржи. Упркос томе, Посебно одељење Вишег суда у Београду у предмету К По1 бр. 232/2010 од 31.05.2010. године донело је пресуду без диспозитива, наводећи у пресуди да се оптужени (са личним пода-

према осталим окривљенима као доказ, што сматрамо неоснованим. У питању је *res iudicata* као и свака друга ствар пресуђена у редовном поступку, па заиста не видимо разлог за другачији третман пресуда донетих на основу споразума о признању кривице у односу на пресуде донете на други начин.

25 У овој ситуацији би своје место могао да нађе и споразум о сведочењу осуђеног, који предвиђа у чл. 327-330 Законика о кривичном поступку из 2011. године. Наиме, након што је неко лице осуђено, било у редовном поступку, било након закључења споразума о признању кривичног дела, јавни тужилац би могао да му понуди закључење овог споразума. Тиме би осуђено лице имало прилику да добије уступке зато што ипак излази на суд и сведочи, а користи би имали и јавни тужилац и осуђени – јавни тужилац би имао додатан драгоцен доказни материјал на основу кога би могао да терети остале окривљене, па чак и самог организатора организоване криминалне групе, а осуђени би могао да рачуна на умањење казне на коју је осуђен, или чак на ослобађање од изречене казне, зависно од важности исказа осуђеног за даљи ток кривичног поступка.

цима) због извршења кривичног дела из чл. 350 ст. 3 у вези са ст. 2 КЗ осуђује на казну затвора. Посебно одељење Вишег суда у Београду поступило је на овај начин вероватно сматрајући да околност што се поступак води по решењу Врховног суда Србије којим је дозвољено понављање правоснажно завршеног поступка, па самим тим већ постоји постојећа пресуда са диспозитивом у коме је описан поступак оптуженог, даје основ за доношење пресуде без диспозитива. Међутим, овакав поступак се не наслања на одредбе чл. 282д и 356 ЗКП, па се не може сматрати ваљаним. Мишљења смо да би свака пресуда која се доноси по споразуму о признању кривице морала да садржи све елементе предвиђене чл. 282д, тј. чл. 356 ЗКП, без обзира на околности у којима је донета.

Стављајући тачку на ово излагање, морамо да напоменемо да смо били свесни да су корице овог рада преуске да би се у оквиру њих повела озбиљна расправа о свим врлинама и недостатцима које у пракси генерише примена новума какав је споразум о признању кривице у нашем кривичном праву. Ипак, надамо се да ће овај рад бити исходна тачка за отварање полемике о проблемима у ефектуирању споразума у пракси, а који су инхерентни примени сваког новог института који се „калеми” из других правних система у наш правни систем, у циљу побољшања већ постојећег система норма.

ИЗУЗЕЋЕ СУДИЈА

- ЧЛ. 40 ст.1 т.4 ЗКП

Законодавство, историјат,
услови примене, судска пракса

ДРАГАН У. КАЛАБА
заменик Вишег јавног
тужиоца у Чачку

УВОД

„Странке и остали учесници кривичног поступка предузимају радње регулисане Законом о кривичном поступку, а свим тим радњама руководи председник већа – судија, као лице изабрано по одређеној процедури предвиђеној у Закону о судијама, лице које је положило заклетву, судија је дужан да у поступку поступа неутрално и непристрасно”¹.

То даље значи да изузеће као установа кривичнопроцесног права представља пут и начин помоћу кога се из поступка одстрањује судија када постоје одређени разлози који га чине неподобним за вршење судијске функције или побуђују сумњу у његову непристрасност.

Између осталог, а по чл. 40 ст. 1 т.4 ЗКП (Службени гласник РС бр. 20 и 79 из 2009. године) је предвиђено да судија не може вршити судијску дужност - АКО ЈЕ У ИСТОМ ПРЕДМЕТУ ВРШИО ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ.

¹ „Изузеће судије на основу чл. 39 ст.1 т.6 ЗКП” – Драган У. Калаба, судија Општинског суда у Гучи, Билтен Округног суда у Београду број 3/90, стр. 123.

У овом раду ће се посебно анализирати појмови „наредба” и „истражна радња” и који услови треба да се остваре да би конкретни судија био изузет из даљег рада у текућем предмету.

ИЗУЗЕЋЕ СУДИЈЕ У КОНКРЕТНОМ ПРЕДМЕТУ

Основ рада - случај из судске праксе

Пред Вишим судом у Чачку је окончан главни претрес у предмету К 1/11 дана 7. новембра 2011. доношењем неправноснажне пресуде којом су окривљени оглашени кривим због више кривичних дела. Исто судеће веће је истог дана донело решење којим је окривљенима продужен притвор сходно чл. 142 ст.1 т.6 ЗКП.

Апелациони суд у Крагујевцу је својим решењем Кж 2158/11 од 28. новембра 2011., уважавањем жалбе бранилаца окривљених и по службеној дужности укинуо решење Вишег суда у Чачку и предмет вратио првостепеном суду на поновно одлучивање.

У образложењу другостепеног решења, између осталог је наведено: „основано се истиче у жалби бранилаца да је побијано решење захваћено битном повредом одредби кривичног поступка из чл. 36.Р. ст.1 т.2 ЗКП јер је на главном претресу суделовао судија који се по одредбама чл. 40 ст.1 т.1 до 5 ЗКП морао изузети. Наиме, из списка произилази да је председник већа првостепеног суда судија М.Р., као истражни судија у датом поступку, предузела радње издавања наредби којом се наређује надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања за лица којима се суди у датом поступку и то две наредбе са бројевима ... у вези са тим, Апелациони суд налази да је издавање овакве образложене наредбе у вези са надзором и снимањем телефонских разговора, радња која је од утицаја на даљи ток кривичног поступка и као таква представља истражну радњу због чега председник већа – судија М.Р. није могла да учествује у доношењу одлуке о притвору, сходно чл. 40 ст.1 т.4 ЗКП, услед чега је било нужно укинати побијано решење и предмет вратити првостепеном суду на поновно одлучивање.”

Дакле, закључак другостепеног суда је да председник већа – судија – није могла да донесе решење о продужењу притвора јер је у фази истраге у истом предмету донела две наведене образложене наредбе. То даље значи да треба, у

циљу правилног решења ове процесне ситуације, извршити анализу појма „наредбе”, појма „истражне радње”, појма „вршења”, па закључити може ли наведени судија да буде изузет из даљег поступка.

Нужно је поново указати да је цитирано решење другостепеног суда основ за писање овог рада, основ за размишљање и давање аргумената у правцу одговора, а што значи да могу да се изнесу супротна схватања. Наравно, све то не утиче на даљи ток конкрет-ног поступка и његовог коначног исхода.

ИСТОРИЈАТ УСТАНОВЕ ИЗУЗЕЋА - ЧЛ. 40 ст.1 т.4 ЗКП

У Законнику о судском поступку у кривичним делима из 1865. године, у глави V, параграф 43, наведено је да „не може ислеђивати казнено дело онај ...”. Односно на поменутом месту се говори о искључењу судије из даљег ислеђивања, али не постоји одредба која би указивала на изузеће судије ако је вршио истражне радње, односно „иследне радње”.

У Законнику о судско-кривичном поступку за Краљевину Југославију из 1929. године постоји у глави III наслов “Искључење и изузеће”, а у параграфу 28 и 29 наведени су основи искључења, те је наведено да „не може судити ни онај који је у истом предмету вршио извиђајне или истражне радње у поступку пре главног претреса”.

Поводом овог Законика, аутор др Б. Марковић наводи „Само за суделовање и решавање на главном претресу, искључен је онај судија који је у истој кривичној ствари вршио извиђајне или истражне радње пре главног претреса. У поступку пред Среским судом неће бити искључен да врши главни претрес судија који је извршио извиђаје (параграф 385), јер је овде поступак брз и кратак и извиђаји се врше само утолико уколико је потребно да се може наредити усмени главни претрес (параграф 377). Неће бити искључен замољени судија, тј. судија Среског суда који није водио ни извиђај ни истрагу већ је само на молбу истражног судије уместо њега обавио извесне процесне радње...”²

Коментаришући исте параграфе, аутор др М. Чубински наводи: „Према параграфу 29 као основ за искључење пре свега се јавља вршење у истом предмету извиђајних или истражних радњи. Горње правило је изражено у потпуно категоричкој форми и стога не би допуштало ма које изузетке, али тих изузетака има и исти су изричито наглашени у другим параграфима нашег Законика о кривичном поступку. Тако код Среског суда, судија који је вршио извиђај није искључен да врши усмени претрес”.³

² „Уџбеник судског кривичног поступка” др Б. Марковић, Београд, 1930., стр. 105.

³ „Научни и практични коментар Законика о кривичном поступку Краљевине Југославије” др М. Чубински, Београд, 1933, стр. 119.

Дакле, акценат цитираних решења-параграфа је да је изузет судија који је пре главног претреса вршио истражне радње, преведено на терен садашњег Закона о кривичном поступку, да је изузет судија који је у фази истраге вршио односно извршио истражне радње, односно радње доказивања, а што је све учињено пре главног претреса.

Сходно цитираним коментарима и садашњи ЗКП у чл. 444 ст.2 предвиђа да судија који је спроводио истражне радње није изузет

да поступа на главном претресу, а ова суштина се односи на тзв. скраћени поступак.

Понављајући цитирани део др Б. Марковића, који се односи на то да није изузет замољени судија који обавља неку процесну радњу, исти можемо превести на данашњу могућу ситуацију у судовима, а што се огледа у следећем. Нпр. одређени истражни судија води истрагу у конкретном предмету, па изненада не дође на посао било услед личне спречености, службене одсутности и друго,

па тада други судија, обично у кривичној материји, донесе наредбу за вештачење (било које) или пак донесе две наредбе (као из цитираног решења Апелационог суда). То даље значи да судија који је донео само наредбу о вршењу одређене истражне радње које ће извршити не он већ надлежна установа – Безбедносно информативна агенција, МУП или други органи. Да ли сада судија (други судија) који није вршио ни извршио истражну радњу (нпр. прислушкивања, снимања и др.) може

бити изузет из сопственог рада на главном претресу.

У донетим Законима односно Законима о кривичном поступку у периоду од 1945. до 2011. године у суштини је иста одредба да се судија мора изузети ако је у истом предмету вршио истражне радње.

УСЛОВИ ПРИМЕНЕ ИНСТИТУТА ИЗУЗЕЋА

Да би се применио институт изузета у конкретном случају, а што произилази из садржине цитираног решења Апелационог суда у Крагујевцу, мора се одговорити на више питања. Шта је и који је значај донете наредбе истражног судије, ко је ту наредбу реализовао или извршио и да ли се може сматрати да је самим доношењем наредбе, како је и образложено, истражни судија вршио истражне радње.

У чл. 154 ст.1 ЗКП наведено је да се одлуке у кривичном поступку доносе у облику пресуде, решења и наредбе.

За разлику од пресуде и решења, Законик о кривичном поступку не одређује које елементе, односно састав наредба мора да садржи.

Како је у конкретном случају реч о истражном судији, у многим одредбама Законика о кривичном поступку наводи се да се доноси наредба, а у неким да се доноси образложена наредба. Нигде у Законик о кривичном поступку није наведено какав је значај једне наредбе у односу на другу, која је

њихова међусобна јачина и да ли се међусобно разликују у односу на њихову садржину или према чињеници коју наредбу спроводи.

Може се рећи да је наредба свака одлука која није ни пресуда ни решење, и које су уствари директиве којима се управља ток кривичног поступка.

Општа заједничка карактеристика свих наредби је у томе што против наредбе нема никаквог правног лека. То даље значи да сваки орган учесник кривичног поступка, није овлашћен да донесе сваку наредбу. У Законик о кривичном поступку је тачно одређено које наредбе нпр. може да донесе само истражни судија.

Законик о кривичном поступку није предвидео обавезну форму наредбе, али се у пракси ustalila одређена форма која произилази из суштине наредбе и њене улоге у кривичном поступку. Наредба треба да садржи уводни део – ко је доноси, на кога се односи у вези одређеног кривичног дела, законски основ доношења, датум доношења, садржина наредбе, на шта се односи, када и ко је има извршити. Исту потписује лице које је издало наредбу и ставља се службени печат. Оно што се у пракси показало, и наредба која нема образложење (формално издвојено) у ствари има своје образложење које је обухваћено диспозитивом, из кога се виде разлози за доношење исте.

Конкретне, спорне наредбе истражног судије су образложене и донете на основу одредбе чл. 504 ЗКП.

А сада о истражним радњама.

„Истражне радње представљају одређени, законом регулисани начин откривања и утврђивања извесних података о кривичном делу и учиниоцу. Посматрајући истражне радње у односу на чињенице и доказе, неке од њих представљају извођење доказа (аслушање сведока, вештачење), неке имају значај за откривање доказа (увиђај, претресање стана и лица), односно њихово обезбеђење (привремено одузимање предмета), као и њихово проверавање (реконструкција). Заједнички назив „истражне радње” оне су добиле само због тога што се најчешће обављају у истрази, али је неке од њих могуће извршити и пре покретања кривичног поступка, као и у његовим каснијим фазама”.⁴

„Под појмом вршења истражне радње не подразумева се обављање појединих процесних радњи у фази главног претреса. Веће на главном претресу може под одређеним условима овластити председника већа или судију члана већа, да ван главног претреса саслуша сведоке или вештаке или да изврши увиђај али се те радње не сматрају истражним радњама. Истражне радње у смислу цитираног прописа сматрају се само оне радње које су предузете у претходном кривичном поступку”.⁵

Ако се повежу претходно поме-

4 „Кривично процесно право”, др Загорка Симић-Јекић, Београд, 1982., стр. 213-214.

5 „Закон о кривичном поступку” О.

Цвијовић и Д. Поповић, Београд, 1977.

нута схватања са изложеном садржином коментара ЗКП Краљевине Југославије јасно је да се прво, истражна радња обавља у фази истраге односно “пре главног претреса” и друго, оно се односи на извођење односно вршење истражне радње а која је садржана у наредби и треће, њена суштина је у вршењу - извођењу - реализацији садржине наредбе.

Зато, са потпуним правом, аутор Лука Бренеселовић истиче да „када је реч о доказним радњама, потребно је да их је судија вршио, а не само да их је наредио или одобрио”.⁶

Такође аутор мр Светислав Вуковић правилно закључује да „под вршењем истражних радњи не подразумева се нека сасвим споредна радња као што је позивање сведока, вршење саопштења, учешће у седници већа, решавање о приговору против оптужнице, одлучивање о спровођењу и слично”.⁷

Ако повежемо поменуте коментаре са нпр. установом „спровођења” односно довођења окривљеног сходно чл. 135 ЗКП, уочава се да се доноси наредба о довођењу окривљеног у суд. Дакле, то је само процесна радња од стране истражног судије, а реализацију исте спроводи не судија већ надлежни орган – Министарство унутрашњих послова.

Интересантно је да аутор др

6 „Изузеће судије у кривичном поступку”, Лука Бренеселовић, Анали Правног факултета у Београду бр.1/2007.

7 „Коментар Закона о кривичном поступку са судском праксом”, мр Светислав Вуковић, Београд, 2002., стр. 47.

Момчило Грубач о овој процесној ситуацији закључује на следећи начин: „Сматрамо да би најбоље решење било да се на тим пословима не ангажује судија који је раније обављао истражне радње, што се лако да спровести. На тај начин би се избегла сувишна дискусија”.⁸

Упадљиво је да прво, у овом делу, познати аутор и коментатор Законика о кривичном поступку не даје одговор на питање шта је вршење истражне радње и који се судија изузима и друго, текући „живот” у правосуђу, који аутор и не примећује, управо ствара овакве ситуације. Дакле, после достављања оптужнице суду заједно са списима „Ки”, водаца кривичног уписника, кога не интересује шта је истражна радња и ко ју је вршио, заведе предмет у уписник „К” судији који је „по реду” па тек тада судија који је предметом задужен уочава да је у том истом предмету донео наредбу као истражни судија, мењајући истражног судију који је води основни предмет, и да ли се може ослободити даљег тока вођења поступка.

У закључку, истичем да доношење наредбе, па и образложене наредбе „као што су и спорне у конкретном случају” од стране истражног судије, а коју је спровео други орган, а у конкретном случају је то извршила Безбедоносно информативна агенција, не ослобађа тог судију од вођења тог предмета на главном претресу, односно није

8 „Коментар Законика о кривичном поступку”, др М. Грубач и др Т. Васиљевић, Београд, 2010.г., стр. 103.

изузет јер није вршио истражне радње у конкретном предмету.

СУДСКА ПРАКСА

У прилогу изложеног става, износим објављене судске одлуке које третирају ову материју и које су основ овог стручног рада.

– „Истражни судија који је спроводио истражне радње не може бити члан ванрасправног већа које доноси одлуку о приговору на оптужницу по истом предмету” (ВСС - Кзз 14/96)⁹.

– „Учествовање у претходном поступку у већу не може се сматрати као вршење извиђајних и истражних радњи због чега се, по наведеном законском пропису, не може прихватити тражење изузећа таквог судије од учествовања у пресуђењу на главном претресу” (ВСС-Кж 780/67)¹⁰.

– „Не представља основ за изузеће суца од вршења судачких дужности по чл. 38 т.4 ЗКП околност, да је улазио у канцеларију, у којој је други истражни судија у истом кривичном предмету вршио истражне радње, јер само такво његово присуствовање нема значења вршења истражне радње” (Врховни суд Хрватске Кж 3233/57)¹¹.

– „Судија не може вршити судијску дужност председника већа на главном претресу уколико је

9 „Коментар Законика о кривичном поступку” мр Светислав Вуковић, Београд, 2002.г., стр. 49.

10 Исто.

11 „Преглед основне литературе и јудикатуре уз ЗКП”, Књига ИИ, Загреб, 1959.г., стр. 264.

у истом кривичном предмету вршио истражне радње, али се вршењем истражне радње не може сматрати издавање наредбе судије органу унутрашњих послова да изврши претрес стана” – у образложењу је наведено да „председник већа који је учествовао у првостепеном поступку и доношењу пресуде није у преткривичном поступку вршио истражне радње – претрес стана – већ су ову истражну радњу извршили органи унутрашњих послова сходно чл. 189 ст.3 ЗКП” (пресуда Округног суда у Нишу Кж 1736/06 од 28. маја 2007.).¹²

– „Судија који је вршио истражне радње не може поступати у истом кривичном предмету у поступку за пуштање на условни отпуст” (пресуда Врховног касационог суда Кзз 203/10 од 26. јануара 2011.).¹³

– „Судија који је вршио истражне радње не може вршити судијску дужност у истом предмету као члан ванрасправног већа” (пресуда Врховног касационог суда Кзз 7/10 од 3. марта 2010.).¹⁴

– „Суделовање судије који је у истом кривичном предмету вршио истражне радње, у већу које после подизања оптужнице одлучује о притвору, представља битну повреду одредби кривичног поступка из чл. 364 ст.2 ЗКП која је учињена у време припре-

мања главног претреса, јер суд није применио одредбу чл. 39 ст.1 т.4 ЗКП, те је то могло бити од утицаја на правилно и законито доношење одлуке” - у образложењу одлуке је наведено да је „у истом кривичном предмету вршио истражне радње, односно у истрази саслушао окривљеног, те у смислу чл. 39 т.4 ЗКП морао бити изузет” (пресуда Врховног суда Србије Кж 2/95 – Билтен судске праксе Врховног суда Србије број 1/1995).¹⁵

– „Издавање наредбе о обдукцији леша не сматра се вршењем истражне радње, па истражни судија који је наложио предузимање обдукције није изузет од учествовања на главном претресу у истој ствари” – у образложењу одлуке је наведено да „само издавање наредбе о извршавању обдукције над лешом од стране вештака не сматра се учествовањем у истрази, а из обдукционог налаза произилази да је обдукцију извршио вештак у стручној установи, па присуство истражног судије није било обавезно, нити је истражни судија истој присуствовао” (пресуда Врховног суда Србије Кж 1014/05 од 7. септембра 2005.).¹⁶

– „Учешће судије - председника већа у раду ванрасправног већа не представља битну повреду одредби кривичног поступка због које би он морао бити изузет од поступања у смислу чл. 40 ЗКП”

(пресуда Округног суда у Ваљеву Кж 572/07 од 6. децембра 2007 – Билтен Округног суда у Ваљеву број 2/2008).¹⁷

– „Чињеница да је окривљени поднео приватну кривичну тужбу против судије који суди у његовој кривичној ствари због кривичног дела из чл. 359 КЗ, односно да је поднео кривичну пријаву или предузео гоњење оптужником оштећеног као тужиоца која није ступила на правну снагу, није разлог за изузеће судије у смислу чл. 40 ЗКП” (Решење Вишег суда у Краљеву Су 39/10 од 26. фебруара 2010. – Билтен Вишег суда у Краљеву број 1/1020).¹⁸

– „Судија у смислу чл. 40 т.4 ЗКП не може вршити судијску дужност председника већа на главном претресу уколико је у истом кривичном предмету вршио истражне радње, али се вршењем истражне радње не може сматрати издавање наредбе органу унутрашњих послова да изврши претрес стана” (Пресуда Округног суда у Нишу Кж 1736/06 – Билтен судске праксе Округног суда у Нишу број 25/07).¹⁹

– „Када је на главном претресу учествовао као председник већа судија који је у својству дежурног истражног судије обавештен од МУП-а о догађају који је судио и истом издао налоге за поступање, то није разлог за његово изузеће” (пресуда

12 „Параграф” – правна база.

13 Исто.

14 Исто.

15 Исто.

16 Исто.

17 „Интермекс” – правна база.

18 Исто.

19 Исто.

Врховног суда Србије Кж 537/06 од 1. јуна 2006. – Билтен Окружног суда у Београду број 75/07).²⁰

– „Нису испуњени услови за изузеће судије када је била присутна приликом испитивања окривљеног од стране истражитеља Хашког трибунала као једна од судија Већа за ратне злочине, сходно Закону о сарадњи са Хашким трибуналом” (Пресуда Врховног суда Србије – Већа за ратне злочине Кж 3/06 од 26. фебруара 2007. – Билтен Вишег суда у Београду број 81/11).²¹

– „Одлучивање о захтеву за заштиту законитости Републичког јавног тужиоца у кривичном предмету због кривичних дела тешко дело против безбедности саобраћаја” – у образложењу одлуке је наведено да „имајући у виду да је у овом кривичном предмету истражне радње спровео истражни судија ... а да је затим био члан Већа Апелационог суда у Новом Саду које је донело решење Кж ..., то је поменути решењем повређена одредба чл. 40 т.4 ЗКП у корист окривљеног јер се судија ... није изузео од поступања у истом кривичном предмету, а што је био дужан да учини. Налазећи да је захтев за заштиту законитости јавног тужиоца основан, Врховни касациони суд је утврдио да је решењем Апелационог суда у Новом Саду повређен закон у корист ок-

20 Исто.

21 Исто.

ривљеног, не дирајући у правноснажно решење против кога је захтев подигнут.” (пресуда Врховног касационог суда Кзз 203/10 од 26. јануара 2011.)²²

– „Ако је председник већа - судија учествовао у споредној истражној радњи, нема разлога за изузеће применом чл. 40 т.4 ЗКП” – у образложењу одлуке наведено „чињеница је да је председник већа пред којим је одржан главни претрес као дежурни истражни судија обавештен о саобраћајној незгоди, али исти није предузео ниједну истражну радњу, то није постојала законска сметња да поступа у првостепеном поступку” (пресуда Окружног суда у Чачку Кж 297/09 од 8. јула 2009.)²³

– „Постојаће основ за изузеће судије као члана ванрасправног већа које одлучује о приговору на оптужницу, ако је тај судија у истом предмету спроводио истражне радње” (пресуда Врховног суда Србије Кзз 14/96 од 10. маја 1996.)²⁴

– „Када је председник већа - судија учествовао у истражним радњама у истом предмету јер је саслушао окривљене као осумњичена лица у својству дежурног истражног судије, морао се изузети сходно чл. 40 т.4 ЗКП као председник већа од поступања у

22 „Интермекс” – правна база.

23 „Профи-систем”, Смедерево – правна база.

24 Исто.

кривичном предмету, па како то није учинио, доношењем пресуде учињена је битна повреда одредби кривичног поступка из чл. 368 ст.1 т.2 ЗКП”. (пресуда Врховног суда Србије Кзз 90/04 од 23. марта 2005.)²⁵

– „Судија који је у истој ствари као члан ванрасправног већа учествовао у одлучивању о продужењу притвора против окривљеног, може учествовати на главном претресу, па не постоји битна повреда одредби кривичног поступка из чл. 368 ст.1 т.2 ЗКП” - у образложењу одлуке је наведено „само учешће наведених судија у својству чланова ванрасправног већа из чл. 24 ЗКП не може представљати разлог за њихово изузеће по чл. 40 ЗКП” (пресуда Врховног суда Србије Кж 1637/05 од 27. октобра 2005.)²⁶

– „Неће постојати разлог за изузеће судије из чл. 39 т.4 ЗКП, ако је он учествовао у истом кривичном предмету у ванрасправном већу које је у фази истраге одлучивало о одређивању притвора против окривљеног пошто се то не може сматрати вршењем истражних радњи”. (решење Врховног суда Србије Кж 525/96 од 9. јула 1996.)²⁷

25 Исто.

26 Исто.

27 „Профи-систем” Смедерево – правна база.

КРИМИНАЛИТЕТ

ЈОВАН КРСТИЋ
саветник у Републичком
јавном тужилаштву

Увод

Појаве отвореног или прикривеног изражавања мржње према онима са којима се не дели исто мишљење, морални ставови, поглед на свет, начин живљења или који други облик испољавања људске природе, посебно према делу популације која се може назвати лезбијском, хомосексуалном, бисексуалном или транссексуалном¹ захтевају реаговање правосуђа и целокупног друштва. Ради се о бескрајном злу и ништавилу које нема граница, тако се са наведеном популацијом не исцрпљује круг „омражених”, па тако се посебно дискриминација врши према хендикепираним, старим, болесним, социјално маргинализованим, социјално неуклопљеним (проблем инклузије), политичким неистомишљеницима, изузетно способним или талентованим, идолима и др.

Одређивање обима инкриминасања и декриминисања деликата и квантитета и квалитета **казнено-правне реакције** друштва према извршиоцима врши се према

¹ Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender - LGBT

степену повреде уставом и међународним правом гарантованим правима и основним слободама. За одређивање обима заштите нису толико значајни теоријски аргументи и законодавни третман, већ се врста, број инкриминација и оштрина предвиђених санкција одређује на основу **обима заштите људских права у пракси**. Озбиљнија научна анализа треба да пође од тога које су инкриминације и у ком обиму заживеле у пракси и којим вредностима није пружена адекватна заштита у пракси.² За то је потребна и емпиријска анализа јавних скупова.

Изнета површна **емпиријска анализа** показује да су јавна удруживања и окупљања недовољно организована, контролисана, обезбеђена, заштићена и са недовољном јавном свешћу о последицама њиховог одобравања, осујећивања или забране. За законодавца и за правосуђе је најбитније да је став насилничких група и појединаца према јавним скуповима у Србији супротан светским економским и цивилизацијским кретањима дубоко криминоген и штетан за

² Introduction: 4. Legislation in Context, Hate Crime Laws, A Practical Guide, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2009, страна 13,

МРЖЊЕ

јавни интерес Републике Србије. **Класичан криминалитет мржње** је процесуиран у поступању по кривичним делима против уставног уређења и безбедности Републике Србије, због кривичног дела **изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости**-члан 317.КЗ и другим кажњивим делима који имају политичко обележје или недозвољеним делима мотивисаних мржњом или извршених употребом говора мржње који има све елемента да се тако дефинише,³ уперених против људских права и других добара заштићених међународним правом. У пракси се уочавају појединци и одређене организације као узрочници бројних инцидената у којима су њихови припадници, придржавајући се својих програмских докумената, обичаја и ритуала, вршењем кривичних дела и на друге начине, повређивали Уставом гарантована људска права.

3 “Hate Crime comprises two elements: a criminal offence committed with a bias motive”(the target group and protected characteristic - comment), исто, стр. 16,

Реаговање на криминалитет мржње ван поља кривичног прогона

Уставно нормирање је такво да предвиђа санкционисање свих политички мотивисаних повреда Уставом и законима заштићених људских права, дакле свих дела којима се повређује дати јавни интерес дефинисан као заштита људских права дефинисаних као „Corpus iuris”. У случају деловања неких насилних организација, јављају се све нови и нови облици и агравантни фактори који поједине њихове чланове и целу организацију, као насилнике у јавном и политичком животу, чине подобним да буду извргнути најмање јавној осуди, а највише много строжијој осуди која укључује и забрану рада. Озбиљност инцидената повреде људских права и елемената дискриминације мотивисаних мржњом и нетрпељивошћу чланова и руководства организација на појединим скупинама у нашем друштву дају елементе који одређују мотивацију таквог неуставног деловања.

Устав јемчи слободу политичког, синдикалног и сваког

другог удруживања и права да се остане изван сваког удружења. Међутим, гарантујући то право Устав забрањује тајна и паравојна удружења као и она удружења чије је деловање усмерено на насилно рушење уставног поретка и кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивања расне, националне и верске мржње.

У вези са применом принципа из чл. 11. Европске конвенције о људским правима и основним слободама (слобода окупљања и удруживања)⁴, а на основу чл. 35. ст. 1. и чл. 80. ст. 2. Закона о Уставном суду је достављен **предлог за забрану рада 16 подгрупа навијача** основаних у оквиру регистрованих удружењима

4 Члан 11 -

Слобода окупљања и удруживања :

1. Свако има право на слободу мирног окупљања и слободу удруживања с другима, укључујући и право да образује и да ступи у синдикате ради заштите својих интереса.
2. Нема ограничења за остваривање ових права сем оних која су прописана законом и која су неопходна у демократском друштву у интересу националне безбедности или јавне сигурности, за спречавање нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Овај члан не спречава увођење законитих ограничења на остваривање ових права од стране припадника оружаних снага, полиције или државне управе.

грађана или које су основане ван удружења и то: подгрупе навијача дефинисане као самостална правна лица или као организације без статуса правног лица у оквиру удружења уписаних у Регистар удружења, друштвених организација и политичких организација и то због деловања које је усмерено насилно рушење уставног поретка кршење зајамчених људских или мањинских и изазивање расне, националне, верске мржње.

Теоријски и практични проблем је што је предлогом Републичког јавног тужилаштва Уставном суду остављено на одлуку о томе како ће дефинисати и третирати колективитете навијачких група и подгрупа и како ће применити **принципе сразмерности и пропорционалности**⁵ у примени

5 Michael Hamilton, експерт ODIHR, је дао преглед међународних стандарда који се односе на људска права и слободу окупљања. „Том приликом нагласио је 6 основних принципа који регулишу слободу окупљања. Прво, постојање претпоставке у корист слободе окупљања. Друго, позитивна обавеза државе да заштити мирно окупљање грађана. Треће, било каква ограничења морају бити предвиђена законом и сам закон мора бити у складу са међународним стандардима људских права. Четврто, било каква ограничења морају бити пропорционална. Пето, принципи добре администрације су применљиви на слободу мирног окупљања. Коначно, принцип недискриминације је пресудан у контексту слободе окупљања...

приликом евентуалне забране, све како забраном не би били обухваћени и ненасилно орјентисани навијачи. Предлог за забрану гласи на екстремне навијачке подгрупе као специфичне колективитете. Уставни суд је одредио ове групе као неподобне да се на њих примени мера забране јер имају ефемерну и неформалну организацију. Међутим, став тужилаштва је полазио од чињенице подгрупе су организоване тако што имају своје ритуале, знаке са јасном припадношћу по територијалном принципу по месту становања навијача и обављају своје навијачке активности са седиштем у месту пребивалишта вођа. Групе и подгрупе и даље егзистирају под називима: „ULTRA BOYS”, „BELGRADE BOYS”, „ULTRAS”, затим под називом: „АЛКАТРАЗ”, „ЛУДАЦИ-ПАДИНСКА СКЕЛА”, „АНТИ РОМИ”, „SOUTH FAMILY”, „HEAD HUNTERS”, „IRRIDUCIBILI-NBG” или под

Принцип пропорционалност, како наглашава Хамилтон, препознаје да се опсег одговора на конкретан случај креће између регулисања скупа на начин како је најављен и апсолутне забране окупљања. Проналажење пропорционалног одговора на конкретну ситуацију јесте суштина адекватног реаговања јавних власти.” Београдски центар за људска права: Извештај са округлог стола „Слобода окупљања и начела забране дискриминације: домаћи стандарди у односу на Европску конвенцију о људским правима”, Аеро клуб, Београд, 23. 11. 2009. године.

називима: „ЈУЖНИ ФРОНТ”, „SHADOWS”, „EXTREME BOYS”, „ЧУВАРИ ЧАСТИ”, „BRAIN DAMAGE”, а неке нису у саставу било ког удружења грађана („UNITED FORCE 1987”).

Ове екстремне група навијача су починиле бројне инциденте повреде људских права, од којих наводимо само као илустрацију један од најтежих инцидената, а то је покретни скуп организован у виду погребне поворке описан у „Гласилу навијача и љубитеља црно-белих „Изабери Партизан” из октобра 2007. године. У чланку под насловом „Навијачки разлози бојкота и протеста” на страни 15. приказана је група екстремних навијача који у инсценираној погребној поворци удружења „Гробари Југ” носе надгробни крст са именом Жарка Зечевића који је жива особа! Управо је овај примерак листа, између осталог, приложен као доказ Уставном суду у поступку предлагања забране рада. У току 2008. и 2009. године наведене екстремне групе су на сличан безобзиран начин третирали и све друге грађане који имају другачија уверења испољавајући ретко забележено нечовечно, нехришћанско, неморално и насилничко понашања.

Предлог за забрану рада политичке организације „Отачествени покрет Образ” и организације „1389” због деловања које је усмерено насилно рушење уставног поретка кршење зајамчених

људских или мањинских и изазивање расне, националне, верске мржње (такође на основу чл. 49., чл. 55. и чл. 167. ст. 2. Устава Републике Србије и чл. 45. ст. 1. тач. 8. и чл. 80. Закона о Уставном суду) не носи са собом наведене правно теоријске дилеме с обзиром на неспорну регистрацију и институционализацију ових организација.

Предлог је стављен након разматрања иницијативе у којој је указано на бројне инциденте и јавно позивање на насиље које представља изазов грађанима и читавим институцијама у друштву и на насилничко понашање и ставове по којима позивају на насиље према неистомишљеницима. Инциденти повреде људских права у којима су учествовали припадници ових организација представљају типичне примере нетолеранције мотивисане хомофобијом, ксенофобијом, трансфобијом и другим видовима мржње. У предлогу је изнет правни став да су наведене организације основане са циљем систематске повреде Уставом предвиђених слобода и права грађана Србије, начела грађанске демократије, људских и мањинских права, слобода и припадности европским принципима и вредностима, супротно одредби о забрани дискриминације прописане у члану 21. Устава и одредби о слободи удруживања прописаној чланом 55. Устава, те одредби о праву окупљања прописаном

у члану 11. Европске конвенције о људским правима и основним слободама. Уз образложење предлога достављени су и докази који указују да су припадници тих организација извршили велики број инцидентних повреда људских права.

У току 2009. године пред Уставним судом је у настављен поступак по предлогу Републичког јавног тужилаштва за забрану рада **тајне политичке странке** (политичке организације) „Национални строј» због деловања усмереног на изазивање расне и националне мржње.

Ова организације представља нерегистровани друштвени колективитет, али са дефинисаном унутрашњом организацијом и дисциплином чланова. Проглас за политичко деловање «Националног строја» указује да се ради и о тајној организацији у коме се активистима «Националног строја» налаже да «сваку причу везану за своје активности не причају преко телефона; да не забораве такође, да ако поседују рачунар да хард диск оставља неизбрисиве трагове; да компромитујуће ствари не држе у кући; да планове и активности организације не треба нико да зна осим самих учесника.” Овај предлог јавног тужилаштва које је инсистирало да чињеница о нерегистровању удружења није битна за подобност за забрану, Уставни суд ипак је прихватио.

Правни основ за тражење забране удруживања

Устав Републике Србије посебно јемчи очување људског достојанства и остварење пуне слободе једнакости сваког појединца у праведном, отвореном и демократском друштву заснованом на начелу владавине права ограничавајући их само у случајевима угрожавања управо зајемчених људских права. Устав посебно предвиђа забрану дискриминације одређујући да су пред Уставом и законом сви једнаки и да свако има право на једнаку законску заштиту без дискриминације. Забрањена дискриминација, посредна или непосредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета (одредба чл. 21 ст. 3. Устава). Одредба члана 49. Устава забрањује и прописује да је кажњиво свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпелјивости. У медијима, а посебно на Интернет страницама се остварује право на подстицање уважавања разлика и разумевања, уважавања и поштовања етничког, културног, језичког или верског идентитета (одредба чл. 48), а не мржња, не-

толеранција и неразумеваше ових вредности. Гарантујући слободу удруживања Устав јемчи слободу политичког, синдикалног и сваког другог удруживања и права да се остане изван сваког удружења. Међутим, гарантујући то право, Устав забрањује она удружења чије је деловање усмерено на насилно рушење уставног поретка и кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивања расне, националне и верске мржње (одредба члана 55. ст. 4. Устава). У вез са тим гарантована је слобода мирног и неометаног окупљања (по одредби чл. 54. Устава), а које право је повређивано бројним инцидентима. Право на имовину (по одредби чл. 58. Устава) је гарантовано за све материјалне и нематеријалне вредности у поседу грађана и не може се повређивати противправним присвајањем, неовлашћеним коришћењем или злоупотребом.

Заштита ових вредности далеко превазилази зону инкриминације по Кривичном закону и због значаја заштите омогућује се Законом да Републичко јавно тужилаштво поступа и ван кривичноправног поља. Отуда се забрана рада насилних организација и група може заснивати на одредбама у чл. 49., чл. 55. и чл. 167. ст. 2. Устава Републике Србије и чл. 45. ст. 1. тач. 8. и чл. 80. Закона о Уставном суду, а због деловања које је усмерено насилно рушење

уставног поретка кршење зајемчених људских или мањинских и изазивање расне, националне, верске мржње.

Криминалитет мржње

Правни појам „криминал мржње” је први пут употребљен у службеним документима ОЕБС-а.⁶ Данас у свету само у Канади и САД је јасно дефинисан криминал мржње,⁷ док се у неким земљама још увек овај криминал законски дефинише и плански сузбија,⁸ док остале државе земље, попут наше, немају кривично-правни концепт криминала мржње, али ипак, различито реагују на изазове ове врсте криминала и инциденте који се само делимично налазе у зони инкриминације.⁹ Етичка подлога за евентуално проширење зоне инкриминације у виду нормирања криминала мржње у Кривичном закону Србије треба да се тражи кроз претходно установљење и научно објашњење феномена криминалитета мржње као посебне категорије која има више појавних облика.

6 На састанку Министарском Савета у Мастрихту 2003. године, а по концепту који је усвојен од земаља чланица ЕУ на састанку посвећеном хуманитарним димензијама безбедности у Женеви од 19. 07. 1991. године-Report of the OSCE Meeting of Experts on National Minorities

7 Hate Crime

8 Crime and Disorder Act 1998, Football Offences Act 1999, Велика Британија

9 СР Немачка, Словачка и др.

Појам криминала мржње се у овом виђењу излаже као појавни облик угрожавања људских права гарантованих Уставом, а не као правни основ из позитивног права. И експерти међународних организација признају да се није отишло даље од „радна дефиниције” ове врсте криминала,¹⁰ а која се првобитно заснивала на два елемента:

а) **Свако кажњиво дело**, укључујући и дела против личности или својине, код којих су жртве, предуслови и циљеви извршења дела бирани због њихове стварне или претпостављене (уображене) везе, прикључења, сродности, подршке или чланства у некој групи. Појам „инцидент” се помиње као адекватнији опис казног дела из области криминалитета мржње и разликује од казних термина „кривично дело” или „прекршај”, јер не обухвата само радње извршења неког евентуално извршеног кривичног дела (у току инцидента) од стране припадника било које организације или појединца, већ означава сваки догађај који се може оценити од стране жртава или других грађана као хомофобичан или трансфобичан. До оваквог исхода у промени односа према LGBT популацији је дошло постепено, прво изјашња-

10 Према документима Канцеларије за демократске институције и људска права - Office of the Democratic Institutions and Human Rights – ODIHR

вањем на експертском нивоу.¹¹ Насупрот повредама људских права путем инцидената, стоје бројни докази о законитости и легитимности у понашању припадника LGBT популације.¹² Напомињемо да је нормирање у овој области у другим државама настављено у складу са Европским конвенцијом о људским правима.¹³ Појам ин-

11 Након што је Светска здравствена организација 1992. године скинула хомосексуалност са листе болести, те након што је Српско лекарско друштво 2008. године у неким писмима потврдило да хомосексуалност није болест, у нашем друштву су нестале препреке за борбу против хомофобије у домену полне оријентације

12 Група за лезбејска људска права „Лабрис“ упутила је 04. 05. 2005. године захтев Српском лекарском друштву да доставе званични документ, којим ће потврдити да хомосексуалност није болест. Захтев је упућен поводом Међународног дана против хомофобије. У писму од 30. јуна 2005. године, секретар Етичког комитета Српског лекарског друштва Др Милена Јауковић је између осталог навела: „Слажемо се са вама да се у многим званичним учбеницима и у многим друштвима хомосексуалност дефинише као «сексуална необичност», те да није болест.”

13 Декларација Савета Европе о равноправности и признавања грађанског партнерства од 22. 09. 2008 године, а која се позитивно-правно примењује од ступања на снагу 15. 01. 2009. године и којом се укључује ова популација као равноправна у грађанско друштво позивајући се на одредбе о слободи

цидента је иначе виктимолошки одређен као субјективно оцењен догађај од стране жртава или дугих грађана и као такав је значајан је и због тога што се хомофобија и трансфобија крије иза извршења кривичних дела и других недозвољених дела и представља такво друштвено зло тако да има места деловању јавног тужилаштва

б) **Дискриминисана група** која може бити заснована на заједничким карактеристикама својственим њеним члановима, а које карактеристике су стварне или уображене као такве по основу припадању раси, групацији народа, националности или етничком пореклу, као и језика, боје коже, религије, пола, доба старости, физичког или менталног хендикепа, полне оријентације, политичког и било ког другог опредељења.

За утврђивање повреде људских права неопходно је прво да се дефинишу групе лица на коју се односи дискриминација и позиви да се према њима врши насиље. Ове групе се само делимично могу дефинисати одређеним називима.¹⁴ Бити припадник LGBT по-

кретања и другим основним грађанским правима гарантованим основним документима ЕУ и на основу чл. 20. Повеље о људским правима и слободама.

14 „Лезбијка” или „Бисексуалац” имају право на сертификат о друштвеном признању од одговарајуће друштвене институције и то важи за општу употребу у правном саобраћају (као

пулације је само једна карактеристика индивидуалности, тако да се грађани могу суочити и са другим облицима предрасуда, дискриминације и мржње.¹⁵ Разне индивидуалне карактеристике грађана могу да подстакну предрасуде код других грађана тако да један инцидент има више дискриминаторних разлога.¹⁶ Основни су разлози хомофобија и трансфобија, али да би биле доказане неопходно је да се утврде жртве инцидената.¹⁷ Постоје и други суптилни појавни облици повређивања Уставом гарантованих права у овој области.¹⁸

што је то, на пример, у Великој Британији Gender Recognition Certificate – GRC). За овакав грађански статус обично се подразумева и операција промене (потврде) пола, али то није нужно за друштвено признање промене пола.

15 Ова групација људи је своја људска права почела јавно да штити од демонстрација организованих у бару “Stonewall Inn” у Њу Јорку од 27-28. 06. 1969. године и од тада су њихова права гарантована међународним конвенцијама, посебно Европском конвенцијом о људским правима и Пактовима о људским правима, као једнака другим истоврсним основним правима човека и грађанина.

16 „Хомофобија” и „трансфобија” су термини који означавају понашање које је својствено онима који не воле LGBT популацију или њихове заједнице због њиховог начина живота.

17 Појам „жртве” се може и дефинисати као припадници „LGBT заједнице” или које друге скупине,

18 Изгон или издвајање (eng. “outing”) припадника ове популације из других

Говор мржње је посебан елемент дискриминације, јер постоји морална и законска обавеза у комуникацији која прописује да је свако обавезана на пристојно обраћање и да пази на језик који употребљава у односу на потенцијалне жртве повреда људских права. У медијима, а посебно на Интернет страници насилних организација, још увек не воде рачуна о начину на који се обраћају припадницима LGBT популације.¹⁹

Искуства са девастацијом културне баштине у току инцидената на нашим просторима указују на **неопходност проширења дефиниције** на:

г) **Дискриминисана материјална (културна) добра**, оштећена или уништена почињеним казним делима и инцидентима повреде људских права којима се повређује право грађана на имовину гарантовано у чл. 58. Устава.

конвенционалних друштвених колективитета као што су породица, школа, предузеће или спортско гледалиште и слично, је веома увредљив и понижавајући начин дискриминације,

¹⁹ Један од сигурних доказа да се у радњама пјединаца и група ради о говору мржње и позивању на насиље у односу на LGBT популацију јесте управо непостојање претходног обраћања појединцима из ове популације или њиховим заједницама са питањем како желе да буду оловљавани и како желе да се назива одређење

Под ударом неког злочиначког удружења или злочиначке гомиле могу се наћи не само сва приватна већ и јавна добра од важности за културу и цивилизацију. Кажњива дела против имовине не подразумевају само повреду права својине на материјалним добрима, већ повреду људских права у погледу својине на цивилизацијским добрима једног народа (интелектуалном својином, културном баштином и др.). Оно што је најскривеније у овом феномену је да се девастација културних добара врши од стране оних који се служе управо изговором да добра штите или чак жртвују у неком вишем интересу, а који интерес се одређује различито и најчешће као „национални”, „српски”, „православни” итд.

Злочиначка гомила

Деловање ван поља кривичног прогона подразумева и превенцију појаве злочиначке гомиле која је способна да незадрживо руши све пред собом. Није тешко закључити чему служе насилничке “навијачке групе и подгрупе” које на позив мобилним телефонском зачас испуне трибину са 20 000 гледалаца. То је претња јавној политици и демократији у тој мери да се хипокризија политичара управо односи на стање такве небезбедности. То је у ствари да тако кажемо, најтежа алатка у арсеналу за аутодеструкцију једног

народа и друштва јер представља друштвено најопаснију криминалну скупину људи коју познаје криминологија (позната као „људски стампедо”, „потера за линч” и слично). Стварање злочиначке гомиле након митинга „Косово је Србија” нанела је огромну штету угледу Републике Србије и културним добрима и резултирало је бројним инцидентима повреде људских права.

Пример могућности благовремене реакције правосуђа на овакве појаве представља предлог Републичког јавног тужилаштва који је стављен Директорату полиције на основу чл. 46. ЗКП и чл. 9. Закона о окупљању грађана, **за привремену забрану одржавања покретног јавног скупа „Видовдански марш”** политичке организације „Српског народног покрета 1389” у времену од 14. 05. до 28. 06. 2010. године, због деловања ове организације које је усмерено на насилно рушење Уставом утврђеног поретка и кршење Уставом зајамчених слобода и права човека и грађанина и на изазивање и подстицање националне, расне и верске мржње.

Разлог за организовање марша по прогласу је обележавање годишњице Косовске битке из 1389. године и да марш има „ходочасно-хуманитарни карактер”. Итинерер поворке са неограниченим бројем учесника предвиђа пролаз кроз већи број места, а да смештај учесника није унапред пријављен,

већ се предвиђао само „у спортским салама, манастирима и школама у местима кроз која пролазе” и то након просечно пређених 40 километара!

У предлогу су изнете су бројне могућности инцидента повреде људских права у току јавног скупа од стране припадника организације „1389”: Пријављена „редарска служба” је толико импровизирана да не улива поверење да може да послужи за мање стационарно окупљање грађана у врло кратком времену, а камо ли за марш који би захтевао смену бројног особља у току марша. Немогућност организовања тако великог покретног јавног скупа од стране организације „1389” је очигледна, јер је општепознато је да организација „1389” према броју својих чланова и према својим организационим и финансијским способностима није у могућности да обезбеди учесницима марша основне хуманитарне услове за 14-то дневни пут на релацији Београд – Грачаница. Кретање поворке је и на подручју Косова и Метохије које је под контролом Међународних снага УН по резолуцији Савета безбедности бр. 1224, тако да су могући и инциденти повреде норми и са представницима међународне заједнице.

Пошто организација „1389” очигледно сама није била у могућности да унапред обезбеди смештај за поворку, средства за превоз изнемоглих, исхрану, одр-

жавање основних хигијенских услова за неограничен број учесника, закључак је да је намера организатора да се учесницима поворке придружују грађани успут, а не да се крећу у броју учесника које би пријавили поименично унапред и прописно их обележили и обезбедили од евентуалног повређивања, лечења, заштите од напада споља и других безбедносних ризика. Из садржане прогласа организације „1389” произилазила је основана сумња да је намера организатора била да створи злочиначку гомилу!

Појам културног геноцида

Као продукт криминала мржње јавља се културни геноцид, у историји познат као пратећа појава у освајачким походима. Данас се тај **најтежи облик криминалитета мржње** практикује од стране припадника нетолерантно оријентисаних организација које су основане са циљем да врше насиље над друштвом и то глобално, у свом његовом богатству различитих цивилизацијских вредности (на пример, оријенталних или византијских итд) и културних вредности (на пример, језик, писмо, књижевност, однос према ћирилично или латиничном писму, сакралним вредностима и др). Већ смо раније истакли пример да је ноторна чињеница да када се говори, на пример о кинеској цивилизацији, не говори се само о цивилизацији народа

Хан, већ се ради о учешћу 56 народа и цивилизацији тако богатој да се морало задржати у употреби сликовито писмо са више хиљада слова, јер га управо различити народи једино и разумеју, а ако би га заборавили, више не би знали шта су им претци писали. Опште је познато да се не може говорити ни о монополу једног народа ни у нашем друштву на свеколике врлине и друге људске вредности, јер исте по својој природи нису резервисане само за један народ или групу народа или појединце, па отуда ни српски народ није сам створио све своје цивилизацијске вредности, а исто тако се цивилизацијске и културне вредности нашег друштва не могу приписати ни неком другом народу или групи народа, што важи и за друге групе у популацији.

У суштини овог културног геноцида над сопственим друштвом и народом је недовољно супротстављање појединцима и организацијама које шире схватање о супериорности својих истомишљеника и истовременој инфериорности оних других. Целокупна политика једног ранијег режима оцењена је од стране међународне заједнице као експанзионистичка. Као резултат таквог деловања, поготову ако се институционализује, то јест када се држава и друштво томе не супротставља делотворно, представља **намерно систематско смањивање ресурса једног народа** и расипање ресурса читавог друштва путем терора („дрве-

ног” или „белог” или које друге „боје”), сталних подела, грађанских ратова, екскомуникације, издавања, прогона, изгона и др, а у историји су познати случајеви искорењивања народа и цивилизација. На пример, паљење цамије у Београду представља несумњиво акте културног геноцида, што је за нашу културу много, а мало у огромном низу сличних аката аутодеструкције забележених у историји.

На пример, аутодеструктивна парола употребљена је на Интернет страници организације „Образ” у позиву на напад на вернике српске и других националности који су припадници Хришћанске пентокостне цркве у Београду од 8. 01. 2009. године под паролем „Спречимо духовни геноцид над српским народом!” пре свега потпуно је супротна смислу пароле, аутодеструктиван и дубоко је нецивилизован и друштвено штетан став, а тек потом и став који је резултат неуставне и незаконите концепције активности и организације оваквих колективитета. Сам инцидент се једноставно састојао у нападу на хришћанске вернике који су делили деци божих пакетиће!

На жалост, уништавању културе једног народа могу да допринесу недовољно спремне и активне институције кривичноправне и друге заштите. Научно разматрање у овој области се своди на апел да се друштво хитно спасава од

насиља. Поједини од нас имамо готово опипљиво сазнање о томе шта значи институционализација неправда путем спровођење **принципа некажњивости**, односно у оваквим случајевима, некажњена повреда људских права. То може бити увод у још теже инциденте, јер се сматра да постоји некажњивост и када правни механизми у друштву нису изграђени, а правосуђе не реагује ни са постојећим, ограниченим законодавним капацитетом. На пример, организације које су по сопственом статуту организоване да врше дискриминацију, шире мржњу и употребљавају говор мржње, могу бити забрањене само одлуком Уставног суда, док је сам поступак контроле пријављивања и организовања удружења и јавних скупова и одобрења и лиценцирања био површан. Удружења грађана која осим статута (који може бити лажан!), немају артикулисану цивилизовану стратегију заговарања (већ дивљачку!) не могу бити уопште регистроване, а ако су нерегистроване, према њима треба да се примењују класичне полицијске операције рације, растурања скупа, лишавања слободе, заседе, опкољавања, праћења и прислушкивања по налозима суда, итд. Овде треба додати и подизање јавне свести код грађана о опасности од њихових суседа са насилничким намерама, тако што би се објавила имена лица према којима се примењују специјалне

мере праћења, јер специјалне истражне тактике, технике и методе нису саме себи сврха, већ да резултирају стварним сазнањем о стању безакоња у друштву.

Принципи поступања јавног тужилаштва ван кривичноправног поља

Овим предлозима за забрану рада Уставном суду се наравно, не негира могућност и право грађана да мењају друштвено уређење, већ се настоји да се организације и удружења грађана уреде на основу другачијих основних докумената који би им то управо омогућавали њихове сопствене активности буду у складу са њиховим Уставним правима.

Поступање ван кривичноправног поља се такође заснива и на историјским примерима испољавања нетолеранције и секташке мржње, као што су насиље које је било резултат тзв. „Културне револуције” у Кини или насиље произашло из тзв. „борбе против технолиберализма” у бившој Југославији, али највише и на примеру најтежег огрешења у односу на човечност и хуманитарно право (у нацистичкој Немачкој из идеолошких побуда покушали да ликвидирају читаве народе, злочини „Црвених Кмера” ради остваривања комунистичког облика идеолошке чистоће или у Авганистану где се каменовањем настојало да се постигне један

облик идеолошке чистоће). Ове појаве нетолеранције и насиља имале су и убудуће могу имати конкретне жртве у виду губитака ресурса појединих народа и читавог човечанства, опомињу да се настоји да се у нашем друштву хомофобија сузбије употребом свих расположивих средстава законитих средстава, па и интервенцијом Уставног суда.

У поступању у границама кривично-правног поља, један од најважнијих стандарда за поступање је постављен Препоруком Савета Европе 19 (2000) која налаже такво поступање јавног тужилаштва да у спречавању криминала максимализује своју процесну улогу, а што значи да управо налази свако могуће правно средство које му стоји на располагању да тај циљ оствари. Ово поготову у оваквим случајевима из разлога што за разлику од других искуствено познатих феномена који могу угрозити друштво и појединце у њему, хомофобија није укоренења у колективном и индивидуалном искуству, а када се искуси на делу, тада је касно, људи бивају морално и физички повређени, једноставно зато што то због краткоће своје егзистенције или због недостатка традиције и културе нису у стању да се сами заштите, без помоћи државе, конкретније правосуђа и полиције. Са друге стране, од стране чланова насилнички оријентисаних организација хомофобија се намерно јавно приказује као део

наше традиције и културе, представљајући институције државе на начин као да оне спроводе тзв. институционалну хомофобију, а што наше друштво излаже опасности од разних видова санкција преко институција међународне заједнице.

У поступању ван граница кривично-правног поља, по другом стандарду у овој области јавно тужилаштво поступа и у складу са напорима Европске Уније да се уједначи поступање државних тужилаштва по Закључцима конференције Консултативног комитета тужилаца Европе одржане у Санкт Петербургу (ССРЕ) од 2-3. јула 2008. године. Суштина овог стандарда у поступању јавног тужилаштва је да се у правним системима у којима јавно тужилаштво има надлежности ван кривично-правне области, односно врши и специфично надгледање над законитошћу поступања других органа, ово поступање спроводи у складу са принципима наведеним у тачки 8. Закључака и то: 1) да се поступање спроводи на добробит друштва и у јавном интересу (у складу са Препоруком Комитета министара Rec(2000)19 у вези са улогом јавног тужилаштва у кривично-правном систему), 2) под условом да је принцип поделе власти у потпуности испоштован (тако да нису дозвољене интервенције тужилаштва које су у супротности са тим принципом), 3) под условом да је гарантовано

право странке да се обрати суду поводом поступања или непоступања јавног тужилаштва, 4) под условом да и када поступа јавни тужилац има иста права као и друге странке (без привилегије да има више права на основу својег положаја), 5) поступање јавног тужиоца не сме прекршити правоснажност и извршност судских одлука (*res iudicata*).

Идеологија криминалитета мржње

У одсуству или недовољности владавине права није могуће остварити партнерство са развијеним земљама, нити стандардни ниво правне регулације која се очекује у области људских права. Очување културног идентитета нашег друштва и идентификовања нашег друштва са друштвима стабилне демократије у процесу опште глобализације у размени културних добара, могуће је једино кроз признање и уважавање истог таквог ауторства и стваралаштва културе других малих и великих друштава. Дакле, као што се у економији просперитет заснива на интерактивном односу у инвестирању, развоју малих и средњих предузећа, фрагментацији производних процеса и управљањем знањем до нивоа либерализације тржишта која гарантује да се и у сфери друштвених односа афирмишу комплементарне слободе и права, тако се повећавају и за-

хтеви за подизање нивоа знања и свести како да се обезбеди да ни правосуђе неће бити без реакције на негативне појаве у друштву. Ово управо због тога што се из напред изнетих идеолошких и криминогених побуда у статутима појединих организација позива на насилно спречавање остваривања одређених Уставом и међународним конвенцијама гарантованих права.

На пример: ако као основни фактор криминализације нашег друштва означимо још увек **нерешене својинске односе**, односно проблеме у приватизацији, денационализацији, реституцији и у производним односима у целини, тад можемо, за потребе овог образложења, поједностављено указати на везу ових економских проблема са повећањем појава насиља у друштвеним односима. Као што су у економији повређена права потрошача, јер анонимне компаније које располажу са опораним новцем и само брину да га увећају, не могу створити „brand name” производе на тржишту, тако су у области друштвених односа повређена и права оних грађана у друштву којима се разним претњама и нападима ускраћују права и слободе призната на свеколиком светском отвореном тржишту идеја и креативних достигнућа у међуљудским односима.

Идеолошка матрица насилних организација подразумева **револуционарно насиље** као начин

остварења политичких циљева. Мотиви за стварање организација које сеprotиве владавини права и мотиви за учествовање у инцидентима у којима се повређују људска права полазе од основних противречности у друштву. Сматрамо да ову врсту незнања, нетолеранције и криминала подржавају они друштвени слојеви који су и у ранијем економском и политичком систему навикли да свој ауторитет заснивају на репресивној и ауторитарној идеологији. Нажалост, део веома образованог слоја становништва створио је идеолошке баријере према у овом предлогу укратко изнетим светским стандардима и кретањима, под видом „борбе против новог светског поретка,” ма шта тај појам значио, а у стварној намери да задржи своје економске и политичке позиције у друштву стечене раније по основу учешћа у разним друштвеним променама које су, због подизања ауторитета протагониста, третиране као „епохалне” са револуционарних, националистичких или других идеолошких позиција. Све такве идеологије су се показале као погрешне и ретроградне, с обзиром да је екстремни национализам заменио друге такође социјално екстремне идеологије (тезе о диктатури пролетеријата и сл.).

Аутори статута или основних начела ових организација и неки академски кругови износе полазни идеолошки аргумент за прибегивање насиљу и мржњи према

свему што им је стране све под изговором борбе против свега што сматрају „глобализмом” или „новим светским поретком”. Ово је само изговор за аутодеструкцију, као што је то случај са нападом на вернике који деле божићне пакетиће деци. Међутим, овде се ради о да тако кажемо, **глобалном изговору за аутодеструкцију** условно, речено малих друштава и економија који гласи: „Ми смо тако мала економија и не можемо доћи до технологије и профита на други начин” (дакле, и насиљем!). Као што то није логичан и оправдан изговор за прибегивање пиратерији у области интелектуалне својине, прању новца и високо-технолошком или организованом криминалу, тако не може бити оправдан одговор и у области друштвених односа, у контексту чињеница о историјским догађајима у којима су страдали Срби и други народи, што све не оправдава ставове којима се изражава мржња према другим народима, верама или политичким уверењима. На ово угрожавање људских права долази све више до реакције јавног мњења које не одобрава методе рада насилно оријентисаних организација.²⁰

²⁰ Бранка Драгосављевић, у чланку „Излазак на црту предрасудама”, како би најбоље показао до које мере је ширење овакве мржње друштвено опасно извео је закључак да би се таквом логиком мржње „и леворуки људи могли сматрати ненормалним,” , дневн лист „Борба” од 22.08.2009. године,.

Циљеви и обим казнене превенције и основи за прекршајну кажњивост за повреду права на удруживање и окупљање

Казнене одредбе треба да се заснивају на **принципима** садржаним у Уставу Републике Србије и у одредби чл. 11. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и одредбама других конвенција, законима, подзаконоским актима, стандардима поступања у овој области и ставовима правне науке, на тај начин да се материјалноправни основ за инкриминацију утврђује у нашем националном законодавном профилу у виду Закона о окупљању грађана. Тај законодавни профил не може бити ужи од граница заштите права и ограничења права окупљања по Конвенцији. Ово значи да будући Закон о окупљању грађана може ићи и шире у погледу омогућавања и заштите права окупљања, али не и шире у погледу ограничења права окупљања од оних који су постављени по конвенцијама и по Уставу Републике Србије. На овај баланс у погледу граница казненоправне заштите утичу и ставови правне науке и других научних дисциплина, као и казнена политика артикулисана у документима законодавне власти.

Национални законодавни про-

фил Републике Србије у овој области може се сликовито приказати и као троугао чије су катете границе које омеђују Устав и међународне конвенције, док се на хипотенузи огледа позитивно право и пракса. „Хипотенуза” позитивног права не може бити краћа од прописане величине по стандардима, али може бити дужа. Правни стандарди полазе од тога да је **општи циљ** казног права да обезбеди заштиту друштвених вредности које представљају општи објект и посебне објекте заштите. Најбоља законодавна заштита људских права је остваривање свих људских права без хијерархије. До неједнаке примене и угрожавања људских права долази у атмосфери пораста политичке репресије, ауторитаризма и милитаризације државе. Ако смо констатовали да се људска права третирају као *Corpus iuris*, свакако да је то **општи заштитни објект**, као важна историјска појава у развоју људског друштва.²¹ Ако у овом погледу нема већих дилема, за правнотехничку обраду предлога нацрта казних одредби свакако да представља проблем одређивање посебних објеката заштите у вези са остваривањем права на слободу окупљања. Утврђивање наведених циљева казнене интервенције у посебном закону треба да буде у

21 Кодификација људских права

контексту гарантованих слобода и права по Уставу.

Циљеви и обим казнене превенције за прекршиоце одредби Устава, Закона о окупљању грађана и других прописа зависе од важности, броја вредности која се штите и степена угрожавања вредности од основног значаја за обезбеђење Уставом гарантованог права на слободно окупљање, збор и договор. Уставни принцип функционише као скуп понашања које устав дозвољава (гарантује слободу политичког, синдикалног и сваког другог удруживања или неударивања), али и као скуп понашања која не дозвољава (ударивање усмерено на насилно рушење уставног поретка и кршење људских или мањинских права или изазивања расне, националне и верске мржње).

Основне криминално-политичке поставке за одређивање циљева и обима казнене интервенције у заштити од криминалитета мржње

Заузимање става о **потребном и дозвољеном обиму** казнене интервенције је у функцији циљева криминалне и опште политике друштва,²² јер, по ставу правне

22 “Codifying the social condemnation of hate crime into law...”3. Why have Hate Crime Laws? Legislation in Context,

науке, «пресудну улогу приликом одређивања легитимних граница кривичноправне заштите имају њени циљеви». Заштита човека и његових права која су добила статус правних добара што значи да се усваја правнотеоријски о реалном карактеру заштитних објеката као оних вредности на којима може наступити последица пројектованих деликата.

Последице су од основног значаја за конструисање материјалног појма деликта (прекршаја) и за процену степена његове друштвене опасности или штетности. Да би се то оценило потребно је да се одреди **диспозиција нормe**. У основи сваке нормe казненоправне заштите (кривичноправне и прекршајне заштите) налази се **вредносни суд** о добрима која се штите, у овом случају о јавном окупљању грађана. Отуда казненоправна **заштита је легитимна** само у оној мери у којој својом конструкцијом и у реланости доприноси заштити права на окупљање о коме је друштво дало позитиван суд тако што га Уставом омогућава и гарантује. Легитимна је само она казненоправна норма која има основа у уставном тексту. Осим уставног текста легитимне су и нормe које су у складу са ратификованим конвенцијама и споразумима чији

Hate Crime Laws, A Practical Guide, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2009, стр. 22,

се принципи инкорпорирају у домаће законодавство управо зато што то и сам Устав дозвољава.

У **производним односима** оптерећеним са злоупотребом располагања са државном својином, монопола на тржишту, крађом интелектулне својине и злоупотребом комуникације преко Интернета, а у **друштвеним односима** оптерећеним нетолеранцијом, ширењем разних облика мржње, поделом грађана на присталице овога или онога или са разним идеолошким критеријумима за дискриминацију „добрих” и „лоших” припадника народа, не може се остварити друштвени и економски напредак.

Казненоправна интервенција и превенција мора бити усмерена ка елиминисању свих наведених криминогених фактора у друштву у границама компетенција сваке правосудне установе.

Антрфиле: Уместо библиографије дајемо кључне документе за профилурање криминалитета мржње, јер се профилурање састоји у стварању тзв. најбоље праксе, а то је модеран присуп остваривања компатибилности националног јавног тужилаштва са светским стандардима у овој области:

1. Crime and Disorder Act 1998, Football Offences Act 1999, London, UK
2. Report of the OSCE Meeting of Experts on National Minorities, Geneva, July 19, 1991
3. Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2007
4. Preventing and responding to hate crimes, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2009
5. Hate Crime in OSCE Region: Incidents and Responses, Annual Report, 2006
6. Guidance on Prosecuting Cases of Homophobic and Transphobic Hate Crime, CPS, London, 2007
7. Guidance on Prosecuting Cases of Disability Hate Crime, CPS, London, 2007
8. Advice Note 2, Setting up Hate Crime Security Panels at Area level and Community Involvement Panels at Group level, Equality and Diversity Unit, CPS, November 2007
9. Декларација Савета Европе о равноправности и признавања грађанског партнерства од 22. 09. 2008 године
10. Hate Crime Laws, A Practical Guide, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2009,
11. Европске конвенције о људским правима и основним слободама

DATA

СИСТЕМИ КАО ИСТРАЖНИМ

МР РАДЕ ДРАГОВИЋ
Министарство правде

1. УВОД

Савремене технологије чине прикупљање података једнос-тавним, а њихово складиштење јефтиним. Зато прикупљање и складиштење података престају да буду проблеми, а у фокус долази њихова анализа и разумевање. Прави потенцијал изграђених трансакцијских база података није у самим сировим подацима или њиховим агрегацијама, већ у им-PLICITНИМ правилностима које се налазе у њима.

Data mining је грана рачунарске науке и вештачке интелигенције, а у суштини је процес откривања модела, образаца из података. Савременим пословањем, data mining постаје све важнија дисциплина за трансформисање података у смернице пословне интелигенције. Тренутно се користи у широком спектру профилисања пракси, као што су маркетинг, надзор, откривање превара и научна открића.

Основна предност data mining-а је способност да се анализира количина података која би била

непрактична да се ручно анализира и где обрасци могу бити сложени и тешки за схватање људи. Добијена процена може да доведе до знања ослобођеног од људских пристрасности, а велике количине података могу да смање предрасуде које су својствене малим узорцима. Data mining пружа вредне могућности у великим скуповима података који на други начин не би ни могли да се обраде.

2. DATA MINING

Data mining је област комбинација статистике, претраживања информација, дизајна базе података и машинског учења (формална вештачка интелигенција) са циљем проналажења података. Data mining је дефинисан и као откривање непознатих, нетривијалних, имPLICITНИХ и потенцијално корисних образаца из података у базама података. Успон data mining-а је углавном подстакнут немогућношћу људи да анализирају велике количине прикупљених података. Развој алгоритама и техника као што су ID3, Apriori,

MINING

ПОДРШКА РАДЊАМА

неуронске мреже и Баиесова предвиђања помажу истраживачима да схвате, не само суште податке, већ и да нешто закључе из њих.

Data mining се може описати као процес идентификације неоспорних, нових, потенцијално корисних и разумљивих узорака и односа међу подацима у бази података. Има више модела и алгоритама који се користе, па се зависно од примене бира најпогоднији. Најпознатије методе data mining-а су: класификација и регресија (алгоритми неуронских мрежа и стабла одлучивања), кластерисање (идентификација и груписање сличних података), сагледавање и визуелизација, моделовање зависности, асоцијације и секвенцијална анализа и анализа временских серија. У литератури се често користи и синоним откривање знања у базама података (Knowledge Discovery in Databases). Намена data mining-а може бити и креирање модела понашања на основу претходних активности. Савремене технологије омогућавају аутоматизацију процеса data mining-а, њихову

интеграцију у складишта података и представљање података.

Слика 1.

Обликовање модела понашања

Конципирање модела, комплетне податке за процес data mining-а обухвата у више корака, од разумевања специфичних циљева процеса, доступних података за примену до процеса примене засноване на коначној анализи. Три су кључна корака рачунарских модела: учење, оцена модела, и употреба модела. Ова подела је најјаснија са аспекта класификације података. Модел учења се дешава када један алгоритам који се примењује на податке о томе које групе (или класе) атрибута су познате да би се произвео класификатор, односно алгоритам научио од података. Класификатор се затим тестира независном евалуацијом скупа који садржи податке са познатим атрибутима и у којој мери се модел класификације слаже са познатим класама за циљне атри-

буте. Након овог процеса може се користити за одређивање очекиване тачности модела. Ако је модел довољно прецизан, он се може користити за класификацију података за које је циљни атрибут непознат.

Технике моделирања у подручју интелегентне анализе података порекло вуку из различитих подручја истраживања. Осим машинског учења, на развој техника моделирања утицала су достигнућа из обраде сигнала, распознавања узорака, статистике, еволуционог програмирања. Независно од порекла, све технике моделирања исказују једну заједничку карактеристику: аутоматизовано откривање нових веза и зависности атрибута у посматраним подацима. Аутономно откривање међузависности представља основну предност у односу на традиционалне статистичке анализе, које су углавном намењене само улози потврђивања при тестирању унапред постављених хипотеза. Поменуто обележје аутоматизма при откривању правилности у подацима чини важну спону техника моделирања са поступцима

машинског учења. Управо ова чињеница условљава им међусобно врло сличну структуру, које карактеришу три функционално повезане компоненте:

1. Репрезентација модела

Технике моделирања као резултат дају функционални (математички) опис откривених зависности у подацима. *Формално, модел са може приказати као функција: $y = f(x, P)$, где x представља улазне вредности (тј. скуп података за учење), а P скуп параметара који дефинишу специфични облик модела.* Технике моделирања се битно разликују по облику модела у. Битне карактеристике репрезентације модела су: ограничења на формат улазних података, разумљивост и експресивност приказа, способност апроксимације линеарних односно нелинеарних зависности у подацима, коначан облик резултата (модела).

2. Функција вредновања апроксимације

Уз одређени приказ модела, интерна функција вредновања представља процену квалитета понуђеног модела с обзиром на апроксимацију односа међу атрибутима података. Овај интерни критеријум вредновања модела не треба мешати с мерама и методама оцене коначног модела правилности у подацима. Типично, функција вредновања оцењује кон-

струкцију различитих инстанци репрезентације f , током претраживања простора могућих решења. Карактеристике функције вредновања које битно одређују коначни модел су: осетљивост и робусност на димензионалност проблема (број атрибута и примера, као и могући број инстанци f), карактер критеријума (пробабилистички, логички). Функција вредновања апроксимације битно се разликује од технике до технике, па је условљена репрезентацијом модела и методом претраживања простора решења.

3. Метод претраживања

Уз задату репрезентацију модела, метод претраживања представља специфичан алгоритам који контролише претраживање простора свих могућих инстанци, користећи се притом интерном функцијом вредновања апроксимације. Према томе, уз специфичну репрезентацију модела, технике, моделирања функционишу као алгоритми оптимизације. Зато су основне карактеристике методе претраживања исте као и код оптимизационих алгоритама: темељни приступ претраживању (нпр. хеуристички, похлепни), комплексност претраживања, контрола процеса претраживања (нпр. критеријуми заустављања). Иако деле исту основну структуру, технике моделирања се значајно разликују по начину на који су поједине од компоненти уобли-

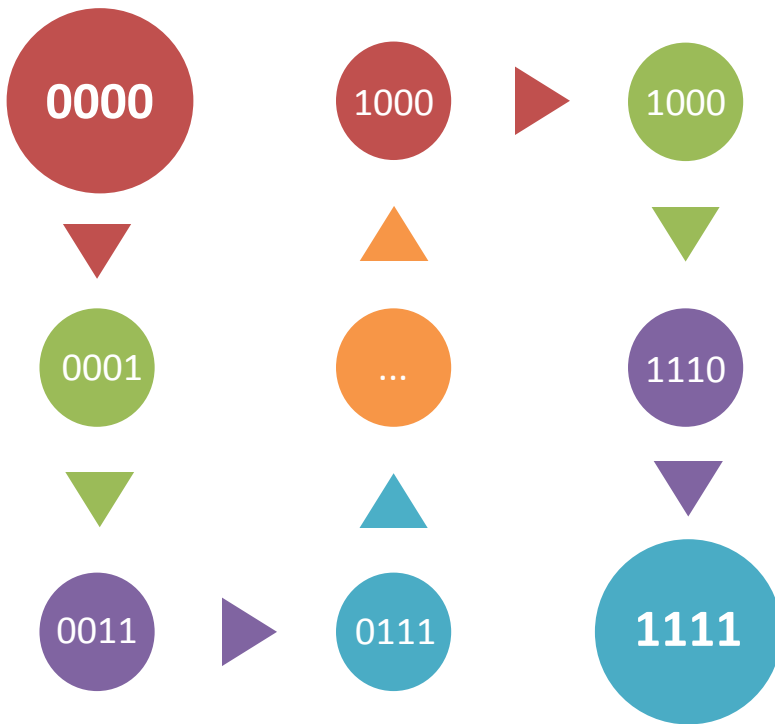
чене. Последица тога су различитости у својствима која карактеришу поједине технике моделирања. Описи најпознатијих техника моделирања илуструју различитости у основним структурним компонентама, и указују на разлике у својствима које из тога произлазе.

3. DATA MINING ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ

За истражне радње од великог значаја је пронаћи, употребити и доказати одређене релације два или више физичка или правна ентитета за које је онај који води истрагу заинтересован. Да би савремене технологије огледане у data mining системима помогле у истражним радњама потребно је обезбедити што више података.

Поступак истраге се може посматрати и као збир процесних радњи у циљу откривања скупа података. Почетак процеса је збир претпоставки (0000) које се низом поступака истраге претварају у збир чињеница (1111). Савремени начин живота намеће и осавремењавање истражног поступка, па је у том смислу примена data mining-а незаобилазна.

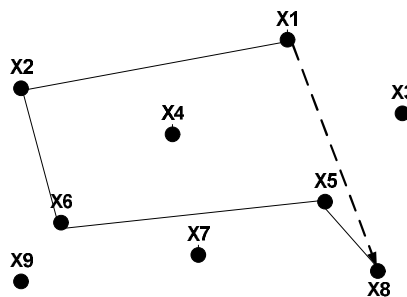
Крајњи циљ истражних радњи је откривање одређених релација између неких ентитета (x_1, x_8). Релације неких ентитета су веома често посредне и до њих се долази посредним путем – посредним релацијама ($x_1, x_2; x_2, x_6; x_6, x_5; x_5, x_8$). Поступци проналажења наведених релација су у савременом

Слика 2. Истражне радње као процес од 0000 до 1111

начину живљења често тешки и захтевају примену савремених технологија. Потреба за успостављањем наведених релација може бити приказ/анализа свих доступних релација лица над којима се спроводи нпр. истражна радња у процесу истраге због сумње вршења организованих криминалних активности. Налажење релација између лица директно је пропорционално количини података који су доступни за анализу. Претрага великих база података и проналажење посредних релација за потребе истражног поступка у неким од случајева немогућа је без коришћења data mining-а.

data mining-ом се могу открити и одређена правила понашања одређених ентитета која могу бити значајна за даљи ток истраге или као део доказа који се прилаже суду.

Слика 3. Релације појединих ентитета

Поступак истраге као резултат може показати и непостојање релације између два ентитета (x_1 , x_4). Тврдња постојања или непостојања релација између ентитета мора бити изречена на основу свих доступних анализа од којих је data mining свакако незаобилазна.

Извори података

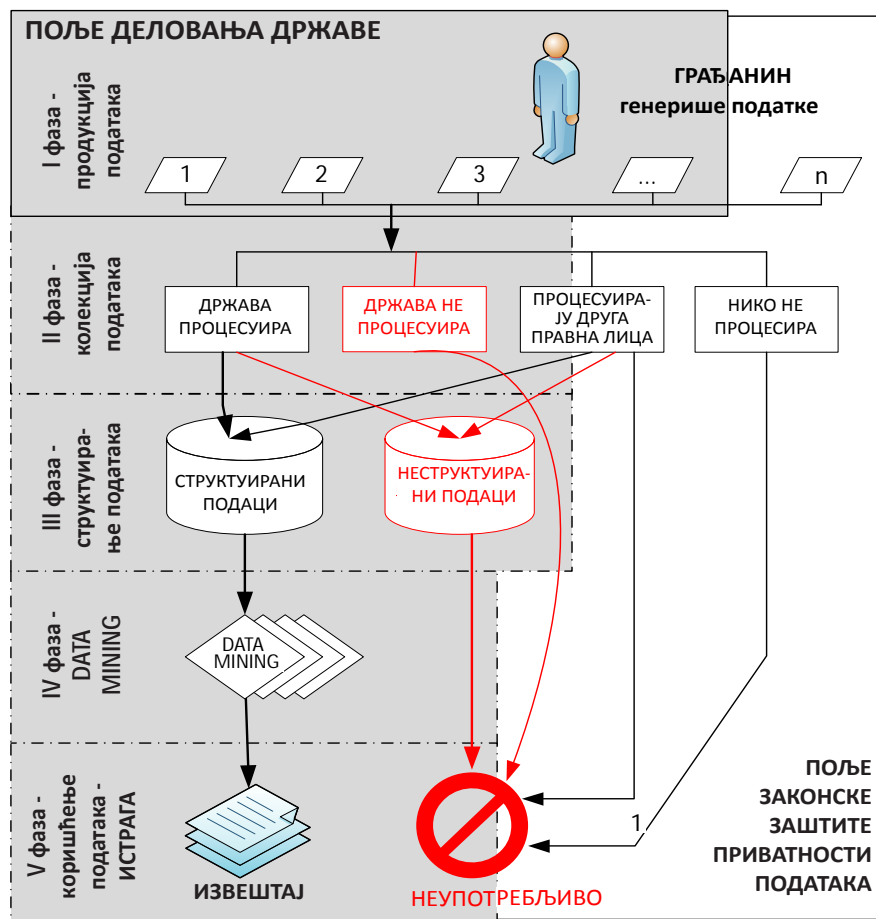
Постоје две основне категорије извора података, и то интерни и екстерни. Интерни извори података су подаци који се већ налазе у поседу државних органа. Екстерне изворе података садрже правни субјекти, невладине организације, физичка лица, као и други извори ван структуре државних органа. Екстерни извори садрже податке који су теже доступни и чије се прикупљање мора вршити са великом пажњом.

Унутрашњи извори података. Држава користи више система за обављање великог броја својих различитих послова са физичким и правним лицима. У току обављања тих послова са физичким и правним лицима (физичка лица су власници правних лица) држава треба систематизовано и врло озбиљно да користи пре свега податке које сама генерише кроз своје институције. Од генерисања матичног броја и првог документа – извода из матичне књиге рођених, па до оног другог документа који издаје иста служба на крају животног века грађана. Поред података о конкретном грађанину,

држава мора да прикупља и остале (нпр. анонимизирани) податке о понашању грађана, како би се што боље прилагодила специфичним и динамичким захтевима својих грађана (примена CRM и Business Intelligence система).

Спољни извори података. Све оне податке које није генерисала држава, а могу се користити под одређеним законским условима, сврставамо у спољне изворе података. Већина података који долазе из спољних извора су ограниченог временског опсега. На спољне изворе података држава не може да утиче директно, али где год је могуће треба да пропише формат и време чувања таквих података. Формат података је веома важан како би се утицало на квалитет унетих података и на време и структуру употребљивости података у будућем времену. Неки од спољних извора података су финансијске организације, телекомуникациони оператери, интернет провајдери, јавна предузећа...

Поље деловања државе је дефинисано правним актима. Правна акта се мењају и овај систем мора бити адаптиван у погледу прилагођавања правним актима државе. Ово се највише односи на дужину чувања одређених података у правном, али и технолошком смислу. Технолошки је велики проблем чувати велике количине података, па се треба ограничити само на део података који је или ће бити у скупу корисних подата-

Слика 4. Неуређени систем прикупљања података

ка за постојећу или неку будућу истрагу. Део података који се производи у државним ентитетима свакако мора бити на неки од начина доступан за даљи рад. Поред непосредних података државних ентитета постоје и посредни податци у које држава има увид. Подаци који се могу користити морају бити у структурираном облику. Неструктурирани подаци се могу користити али посао струк-

турирања захтева велики посао који захтева одређено време које у неким случајевима истраге јесте фактор од пресудне важности. Из data mining система се генеришу извештаји који дефинишу одређене релације значајне за рад истражних органа. Неупотребљиви део односи се на део који није законом обухваћен или држава није обухватила на ефикасан начин. Неефикасност се огледа у великој

количини неструктурираних података (било у папирној или електронској форми), неприкупљању података које генеришу државни ентитети и правни субјекти који послују у правно процедуралном оквиру надлежних државних органа као и непримењивању data mining система.

Поједине data mining анализе мање сложености је могуће урадити и у затвореним подсистемима за израчунавање квантитативних и статистичких обележја из података нпр. у судовима; за пример може послужити анализа адвоката (обележје 1 - f1) који су приправнички стаж одрадили (f2) као судијски помоћници (G) код одређеног судије (f4) код кога се појављују у више предмета (f5) него што износи просек (f6) у односу на остале адвокате одређене уже специјалности (f7) са параметром исхода заступања странака (ff). Овај пример се лако може проширити и другим обележјима/функцијама из подсистема судства и/или комбиновати са подацима из других подсистема и довести до сложеног data mining процеса/система. Такође се могу радити data mining анализе на пример изнад просечног ангажовања појединих вештака, принудних управника или адвоката по службеној дужности и слично према предефинисаним обележјима/параметрима из матичног подсистема (судства) и/или комбиновати са подацима, резултатима или предефинисаним функцијама других подсистема.

Проблеми који се као системске грешке јављају као последица недовољно добро организоване државе и тиме и као препрека увођењу ефикасног data mining система као подршке поступку истраге, могу се груписати у следеће проблеме:

- нерасполагање подацима које ствара,
- подаци у неструктурираном облику,
- пасивност у прибављању података од других извора,
- недостатак размене података сопствених ентитета.
- намерна неажурност података

ПРОБЛЕМ НЕРАСПОЛАГАЊА ПОДАЦИМА КОЈЕ СТВАРА

Ако се држава посматра као уопштени процес, онда постоје улази и излази из тог процеса. Држава мора да прикупља са једнаком заинтересованошћу податке са улаза у процес и податке из излаза процеса „држава”. Држава је састављена од чинилаца који свако према правним актима државе врши одређене додељене радње. Свака од институција у држави је специфична и јединствена. Ова јединственост значи да постоји велика вероватноћа да се одређени податак може појавити само на једном месту у збиру процеса које дефинишемо као држава. Држава мора преко својих чинилаца да прикупља податке јер велики скуп података може користити другим

чиниоцима државе који те податке могу користити у радњама које се не тичу директно тих чиниоца државе али се тичу других функција државе, на пример безбедоносних функција или функција органа истраге. Типичан пример важан у смислу обичаја у нашој држави је недостајући податак о куму, сведоку младенаца на венчању у матичним књигама. Овај податак у смислу обичајних друштвених правила и правила понашања у државама наше регије јесте веома важан податак који треба обрадити у поступку истраге.

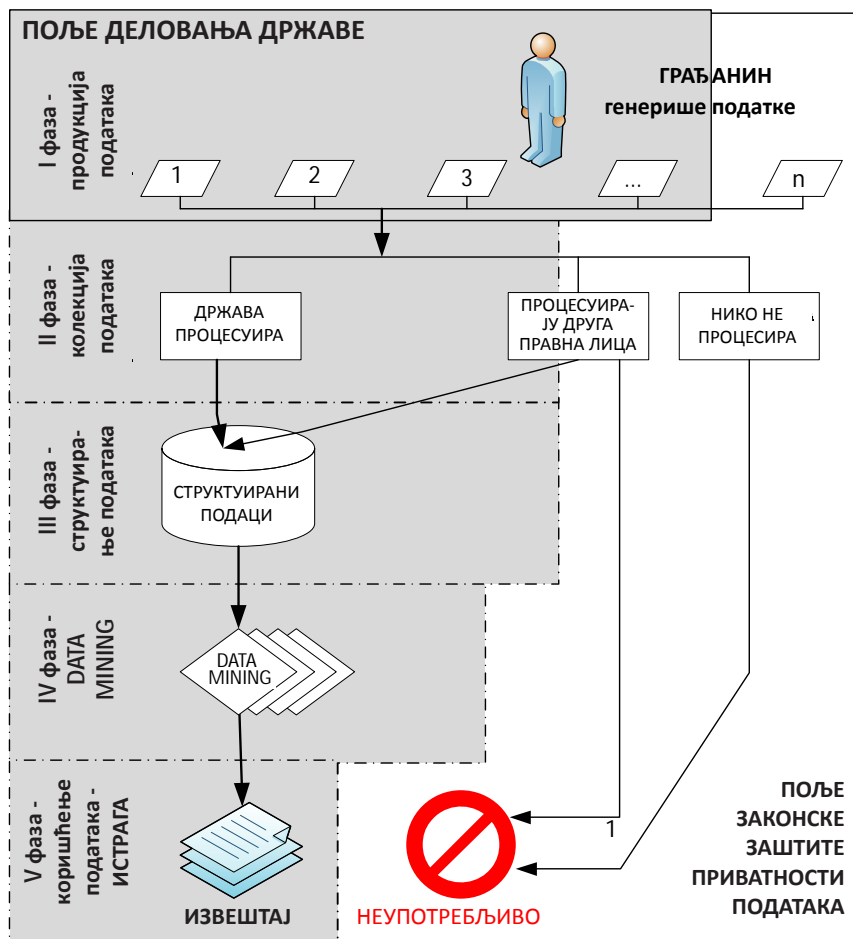
ПРОБЛЕМ ПОДАТАКА У НЕСТРУКТУИРАНОМ ОБЛИКУ

Велики број података у државним чиниоцима налази се у папирном облику. Постоји пуно података на изbledелим, невалидетним традиционалним носачима података писаних руком, а којима традиционална технологија није обезбедила дугу трајност. Велики број тих традиционалних носача података није преведен у дигитални облик. Типичан пример веома важан за поступак истраге је нпр. списак одређене групе ученика која је похађала одређену школу у одређеном периоду. Овакав пример може бити и списак спортиста која су се у одређеном спортском тиму или клубу у одређеном периоду бавила неким спортом. Примера је много, али и наведени примери су довољни да објасне суштину због

које је погрешно чувати податке у неструктурираном облику.

ПРОБЛЕМ ПАСИВНОСТИ У ПРИБАВЉАЊУ ПОДАТАКА ОД ДРУГИХ ИЗВОРА

Држава би требало да утиче на финансијске организације, телекомуникационе оператере, интернет провајдере, јавна предузећа, и да законском регулативом пропише време и формат чувања потребних података. Многа од ових правних лица послују на територији надлежности државе и генеришу податке које користе за своје потребе, нпр. CRM, а држава није прописала начин како да и она те податке користи за своје потребе. Време чувања података које генеришу правни пословни субјекти треба да буде што је могуће дуже, а да се при томе финансијски не оптерете у смислу потребне опреме за чување генерисаних великих количина података. Након истека обавезног рока чувања података држава мора преузети ове податке на даље чување. Формат чувања података мора бити структуриран како би имао жељени ефекат у тренутку када буде потребно користити их за потребе истражних радњи. Држава у овом делу треба да утиче да ова правна лица чувају што више података, а не само основне податке. Пример који може показати употребну важност ових података у поступку истраге су све врсте логова (са пратећим подацима), подаци о финансијским трансакцијама.

Слика 5. Уређени систем прикупљања података

ПРОБЛЕМ НЕДОСТАТКА РАЗМЕНЕ ПОДАТАКА СОПСТВЕНИХ ЕНТИТЕТА

Овај проблем је тренутно највећи проблем у нашој држави. Држава велики број истих података чува/генерише на више места.

Осим што је финансијски неисплативо, велика је вероватноћа да дође до редуванности података.

Осим финансијског ефекта присутан је и ефекат незадовољства грађана. Грађани одређени документ (носач података) носе из једног државног органа у други државни орган. Сами постају свесни да не постоји веза између државних органа и неретко достављају неисправна документа. Други државни орган уноси ручно неки податак и ажурира своју базу података. Ствара се много тачака

у ентитету које (не)садрже исти податак, али који се не ажурира аутоматски са извора података, тј. државног органа који је иницијално створио тај податак. Неретко су различити подаци из различитих ентитета државе и различито структурирани, па се у конкретним захтевима у оквиру истражних радњи губи пуно времена за поређење одређених података и потраге за одређеним информацијама.

ПРОБЛЕМ НАМЕРНЕ НЕАЖУРНОСТИ ПОДАТАКА

Намера појединца или групе да не постоје подаци из одређеног делокруга радњи јесте злоупотреба. Овакве радње су појединачне и правно су третиране и неће бити обрађиване у раду.

На слици бр. 5 представљен је уређени систем у коме data mining даје највеће ефекте за послове истражних радњи. Држава мора прикупљати све расположиве и доступне податке који су дефинисани законском регулативом као подаци за које не постоји препрека да се прикупљају и чувају. Законска регулатива је променљива па се мора предвидети адаптиван систем који ће у законским роковима примене нових закона прилагодити технолошко окружење новом правно процедуралном окружењу. Ово се односи како на државне ентитете тако и на правне и физичке субјекте. Сви подаци у оквиру државних ентитета морају бити структурирани, као и подаци

које по законима и прописима по тим основама држави достављају правни субјекти.

Data mining системи ће у таквим уређеним скуповима процеса дати максимални учинак генерисањем извештаја за потребе истражног процеса. Максимални учинак огледаће се и у минималном времену потребном за генерисање тих извештаја, као и у високом степеноу поузданости.

Предложени модел јасно раздваја две целине, поље деловања државе и поље законске заштите приватности података грађана. Послови законске регулативе су веома важан аспект овог модела који у овом раду није разматран.

Овако организован data mining систем може дати и неке организационе препоруке и смернице за измену појединих подсистема институција/функција државе у смислу бољег управљања и повећања функционалности и ефикасности.

4. ЗАКЉУЧАК

Широка распрострањеност база података створила је потребу за снажним аналитичким алатима који складиштене податке могу претворити у корисне информације. Традиционалне технике за анализу података су првенствено усмерене на израчунавање квантитативних и статистичких обележја из података. Међутим, овакве технике не могу дати квалитативан опис правилности и узорака (класа) који нису експлицитно изражени у

подацима, нити могу изводити претпоставке о разлозима груписања сличних примера по категоријама. Да би се носио с оваквим задацима, систем за анализу података треба да укључи аналитичке поступке интелигентне анализе података и откривања знања.

Овај рад има за циљ да примени исте технику data mining-а која се користи у другим областима за побољшање процеса истражних радњи. Тренутно, истражне радње су напоран процес са малим применама савремених технологија који се предузима и у циљу проналажења одређених релација. Data mining може бити од велике помоћи, да обезбеди многе озбиљне анализе и да смернице за даљи ток истраге. Data mining може довести и до података које људски ум није у могућности да сагледа конвенционалним методама. Примена data mining -а као система за подршку у процесу истраге се не мења променама у надлежностима одређених државних органа.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Markus Hegland, Data Mining - Challenges, Models, Methods and Algorithms, 2003
- [2] M.J.A. Berry, G. Linoff, Mastering data mining: The art and science of customer relationship management, Wiley & Sons, 2000.
- [3] Kantardzic, M., Data Mining: Concepts, Models, Methods, and Algorithms. John Wiley & Sons, 2003
- [4] Rade Dragović, Funkcionalne preporuke za uspostavljanje pravosudnog informacionog sistema, Zbornik radova ISDOS, 2010
- [5] "AAAI Organization: Data Mining" <http://www.aaai.org>

DATAVEILLANCE

КАО ТЕХНОЛОШКА ПОДРШКА

мр РАДЕ ДРАГОВИЋ
Министарство правде

др МИОДРАГ ИВКОВИЋ
Технички факултет Зрењанин

БОЈАН ПЕРОВИЋ
Министарство правде

мр ЂУРО КЛИПА
Министарство рада и
социјалне политике

1. УВОД

Савремене технологије чине прикупљање података једноставним, а њихово складиштење јефтиним. Квалитетно прикупљање и складиштење података кроз dataveillance јесте предуслов за њихову анализу и разумевање кроз data mining. Прави потенцијал изграђених трансакцијских база података није у самим сировим подацима или њиховим агрегацијама, већ у имплицитним правилностима које се налазе у њима а које су основ за ефикасан систем спровођења истраге.

Dataveillance је изведена кованница настала од речи „data” + „surveillance” а представља правила и технике масовног прикупљања података. Предуслов за успостављање технолошког dataveillance система је правни оквир и безбедоносни оквир организационог система. Data mining или рударење података је грана вештачке интелигенције, а у суштини је процес откривања модела и образаца из података. Основна предност data mining-а је способност да се анализира велика количина података која би била непрактична да се ручно анализи-

ра и где обрасци могу бити сложени и тешки за схватање људи. Добијена процена може да доведе до знања ослобођеног од људских пристрасности, а велике количине података могу да смање предрасуде које су својствене малим узорцима [1]. Data mining пружа вредне могућности у великим скуповима података који иначе не би на други начин ни могли да се обраде.

2. DATAVEILLANCE

Извор података је уједно и предмет истражног поступка – грађанин. Постоје две основне категорије извора података о грађанима, и то интерни и екстерни [2]. Интерни извори података су подаци који се већ налазе у поседу државних органа. Екстерне изворе података садрже правни субјекти, невладине организације, физичка лица, социјалне мреже као и други извори ван структуре државних органа. Екстерни извори садрже податке који су теже доступни и чије се прикупљање мора вршити са великом пажњом.

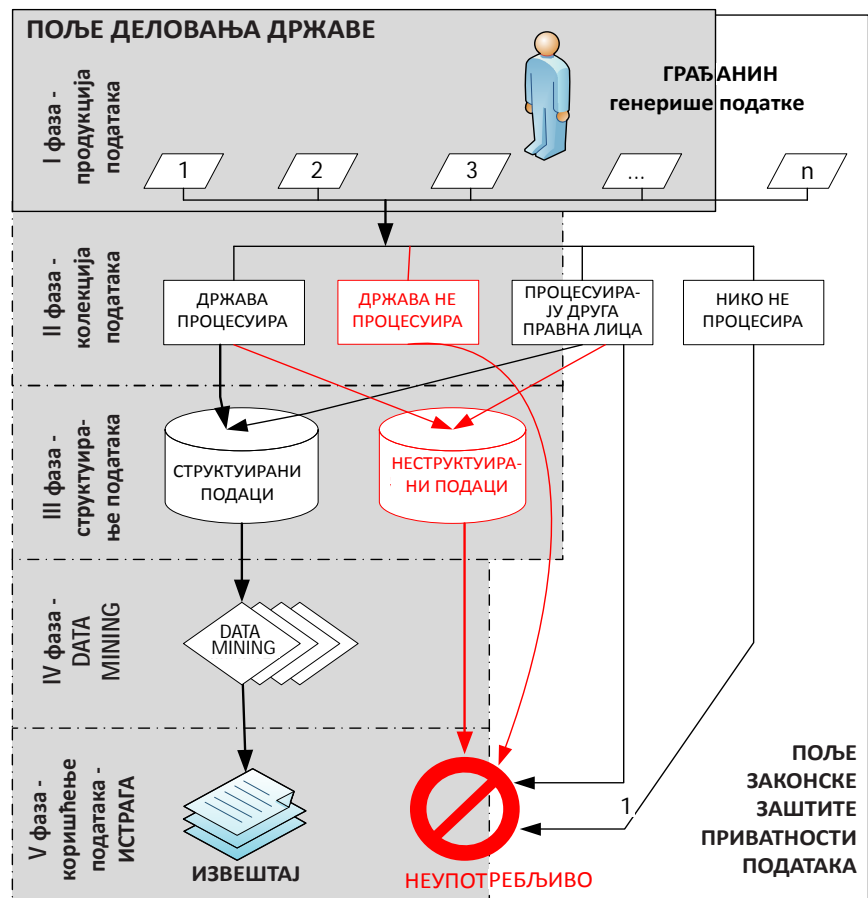
Интерни извори података. Држава користи више система за обрађивање великог броја различитих

И DATA MINING

ПРОЦЕСУ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

послова са физичким и правним лицима. Правна лица са аспекта истражних радњи представљају збир физичких лица са одређеним утицајем на обављање радњи у правном лицу. У току обављања послова са физичким и правним лицима држава треба систематизовано и врло озбиљно да користи податке које генерише кроз своје институције. Поред података о конкретном грађанину, држава треба да прикупља и остале (нпр. анонимизирани) податке о грађанима, како би се боље прилагодила специфичним и динамичким захтевима грађана (примена CRM и Busines Inteligence система). Интерни извори су подаци добијени, директно или индиректно, из органа извршне и правосудне власти.

Екстерни извори података. Све оне податке које није генерисала државна администрација, а могу се користити под одређеним законским условима, сврставамо у екстерне, спољне изворе података. Већина података који долазе из спољних извора имају ограничени временски опсег. На спољне изворе података држава не може да утиче директно, али где год је могуће треба да пропише формат

Сл. 1. Неуређени систем прикупљања података.

и време чувања таквих података. Формат података је веома важан како би се утицало на квалитет унетих података и на време и структуру употребљивости пода-

така у будућем времену. Потребно је стратешки пројектовати опсег употребљивих података у будућности. Неки од спољних извора података су телекомуникациони

оператери, финансијске организације, Интернет провајдери, јавна предузећа и др.

Обједињавање екстерних и интерних података у јединствен dataveillance систем је стратешко опредељење у формирању база података са великим могућностима вршења разних стратешких али и усмерених анализа. Формирања централног Dataveillance система директно је пропорционално са побољшањем резултата спровођења истражних радњи у односу на временски период прикупљања података. Овакав систем би поред корисности у истражним радњама допринео и ефикаснијем функционисању државе у осталим доменима као што су систем социјалне заштите, здравствени систем, финансијски систем, систем управљања стратешким залихама државе...

На слици 1. приказано је поље деловања државе, које је дефинисано правним актима (устав, закони, уредбе, правилници, решења итд.). Приказан је **неуређен систем** прикупљања података [3]. Како се правна регулатива мења тако овај систем мора бити адаптиван у погледу примене па се може базирати на MataLex стандарду. Велики проблем је чување велике количине података, па се треба ограничити само на део података који је или ће бити у скупу корисних података.

Потребно је успоставити **уређени систем** у коме data mining даје највеће ефекте за послове истражних радњи. Држава мора прикупљати све расположиве и доступне податке који су дефинисани позитивним прописима за које не постоји препрека да се прикупљају и чувају. Data mining системи ће у таквим уређеним

скуповима процеса дати максимални учинак генерисањем извештаја за потребе истражног процеса. Максимални учинак огледаће се и у минималном времену потребном за генерисање тих извештаја, као и у високом степену поузданости. Део података који се производи у државним ентитетима свакако мора бити на неки од начина доступан за даљи рад. Поред непосредних података државних ентитета постоје и посредни подаци у које држава има увид. Подаци који се могу користити морају бити у структурираном облику. Неструктурирани подаци се могу користити али посао структурирања захтева велики труд који захтева одређено време које у неким случајевима истраге јесте фактор од пресудне важности. Из data mining система се генеришу извештаји који дефинишу одређене релације значајне за рад истражних органа. Неупотребљиви део односи се на део који није законом обухваћен или држава није обухватила на ефикасан начин.

Поједине data mining анализе мање сложености је могуће урадити и у затвореним подсистемима за израчунавање квантитативних (нумеричких) и квалитативних (атрибутивних) статистичких обележја из података. Могу се радити data mining анализе према предефинисаним обележјима (одређеним нумеричким карактеристикама-параметрима) из матичног подсистема (правосуђа) и/или комбиновати са подацима, резултатима или предефинисаним обележјима других подсистема.

Приказани модели јасно раздвајају две целине, поље деловања државе и поље законске заштите приватности података грађана. Послови израде пратећих пози-

тивних прописа су веома важан аспект овог модела, али који због своје природе и обимности у овом раду није разматран. Овако организован data mining систем може дати и неке организационе препоруке и смернице за измену појединих подсистема институција као и функција државе, у смислу бољег управљања и повећања практичности и ефикасности.

3. DATA MINING

Data mining или рударење података је област комбинација статистике, претраживања информација, дизајна базе података и машинског учења (формална вештачка интелигенција) са циљем проналажења података. Data mining је дефинисан и као откривање непознатих, нетривијалних, имплицитних и потенцијално корисних образаца из података у базама података. Успон Data mining-а је углавном подстакнут немогућношћу људи да анализирају велике количине прикупљених података. Развој алгоритама и техника као што су ID3, Apriori, неуронске мреже и Баиесова предвиђања помажу истраживачима не само да разумеју суште податке, већ и да извуку закључке путем обраде таквих података.

Data mining се може описати као процес идентификације неспорних, нових, потенцијално корисних и разумљивих узорака и односа међу подацима у бази података. Има више модела и алгоритама који се користе, па се зависно од потребе бира најпогоднији. Најпознатије методе data miningа су: класификација и регресија (алгоритми неуронских мрежа и стабла одлучивања), кластерисање (идентификација и груписање сличних

података), сагледавање и визуелизација, моделовање зависности, асоцијације и секвенцијална анализа и анализа временских серија. Намена data mining-а може бити и креирање модела понашања на основу претходних активности.

Конципирање рачунарског модела обухвата комплетне податке за процес data mining-а и то у више корака, од разумевања специфичних циљева процеса, доступних података за примену, па све до процеса примене засноване на коначној анализи. Три су кључна корака рачунарских модела: учење, оцена модела и употреба модела. Ова подела је најјаснија са аспекта класификације података. Модел учења се дешава када се један алгоритам примењује на податке о томе које групе (или класе) атрибута су познате да би се произвео класификатор. Класификатор се затим тестира независном евалуацијом скупа који садржи податке са познатим атрибутима и у којој мери се модел класификације слаже са познатим класама за циљне атрибуте. Након овог процеса може се користити за одређивање очекиване тачности модела. Ако је модел довољно прецизан, он се може користити за класификацију података за које је циљни атрибут непознат. Технике моделирања у подручју интелигентне анализе података порекло вуку из различитих подручја истраживања. Независно од порекла, све технике моделирања исказују једну заједничку карактеристику: аутоматизовано откривање нових веза и зависности атрибута у посматраним подацима. Аутономно откривање међузависности представља основну предност у односу на традиционалне статистичке анализе, које су углавном намење-

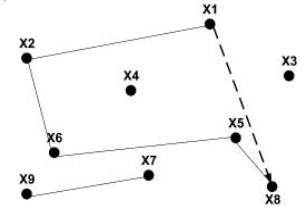
не само улози потврђивања при тестирању унапред постављених хипотеза. Иако деле исту основну структуру, технике моделирања се значајно разликују по начину на који су поједине од компоненти уобличене. Последица тога су различитости у својствима која карактеришу поједине технике моделирања. Описи најпознатијих техника моделирања илустрју различитости у основним структурним компонентама и указују на разлике у својствима које из тога произлазе.

4. DATA MINING И ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ

За истражне радње од великог значаја је пронаћи, употребити и доказати одређене релације два или више физичка или правна ентитета за које је онај који води истрагу заинтересован. Да би савремене технологије огледане у data mining системима помогле у истражним радњама потребно је обезбедити што више података. Као и многи други облици знања, откривање ствара апстракције улазних података. Знање добијено кроз овај процес може да постане додатни податак који се може користити за даљу употребу и открића током процеса истражних радњи. Data mining је процес анализе података из различитих перспектива и сумирање појединачних података у корисне информације у процесу истражних радњи. Data mining методологија, процедуре и алати омогућавају да се изврше прелиминарне или коначне анализе података из више различитих димензија, углова, полазних претпоставки и изврши категоризација и сумирање односа идентификованих ентитета.

Поступак истраге се може посматрати и као збир процесних радњи у циљу откривања скупа података. Почетак процеса је збир претпоставки (0000) које се низом поступака истраге претварају у збир чињеница (1111). Савремени начин живота намеће и осавремењавање истражног поступка, па је у том смислу примена data mining-а незаобилазна. Крајњи циљ истражних радњи је откривање одређених релација између неких ентитета (x_1, x_8). Релације неких ентитета су веома често посредне и до њих се долази посредним путем – посредним релацијама ($x_1, x_2; x_2, x_6; x_6, x_5; x_5, x_8$).

($x_1, x_2; x_2, x_6; x_6, x_5; x_5, x_8$).

Сл. 2. Релације појединих ентитета.

Поступци проналажења наведених релација су у савременом начину живљења често тешки и захтевају примену савремених технологија. Потреба за успостављањем наведених релација може бити приказ/анализа свих доступних релација лица над којима се спроводи нпр. истражна радња у процесу истраге због сумње вршења организованих криминалних активности. Налажење релација између лица директно је пропорционално количини података који су доступни за анализу. Претрага великих база података и проналажење посредних релација за потребе истражног поступка у неким од случајева немогућа је без коришћења data mining-а. Data mining-ом се могу открити и одређена правила пона-

шања одређених ентитета која могу бити значајна за даљи ток истраге или као део доказа који се прилаже суду.

Поступак истраге као резултат може показати и непостојање релације између два ентитета (x_1, x_4) као и постојање релације два ентитета (x_7, x_9) који нису од интереса за даље радње у поступку. Тврдња постојања или непостојања релација између ентитета мора бити изречена на основу свих доступних анализа од којих је data mining свакако незаобилазан.

Data mining анализе базиране су на методама распознавања узорака, а користе се за решавање проблема: а) разврставања – разврставање у унапред одређене групе на бази заједничких карактеристика, б) предвиђања – процењивање понашања (карактеристика) клијента у будућности, в) процене вредности – процењивање вредности неке варијабле у будућности, г) груписања – одређивање група у које се после разврставају, д) метода анализа корпе – откривање који су ентитети међусобно повезани, где особина једног ентитета за собом повлачи и понашање другог ентитета. Могуће је вршити и анализу процеса понашања особина одређене групе ентитета.

Разликују се две главне категорије data mining техника: истражна (без надзора) и интуитивна (под надзором). Истражни data mining идентификује експлицитне информације које корисник може директно да разуме и преношење истих ка реалном окружењу. Најчешћи технике у овој категорији су удруживање правила. На пример, „осумњичени купује припејд анонимне SIM картице, вероватно ће их користити у комуникацији коју жели да прикрије”. У циљу

реализације таквих задатака, ствара се специфичан алгоритам за „шетњу” кроз податке и чување најзанимљивијих правила (у складу са специфичним критеријумима) која ће касније бити представљена специјалисти по питању домена анализе. Други облик рударења података без надзора је груписање. Циљ овог испитивања је налажење правилности у подацима. Ова техника се највише користи у корисничкој сегментацији и може се интегрисати у великим системима који су CRM-data mining оријентисани [4]- [5].

Предвиђање је другачији тип data mining анализе. Она се састоји у проналажењу функција удруживања улазних параметара са излазним параметрима. На пример, постоји интерес за предвиђање ризика од понављања кривичних дела у складу са одговарајућим атрибутима (старост, социјални статус, степен образовања, географски атрибути, постојање лица са криминогеним навикама у породици, итд.).

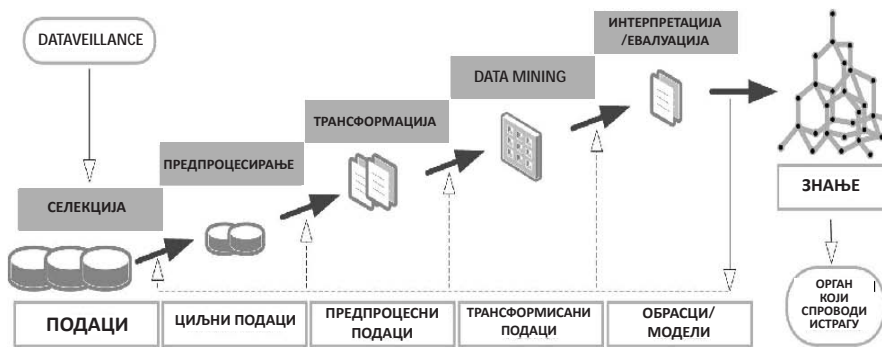
Статистичке технике попут класичне регресије и Баиесове класификације полазе од нужне претпоставке да је одговарајућа подела вероватноће позната. За разлику од теоријског приступа, у пракси како класификационих тако и регресијских проблема узорци су често вишедимензионалне природе и подела им често не задовољава наведени услов. Метода потпорних вектора (Support Vector Machines, SVM) користи се у препознавању узорака тј. класификацији на бази учења раздвајањем функција и естимације функције у регресији. Почети SVM-а налазе се у 60-им годинама и Вапниковој „Теорији статистичког учења” (Statistical Learning Theory, SLT).

Теорија обучавања Вапника и Червоненкиса је омогућила конструкцију веома ефикасних алгоритама за класификацију, регресију, предикцију временских серија, рударење података, препознавање објеката [6]. Формулација проблема регресије у склопу ове теорије даје могућност директне примене у пољу истражних радњи.

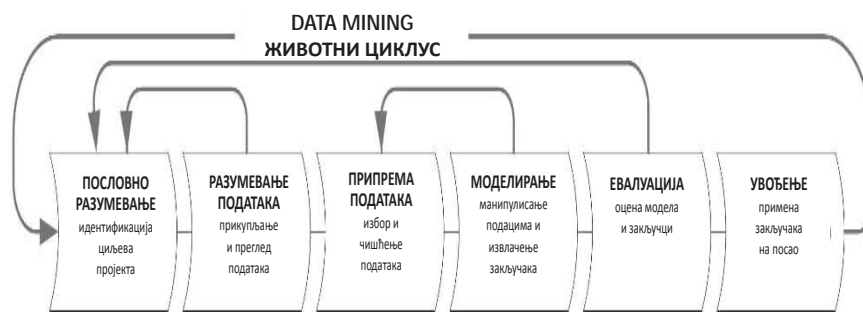
5. ОТКРИВАЊЕ ЗНАЊА У БАЗАМА ПОДАТАКА

Откривање знања је концепт који описује процес аутоматског претраживања велике количине података за обрасце који се могу сматрати знањем о подацима [7]. Овај комплекс тема може се сврстати према томе 1) која врста података је тражена и 2) у којој форми је резултат претраге представљен. Откривање знања развило се из домена data mining-а, и уско је повезано у погледу методологије и терминологије. Откривање знања у базама података (KDD-knowledge database discovery) је процес обично дефинисан следећим фазама: (1) селекција (2) претпроцесирање (3) трансформација (4) data mining (5) тумачење / евалуација.

Постоји више варијанти ове теме, као што је CRoss Industry Standard Process for Data Mining (CRISP-DM) који дефинише шест фаза: пословно разумевање, разумевање података, припрема података, моделирање, евалуација и увођење. CRISP-DM подстиче коришћење најбоље праксе и нуди низ структура за добијање бољих, бржих и поузданијих резултата из обрађених података. CRISP-DM дели животне циклусе података data mining пројекта у шест главних фаза. Редослед фаза није

Сл. 3. KDD процес

Сл. 4. CRISP-DM процес

строг. Исход сваке фазе одређује која ће фаза уследити или који одређени задатак фазе треба да буде следећи извршен. Стрелице у дијаграму указују на најважније и честе зависности између фаза. Концепт CRISP-DM дефинише data mining као процес који се наставља и након решења.

Лекције научене током овог процеса могу бити повод за нове и фокусиране истражне упите, што касније доводи до data mining процеса који ће имати користи од претходних искустава. Циљ CRISP-DM је да се успостави стандардни процес проналажења података за примену у различитим областима са циљем бржих, ефикаснијих, поузданијих, лакше управљивих и мање скувих data mining пројеката.

Једна од примена је откривања знања у области софтвера и под-разумева разумевање постојећег

софтвера. Овај процес се односи на концепт реверзног инжење-ринга. Обично су знања добијена из постојећих софтвера дата у облику модела на које се конкретни упити могу покренути када је то неопходно. Object Management Group (OMG) је развио спецификацију открића мета модела знања Knowledge Discovery Metamodel (KDM), који дефинише онтологије за софтвер средства и њихове везе у циљу обављања откривања знања постојећег кода. Откривање знања из постојећих софтверских система, такође познато као software mining уско је повезано са data mining, јер постојећи софтвери имају огромне пословне вредности, кључ за развој софтверских система. Уместо рударења индивидуалних сетова података, софтвер рударство се фокусира на мета податке, као што су шеме база података.

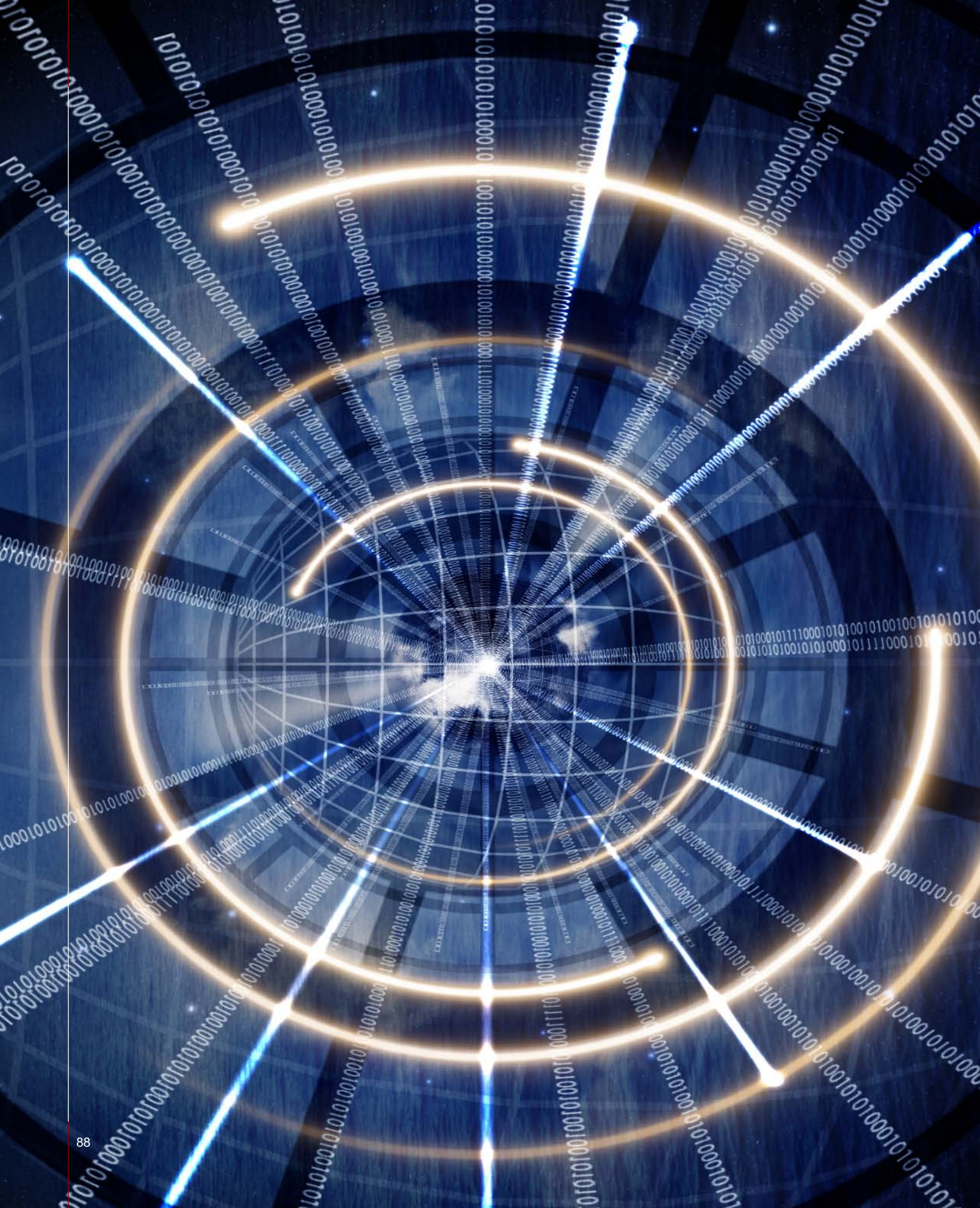
6. ЗАКЉУЧАК

У циљу реализације разноврсних анализа, data mining користи мултидисциплинарне тимове и технике из разних области науке. Широка распрострањеност база података створила је потребу за снажним аналитичким алатима који складиштене податке могу претворити у корисне информације.

Предуслов за успешну примену data mining система је продуктиван и ефикасан dataveillance систем.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] M. Hegland, Data Mining - Challenges, Models, Methods and Algorithms, 2003
- [2] R. Dragovic, Funkcionalne preporuke za uspostavljanje правосудног информационог система, Zbornik radova ISDOS, 2010
- [3] R. Dragovic, Data mining sistemi kao podrška истражним радњима, Zbornik radova YUINFO, 2011
- [4] M.J.A. Berry, G. Linoff, Mastering data mining: The art and science of customer relationship management, Wiley & Sons, 2000.
- [5] M. Ivkovic, D. Milanov, B. Markoski, Organizational readiness for CRM software implementation, E-Society Journal Research and Applications, Vol 1, No1, 2010
- [6] Vapnik, N. Vladimir, The Nature of Statistical Learning Theory, New York Springer-Verlag, 1995.
- [7] I. H. Witten, Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques, 3th edition, 2011

STRATEGIC REGULATION MODEL ON THE HIGH-TECH CRIME VULNERABLE TARGETS

ZVONIMIR IVANOVIĆ

LL.D, Academy of Criminalistics
and Police Studies

RADE DRAGOVIĆ

MSc, Ministry of Justice

SERGEJ ULJANOV

LLM, Ministry of Interior
Interpol Belgrade

INTRODUCTION

Countries of the Western Balkans and Turkey, like societies in other regions of the world, rely increasingly on information and communication technologies, and they are thus vulnerable to threats such as cybercrime. It is therefore essential that countries strengthen their capacities to meet this challenge, and in particular enhance their ability to cooperate at regional and international levels. Through this regional project CyberCrime@IPA SEE, the European Union and the Council of Europe - in cooperation with other partners - are to support them in their efforts based on existing tools and instruments, including in particular the Budapest Convention on Cybercrime.

Objective of the project is strengthening capacities of criminal justice authorities of Western Balkans and Turkey to cooperate effectively against cybercrime. Within this objective there are projected results¹.

¹ <http://www.jp.coe.int/CEAD/JP/Default.asp?TransID=204>

Result 1 - Cybercrime policies and strategies: Policy-and-decision-makers are aware of cybercrime threats and human rights implications and have reached agreement on strategic priorities regarding cybercrime for Western Balkans and Turkey.

Result 2 - Harmonization of legislation: Amendments are drafted to bring relevant legislation fully in line with the EU acquis, in particular the Convention on Cybercrime (CETS 185) and its Protocol on Xenophobia and Racism (CETS 189), and thus ensure harmonization of legislation within Western Balkans and Turkey.

Result 3 - International cooperation: Enhanced regional and international law enforcement and judicial cooperation against cybercrime based on Chapter III of the Budapest Convention on Cybercrime.

Result 4 - LEA training: Law enforcement training strategy agreed by Ministries of Interior and implementation initiated.

Result 5 - Judicial training: Judicial training on cybercrime and electronic evidence integrated into the

curricula of training institutions for judges and prosecutors.

Result 6 - Financial investigations: Capacities of financial investigators, Financial Intelligence Units (FIU), and/or relevant law enforcement units in charge of fighting against cyber criminals in following crime proceeds on the internet improved and their cooperation with the financial sector strengthened.

Result 7 - LEA-ISP cooperation: Cooperation between law enforcement and Internet service providers (ISPs) in investigations related to cybercrime strengthened.

Result 8 - Assessments: Regional assessments carried out to determine progress made in terms of legislation, the strengthening institutional capacities for the investigation, prosecution and adjudication of cybercrime and international cooperation.

Even when presented like this, those results (or aimed results) could not be achieved without consulting technical standards in this area, which could be called overall, global and strategic. Of course, this project is intended for few countries and special region, but anyway it should be complied with global standards, and when we critically examine presented we can see that this part is missing. No one around this project consulted standards ISO/IEC 27000 (the family of those since there are few of them)². It is very wrong because some of the mentioned standards (family) could give the right

2 More could be found at <http://www.27000.org/> last accessed 31.05.2011.

direction for general country development, thus a development of the society, region wide.

ABOUT EXISTING ISO/IEC STANDARDS

ISO/IEC 27001 formally specifies a management system that is intended to bring information security under explicit management control. Being a formal specification means that it mandates specific requirements. Organizations that claim to have adopted ISO/IEC 27001 can therefore be formally audited and certified compliant with the standard (more below).

Most organizations have a number of information security controls. Without an ISMS however, the controls tend to be somewhat disorganized and disjointed, having been implemented often as point solutions to specific situations or simply as a matter of convention. Maturity models typically refer to this stage as “ad hoc”. The security controls in operation typically address certain aspects of IT or data security, specifically, leaving non-IT information assets (such as paperwork and proprietary knowledge) less well protected on the whole. Business continuity planning and physical security, for examples, may be managed quite independently of IT or information security while Human Resources practices may make little reference to the need to define and assign information security roles and responsibilities throughout the organization.

The ISO 27000 series of standards have been specifically reserved by ISO for information security matters. This of course, aligns with a number of other topics, including ISO 9000 (quality management) and ISO 14000 (environmental management).

As with the above topics, the 27000 series will be populated with a range of individual standards and documents. A number of these are already well known, and indeed, have been published. Others are scheduled for publication, with final numbering and publication details yet to be determined.

The following matrix reflects the current known position for the major operational standards in the series:

ISO 27001 This is the specification for an information security management system (an ISMS) which replaced the old BS7799-2 standard
 ISO 27002 This is the 27000 series standard number of what was originally the ISO 17799 standard (which itself was formerly known as BS7799-1).

ISO/IEC 27001 requires that management:

Systematically examine the organization’s information security risks, taking account of the threats, vulnerabilities and impacts;

Design and implement a coherent and comprehensive suite of information security controls and/or other forms of risk treatment (such as risk avoidance or risk transfer) to address those risks that are deemed unacceptable; and

Adopt an overarching management process to ensure that the infor-

mation security controls continue to meet the organization's information security needs on an ongoing basis.

While other sets of information security controls may potentially be used within an ISO/IEC 27001 ISMS as well as, or even instead of, ISO/IEC 27002 (the Code of Practice for Information Security Management), these two standards are normally used together in practice. Annex A to ISO/IEC 27001 succinctly lists the information security controls from ISO/IEC 27002, while ISO/IEC 27002 provides additional information and implementation advice on the controls.

Organizations that implement a suite of information security controls in accordance with ISO/IEC 27002 are simultaneously likely to meet many of the requirements of ISO/IEC 27001, but may lack some of the overarching management system elements. The converse is also true, in other words, an ISO/IEC 27001 compliance certificate provides assurance that the management system for information security is in place, but says little about the absolute state of information security within the organization. Technical security controls such as antivirus and firewalls are not normally audited in ISO/IEC 27001 certification audits: the organization is essentially presumed to have adopted all necessary information security controls since the overall ISMS is in place and is deemed adequate by satisfying the requirements of ISO/IEC 27001. Furthermore, management deter-

mines the scope of the ISMS for certification purposes and may limit it to, say, a single business unit or location. The ISO/IEC 27001 certificate does not necessarily mean the remainder of the organization, outside the scoped area, has an adequate approach to information security management.

Other standards in the ISO/IEC 27000 family of standards provide additional guidance on certain aspects of designing, implementing and operating the ISMS, for example on information security risk management (ISO/IEC 27005).

ISO 27003 This will be the official number of a new standard intended to offer guidance for the implementation of the ISMS (IS Management System).

ISO 27004 This standard covers information security system management measurement and metrics, including suggested ISO27002 aligned controls.

ISO 27005 This is the methodology independent ISO standard for information security risk management.

ISO 27006 This standard provides guidelines for the accreditation of organizations offering ISMS certification³.

The ISMS may be certified compliant with ISO/IEC 27001 by a number of Accredited Registrars worldwide. Certification against any of the recognized national variants of ISO/IEC 27001 (e.g. JIS Q 27001, the Japanese version) by an accred-

3 http://en.wikipedia.org/wiki/ISO/IEC_27001

ited certification body is functionally equivalent to certification against ISO/IEC 27001 itself.

In some countries, the bodies that verify conformity of management systems to specified standards are called "certification bodies", in others they are commonly referred to as "registration bodies", "assessment and registration bodies", "certification/ registration bodies", and sometimes "registrars".

The ISO/IEC 27001 certification, like other ISO management system certifications, usually involves a three-stage audit process:

Stage 1 is a preliminary, informal review of the ISMS, for example checking the existence and completeness of key documentation such as the organization's information security policy, Statement of Applicability (SoA) and Risk Treatment Plan (RTP). This stage serves to familiarize the auditors with the organization and vice versa.

Stage 2 is a more detailed and formal compliance audit, independently testing the ISMS against the requirements specified in ISO/IEC 27001. The auditors will seek evidence to confirm that the management system has been properly designed and implemented, and is in fact in operation (for example by confirming that a security committee or similar management body meets regularly to oversee the ISMS). Certification audits are usually conducted by ISO/IEC 27001 Lead Auditors. By passing this stage results in the ISMS being certified compliant with ISO/IEC 27001.

Stage 3 involves follow-up reviews or audits to confirm that the organization remains in compliance with the standard. Certification maintenance requires periodic re-assessment audits to confirm that the ISMS continue to operate as specified and intended. These should happen at least annually but (by agreement with management) are often conducted more frequently, particularly while the ISMS are still maturing.

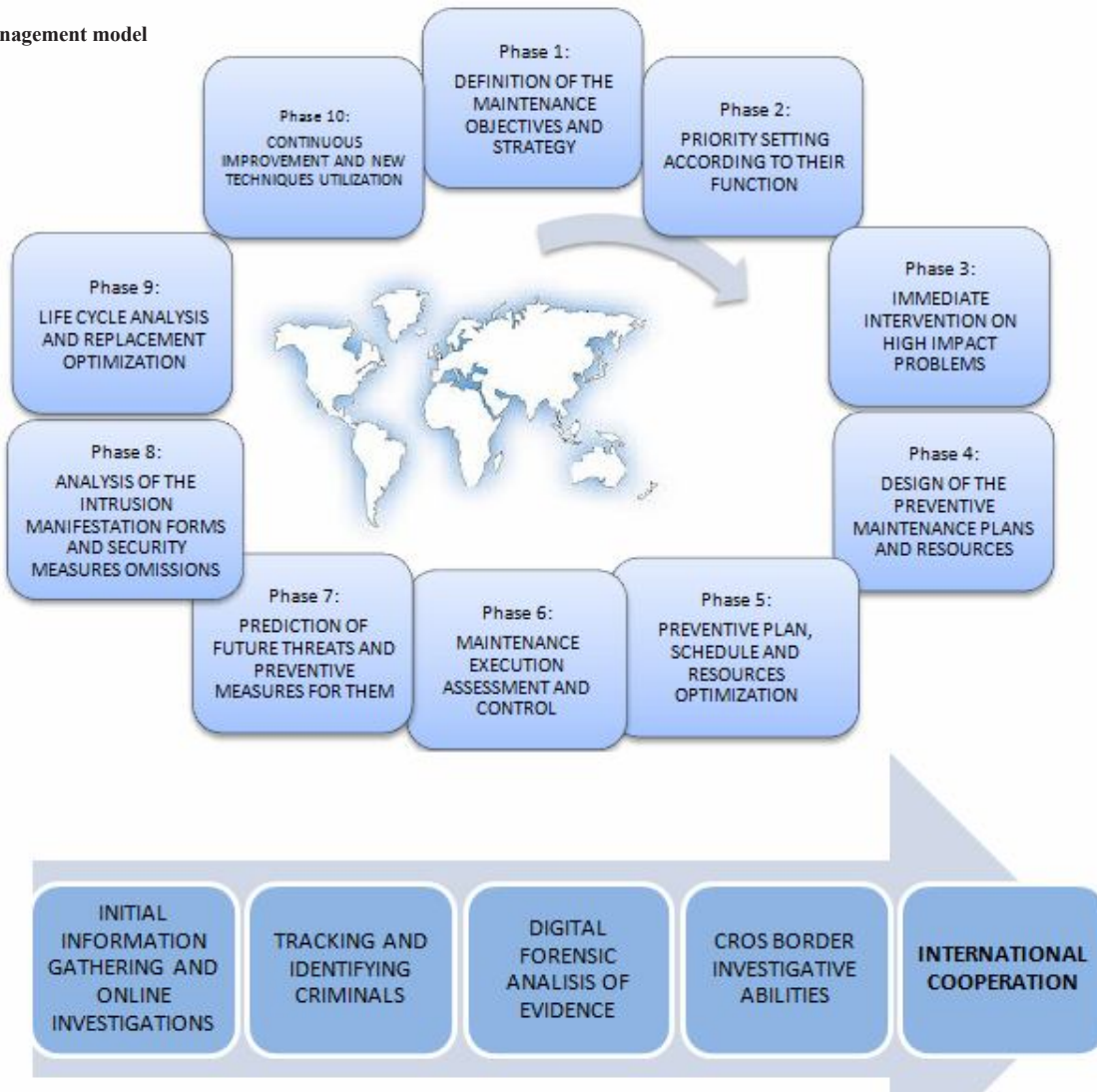
A STRATEGIC REGULATION MODEL ON THE CROSS BORDER HIGH-TECH CRIME

Because cyber security has a global dimension, efficient international legal instruments, extensive co-operation networks, and multi-lateral as well as bilateral cooperation are of the essence in combating cyber crime and securing cyber defence and information security. Governments around the world have a multifaceted role to play in cyber security, including:

- Protecting their information systems.
- Working with the private sector to protect the digital infrastructure.
- Investigating, pursuing and prosecuting cybercriminals.
- cross border standard cooperation (legal and technical)

The Strategic regulation model on the cross border high-tech crime is a generic model for maintenance management, proposed and defined integrates other models and consists of eight sequential management building blocks, as presented in next figure.

Figure 1. Maintenance management model

Each building block is, in fact, a key decision area for maintenance and life cycle management. Within each of these decision areas we can find methods and models that may be used to order and facilitate the decision making processes. The procedure to carry out the analysis of the local (national) processes following risk assessment techniques could be then depicted as follows:

1. Define the purpose and scope of the analysis;
2. Establish the risk factors to take into account and their relative importance;
3. Decide on the number of risk criticality levels to establish;
4. Establish the overall procedure for the identification and prioritization of the critical responsibilities.

After (or together with) harmonizing legislative proposals on National level, we have to harmonize other related law acts such as strategies, policies. This level is also ISO/IEC standard related.

National Policies for enhancing cyber security must be developed:

1. The development and large-scale implementation of a system of security measures
2. Increasing competence in cyber security
3. Improvement of the legal framework for supporting cyber security
4. Bolstering international co-operation
5. Raising awareness on cyber security

The vulnerability of cyberspace can be reduced by the following measures:

- increasing the security of information systems;
- implementing data security standards (ISO 27001);
- providing specialised training to computer users.

- coordinated action at the national level to public and private institutions.

DATA PROTECTION - STANDARDS OF INTERPOL AS INTERNATIONAL CRIMINAL POLICE ORGANIZATION

Along with standards and initiatives for standardizing in harmonization and their relations comes already settled system which is in use, and has a great importance for all countries in information exchange and operative cooperation. It could be seen as a form of implementation mixture of national aspirations, jurisdiction compromises, operative needs and standards created along. This system is Interpol's system.

The exchange of information between Interpol's 188 member countries is the cornerstone of Interpol's activities in the fight against international crime. The member countries exchange information through Interpol channels on a voluntary basis. It is therefore essential to maintain trust between the member countries in order to foster permanent, effective and the broadest-possible participation in the Organization's main mission, namely the development of international police co-operation. Consequently, the exchange of information via Interpol channels must offer legal guarantees in order to ensure quality.

The basis for the legal guarantees offered by Interpol is found in the Organization's Constitution, which provides that the Organization's action is taken within the limits of the laws existing in different countries and in the spirit of the Universal Declaration of Human Rights. Interpol has adopted international data-protection principles, which are

derived from the basic right to legal protection against any arbitrary interference in personal privacy. These principles are set out in the "Rules on the Processing of Information for the Purposes of International Police Co-operation" (RPI) and their "Implementing Rules" (IRRPI). Furthermore, the RPI set out the conditions and the basic procedures according to which information is processed through Interpol channels for the purposes of international police co-operation. The RPI are a flexible tool which enables each member country to co-operate while respecting its national sovereignty and its own laws. Interpol's National Central Bureaus (NCBs) provide liaison between the various departments within their countries, the other NCBs and the General Secretariat. The NCBs play a fundamental role in implementing the RPI, in particular vis-à-vis those national departments they have authorized to consult or provide information through Interpol channels.

The processing of information through Interpol channels is subject to supervision by the Commission for the Control of Interpol's Files (CCF), which is an independent body of the Organization. The functioning of the CCF is governed by the Rules relating to the Control of Information and Access to Interpol's Files (RCI). The CCF is also competent to receive requests from people wishing to exercise their right of access to information about them recorded in Interpol's databases. Such right of access includes the right to have information corrected or deleted, as the case may be.

The development of a suitable data-protection system is an ongoing process within Interpol. This process includes the revision of the RPI and of the National Central Bureau ser-

vice standards. Interpol is also developing a policy of sustained training to ensure that the rules are known and understood by all those using Interpol channels.

Whenever necessary, and at least once a year, the General Secretariat shall remind the National Central Bureaus particularly with regard to the accuracy of that information and its relevance in relation to the purpose for which it is provided. In carrying out their liaison function between the General Secretariat and the authorized national institutions, the National Central Bureaus shall be responsible for the persons they have authorized to consult, or supply information for, the police information system. The National Central Bureaus shall continue to be responsible for the information which they provide through the police information system and which may be recorded in the Organization's files.

The information sources shall be required to take any appropriate steps to ensure that the information continues to fulfil the conditions for being processed by the Organization and to ensure the accuracy and relevance of the information. Prior to the use of any information obtained through the Organization's police information system, the National Central Bureaus must check with the General Secretariat and the source of that information to ensure that the information is still accurate and relevant.

The police information system is composed of the following databases, in which information sent and received over the Organization's network can be recorded:

- The central database: this is the Organization's main database used a priori for processing information received or obtained by the General Secretariat, and items of information which make it possible to manage it;

- The specialized databases:

(1) The subsidiary databases to the central database are those linked to the central database by an indexing system and contain information which, because of its specific nature, cannot be recorded directly in the central database;

(2) Extractions are databases which may be linked to the indexing system and contain information processed in another of the Organization's databases and then copied into the said databases;

(3) The autonomous databases are not linked to the central database by an indexing system for security reasons;

(4) Analysis files are working files created for the purpose of crime.

The indexing system is an automated system allowing the General Secretariat to link the information and databases in the police information system, to facilitate the information management and searches and also to inform the user where an item of information may be recorded, notably for coordinating analysis work relating to that information, with due respect for the processing restrictions the source of the information has imposed.

All information transmitted through the Organization's channels or obtained by the General Secretariat of INTERPOL (IPSG) may be processed in the Organization's files only if the conditions on processing lay down in the present Rules are met and subject to the restrictions attached to its processing. The present Rules shall not apply to requests from individuals for access to the Organization's files nor can the requests be processed in the police information system.

The source of an item of information shall determine its level of confidentiality, thereby classifying

the information. IPSG may attribute a confidentiality level to the information which is higher than that attributed by the source, in the light of the risks to international police co-operation, or to the Organization, its staff, and its member countries of processing, and more particularly of disclosing, the information. IPSG shall determine the level of confidentiality of the value it adds to an item of information, notably when it carries out analysis work or issues a notice, it being understood that, on retransmission, it must respect the restrictions the source referred to in the analysis has imposed on the said item of information. The different levels of confidentiality of information shall be determined and the conditions attached to each level shall be indicated in the implementing rules. IPSG shall take all necessary measures to protect the security, i.e. integrity, and confidentiality of information provided and processed through the police information system. To this effect, IPSG shall inter alia develop the appropriate technical, legal and procedural means to ensure that only duly authorized persons are able to process an item of information.

At the latest, six months prior to the deadline for examining the need to retain an item of information concerning a person who is the subject of a notice or is wanted, to ask the source of the information whether it considers it is still necessary and relevant to retain the item in the Organization's files, and if, three months before the deadline for assessing the need to retain an item of information concerning a person who is the subject of a notice or is wanted, the source of that information has not replied to the IPSG's request, it shall send it a further request. The deadline for examining the need to

retain an item of information shall be calculated from the date of receipt of the information recorded. The need to retain an item of personal information shall be examined, at the latest, every five years, subject to a shorter retention period being required, notably by the source of the said information. When an item of information is connected to another set of information concerning the same person or persons, implicated or likely to be implicated in the same case or a number of connected cases, IPSG may postpone the deadline for examining the need to retain the information until the deadline for examining the need to retain the other information. The deadline for examining the need to retain an item of information in any form or on any medium concerning someone who is wanted on the subject of an international request for information shall be suspended during such time as the person concerned is deprived of his freedom, in the context of crime investigation.

IPSG may postpone for a maximum of five years the deadline for examining the need to retain an item of information in any of the following cases:

- When the source of the information has requested IPSG to do so;
- When the source of the information has not requested the IPSG to do so, but the latter considers that the information remains relevant and of specific international interest to the police.

Such shall be the case:

- When the source of the information, or the country to which that source is attached, is no longer likely to update the information because of technical, mechanical or other conditions;
- If the source of the information has expressed its opposition in prin-

ciple to the possibility of IPSG retaining an item of information in the absence of express authorization from the source of that information.

IPSG shall modify, destroy or block an item of information when the source requests that it do so. When a number of entities are the source of the same item of information and only one of them requests its modification, blocking or destruction, IPSG shall ask the other sources whether they also wish to proceed with the said modification or destruction. If so, the information shall be modified, blocked or destroyed as requested. If not, the existence of the request for modification, blocking or destruction must be clearly indicated; if a request has been made for the information to be destroyed, the name of the source making the request must be deleted from the list of sources which supplied the information.

CONCLUSION

As presented we can deduce that there are many obstacles in standardization and that there are few paths which could be followed, but our suggestion is to induce from all of existing since there are live connections between the crucial points. As we've seen there is ongoing process within the Council of Europe of legislative harmonization for the SEE area (including Turkey) and we have established a firm connection with the certain ISO/IEC standards. Those two areas of great importance just need a valid connection bridge which we see in the standardization requirements fulfilment. This especially can be seen in the example of the INTERPOL standardization system and it gives us the best example of perfect existence of various systems and different requirements

cohabitation in this Interpol's data protection system. When it was in creation the system had to be built on different demand levels by its creators (meaning different countries with different democratic, or even not democratic, systems) and it survived up to this day with ability to adjust and comply with different demands. This is the most important characteristic of this system that should be implemented in future standardization of all future mechanisms (or systems) for regional or global agencies in cooperation.

LITERATURE CITED

- [1] Challenges and best practices in cybercrime investigation, International training course, 2008,
- [2] Dragovic R. Data mining systems as a support of investigative actions, Proceedings YUINFO 2011,
- [3] Dragovic R. Functional recommendations for the establishment of the judicial information system, Proceedings ISDOS 2010,
- [4] Dragovic R. Kacanovski V. Perovic B., Security policy in judicial information system, Proceedings YUINFO 2011,
- [5] Đukanović, D. Uljanov, S. Ivanović, Z. Mreža regionalnih inicijativa u oblasti bezbednosti na jugoistoku Evrope (JIE): uporedna analiza, Revija za kriminologiju i krivično pravo, str.331-347, nr.3. vol.48. Beograd, 2011. god.
- [6] Marquez, A. C. The Maintenance Management Framework, Springer Series in Reliability Engineering, 2007.
- [7] Uljanov, S. Urošević, V. Ivanović, Z. Visokotehnološki kriminal iz ugla međunarodne saradnje kriminalističke policije, pp.530-541. Zbornik radova Konferencije Internacionalne asocijacije kriminalista, Međunarodna i nacionalna saradnja i koordinacija u suprostavljanju kriminalitetu, na Kelebiji, Banjaluka 2010. Vol.3.nr.1.
- [8] Urošević, V. Uljanov, S. Ivanović, Z.: Fokusi u saradnji kriminalističkih policija sa aspekta nacionalnog centralnog biroa INTERPOL-a Beograd, Bezbednost, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Godina LII, br. 1/2010, Beograd, 2010, pp. 62-73,
- [9] The World Bank, World development report 2011 - Conflict, Security, and Development, 2011.

ИЗВЕШТАЈ АМЕРИЧКОГ УДРУЖЕЊА ПРАВНИКА:

ПОХВАЉЕНО УДРУЖЕЊЕ

ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

Једно од најпрестижнијих и најцењенијих струковних удружења на свету, Америчко удружење правника Иницијатива за владавину права (ABA ROLI) вршило је евалуацију реформе правосуђа у земљама у транзицији у којој је Удружење тужилаца Србије оцењено најпозитивније. Наглашава се да УТС служи као јак и независан глас тужилачке професије која је веома популарна међу својим члановима.

Индекс реформе тужилаштва (PRI) је инструмент који је осмислило Америчко удружење правника Иницијатива за владавину права (ABA ROLI). Његова сврха је да изврши анализу међузависности фактора од значаја за реформу тужилаштва у земљама у транзицији. У време када напори у вези са реформом права и правосуђа добијају више пажње него раније, PRI представља одговарајући и важан механизам анализе. PRI ће омогућити АБА, њеним оснивачима, као и самим локалним властима, да боље усмере програме за реформу тужилаштва и прате напредак ка стварању од-

говорног, ефикасног и независног тужилаштва.

ПОЗИТИВНИ АСПЕКТИ ИДЕНТИФИКОВАНИ У PRI ЗА 2011. ГОДИНУ

- Иако се квалитет општег правног образовања студената права креће у позитивном правцу, Правосудна академија се развила у институцију која има у фокусу високе стандард стручности и експертизе за нове и постојеће правосудне актере. Почетак иницијалног програма обуке за тужиоце и судије, који је такође координисан са Правосудном академијом, обећава и тежи обезбеђивању високог квалитета, усаглашеног приступа у припреми квалификованих кандидата за функције у правосуђу.
- Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца представља суштинску снагу у подизању угледа и стручности тужилаца у Србији. То је независна организација која се финансира из чланарина и донација и која спро-

води велики спектар активности у корист свих тужилаца у Србији. Поред импресивног спектра публикација и обука за своје чланове, Удружење се залаже за интересе тужилаца и система кривичног права, а у скоријем периоду, њихови напори у налажењу решења за недостатке поступка реизбора су се показали кључним.

- У важној области међународне сарадње, повећани интерни капацитет и проактивност јавног тужилаштва, заједно са темељним правним оквиром се показао као веома ефикасан у одговарању на изазове у борби против криминала на глобалном нивоу.

НАЈВЕЋИ ПРОБЛЕМИ ИДЕНТИФИКОВАНИ У PRI ЗА 2011. ГОДИНУ

- Процес реизбора, који је отпочео у 2009. години, спроведен је без поштовања одговарајућих процесних права и транспарентности. И док су напори уложени у поступак преиспитивања одлука који се окончава 2011. године, резултирали у исправци неких недостатака и поновном избору једног броја квалификованих тужилаца, остаје да се види како ће се недавно основано Државно веће тужилаца (у даљем тексту: ДВТ) носити са избором, унапређивањем, и премештајем тужилаца, као и правичном евалуацијом тужилаца у будућности.

- Иако уобичајена корупција није виђена као значајан проблем у оквиру Републичког јавног тужилаштва (у даљем тексту: РЈТ) и тужиоцима се по закону гарантује самосталност, могућност од спољног и унутрашњег утицаја изазива повећану забринутост. Пријављено је да су тужиоци подвргнути обавезним упутствима од стране надређених о било ком аспекту који се тиче предмета, а сумња се да постоји утицај од стране политичких власти на предмете високог профила. Политичке власти су виђене као неко ко има сувише утицаја на процес избора тужилаца и чланова ДВТ-а, умањујући његову улогу као независног тела које управља јавним тужилаштвом.

- Тренутно, уставни и правни оквир у Србији је слаб када је у питању заштита жртава. Не постоји централизована координациона јединица у оквиру јавног тужилаштва, изузев у тужилаштвима посебне надлежности за организовани криминал и ратне злочине, а и услуге ове службе су доступне само у току кривичног поступка. Коначно, жртвама није обезбеђена правна помоћ која би им помогла у процесуирању захтева у оквиру или паралелно са кривичним поступком.

- Иако је израда Етичког кодекса у току, док он не буде усвојен од стране ДВТ-а, етички стандар-

ди за тужиоце су неадекватни, а тренутно се састоје од општих и нејасних правила у више различитих закона и аката. Образовање и обука о етици недостаје на академском и професионалном нивоу. Упркос томе што Закон о јавном тужилаштву прописује детаљну и правичну процедуру дисциплинског поступка, ДВТ још увек није усвојио Етички кодекс и именован Дисциплинског тужиоца што доводи до тога да тужиоци не одговарају за кршење правила понашања. Такође, тужиоци су ретко подвргнути кривичном поступку за своје пропусте.

PRI ЗА СРБИЈУ 2011 АНАЛИЗА

Док корелације назначене у овој анализи могу послужити да дају релативни осећај о стању одређених проблема који су представљени, АВА би желела да нагласи да факторске корелације имају највећу корисност када се посматрају заједно са повезаном анализом и АВА сматра да је релативна важност одређених корелација тема која захтева даља испитивања. У овом смислу, АВА позива на давање коментара и информација који би омогућили развијање бољих или детаљнијих одговора у будућим PRI проценама. АВА види PRI процес процене као део текућих активности у надзору и оцењивању реформских напора.

Табела факторских корелација

ФАКТОРИ ИНДЕКСА РЕФОРМЕ ТУЖИЛАШТВА		Корелација
I Квалификације, селекција и обука		
Фактор 1	Правно образовање	Неутрално
Фактор 2	Континуирано правно образовање	Позитивно
Фактор 3	Избор: Селекција, унапређење и премештај тужилаца	Негативно
Фактор 4	Избор без дискриминације	Позитивно
II Професионалне слободе и гаранције		
Фактор 5	Слобода изражавања	Неутрално
Фактор 6	Слобода професионалног удруживања	Позитивно
Фактор 7	Слобода од недозвољеног утицаја	Неутрално
Фактор 8	Заштита од застрашивања и узнемиравања	Неутрално
Фактор 9	Професионални имунитет	Позитивно
III Тужилачке функције		
Фактор 10	Дискрециона овлашћења	Неутрално
Фактор 11	Права окривљеног	Неутрално
Фактор 12	Права и заштите жртава	Негативно
Фактор 13	Права и заштита сведока	Неутрално
Фактор 14	Јавни интегритет	Неутрално
IV Одговорност и транспарентност		
Фактор 15	Одговорност према јавности	Неутрално
Фактор 16	Интерна одговорност	Неутрално
Фактор 17	Сукоб интереса	Позитивно
Фактор 18	Етички кодекс	Негативно
Фактор 19	Дисциплински поступак	Неутрално
V Интеракција са другим учесницима кривичног поступка		
Фактор 20	Интеракција са судијама	Неутрално
Фактор 21	Интеракција са полицијом и другим истражним органима	Неутрално
Фактор 22	Интеракција са представницима окривљеног	Неутрално
Фактор 23	Односи са јавношћу/медијима	Неутрално
Фактор 24	Међународна сарадња	Позитивно
VI Финансије и средства		
Фактор 25	Буџетска основа	Неутрално
Фактор 26	Средства инфраструктура	Неутрално
Фактор 27	Ефикасност	Неутрално
Фактор 28	Накнаде и бенефиције	Неутрално

ФАКТОР 6: СЛОБОДА ПРОФЕСИОНАЛНОГ УДРУЖИВАЊА

Јавни тужиоци имају ефективно право на слободу професионалног удруживања и окупљања. Они су слободни да се удружују или формирају локалне, националне или међународне организације које заступају њихове интересе, промовишу професионалне обуке и штите њихов статус, без могућности да претрпе негативне професионалне последице из разлога учешћа или чланства у некој организацији.

Закључак Корелација:

Позитивно

Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије [УТС] је независна организација која се ослања на чланарине и донаторска средства и бави се широким спектром активности у име несамосвојних чланова, већ свих тужилаца Србије. Поред тога што обезбеђује импресивну селекцију публикација и обука за своје чланове, УТС се залаже за интересе тужилаца и система кривичне правде. У скорије време, ови напори су били фокусирани на недостатке процеса реизбора и промене ЗКП-а. Као резултат тога, УТС

је изгубио благонаклоност власти и перципиран је као противник реформе кривичног права.

Анализа/Образложење:

Чланом 55. Устава прописано је „Јемчи се слобода политичког, синдикалног и сваког другог удруживања и право да се остане изван сваког удружења. Удружења се оснивају без претходног одобрења, уз упис у регистар који води државни орган, у складу са законом.“ Тужиоцима се посебно гарантује право на удруживање у члану 53. Закона о јавном тужилаштву који гласи: „Јавни тужиоци, заменици јавних тужилаца, тужилачки помоћници и приправници имају право да се удружују ради заштите својих интереса и предузимају мере за очување своје самосталности у раду.“ Према овим одредбама, тужиоци могу да се учлане у УТС, који је формиран у 2001. години и тренутно броји 463 члана, приближно 60% свих активних тужилаца. Видети Интернет презентацију УТС-а, доступно на: http://www.uts.org.rs/en/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=49. Рад УТС-а је регулисан Статутом Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије [у даљем

тексту: Статут УТС-а]. УТС је финансиран годишњим чланаринама које износе 3,943 РСД (55 УСД) и из фондова међународних донатора за конкретне активности. УТС је члан Међународног удружења тужилаца (IAP) и био је домаћин IAP-ове Регионалне конференције о сарадњи у борби против корупције у октобру 2011. године.

Члан 2. Статута УТС-а прописује да су циљеви организације:

1. старање о унапређењу прописа о организацији и раду тужилаштва и правосуђа, као и других прописа од значаја за јавно тужилаштво;
2. залагање за самосталност јавног тужилаштва и самосталност и независност у раду јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца у обављању јавнотужилачке функције;
3. подизање нивоа поверења грађана у рад јавног тужилаштва и унапређење професионалне етике;
4. залагање за унапређење материјалног статуса јавног тужилаштва, јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца (подизање угледа

и материјалног статуса јавнотужилачке функције);

5. афирмација права као струке и науке;

6. унапређење ефикасности и потпуније остваривање надлежности јавног тужилаштва, посебно у сузбијању организованог криминала и корупције;

7. залагање за усклађивање правосудног и кривичноправног система Републике Србије са правом Европске уније, као и релевантним међународним стандардима;

8. сарадња са струковним и стручним удружењима у Србији и иностранству;

9. учествовање у раду Европског удружења судија и тужилаца за слободу и демократију и Међународног удружења тужилаца;

10. као и други циљеви који доприносе успостављању владавине права и поверења грађана у правосудне институције.

Као што је приказано у овим циљевима, УТС је укључен у амбициозан опсег активности. Интернет презентација УТС-а

(доступна на <http://www.uts.org.rs/en/index.php>) је веома обимна и информативна, са великом разноликошћу извора и информација на српском и енглеском језику. УТС је начинио импресивну листу публикација, укључујући и приручнике за јавне тужиоце и низ извештаја који анализирају тренутна питања везана за улогу тужилаца у реформи кривичног законодавства и у суштински важним областима, као што су примера ради антидискриминационо законодавство, корупција, системи интегритета за јавне тужиоце, трговина људима итд. Такође, УТС редовно објављује гласило *Тужилачка реч*, које садржи чланке везане за рад удружења, тужилачку праксу и прилоге експерата. Од иницијалне публикације која је садржавала петнаестак страна, гласило се развило на садашњи обим од око стотину страна. УТС је такође крајње активан у обезбеђивању прилика за обуке тужилаца. У 2011. години, УТС је организовао 33 обуке са широким спектром тема, од права ЕУ, преко заштите жртава трговине људима, па све до изазова у истрази и оптужењу ратних злочина. У циљу повећања ефикасности у активностима на обукама, УТС је координисао своје

активности са Правосудном академијом да би се избегло дуплирање програма. Позитивна повезаност и сарадња је увећана и чињеницом да члан УТС-а има место у Управном одбору и Програмском савету Правосудне академије. Најконтроверзнији аспект активности УТС-а јесте јавно заговарање о питањима повезаним са скорашњом реформом кривичноправног система, а нарочито поступцима избора и преиспитивања одлука о реизбору тужилаца, као и променама ЗКП-а. Као што је детаљно описано у Фактору 3, поступак реизбора за судије и тужиоце остаје и даље спорна тема због озбиљних проблема са недостатком транспарентности, повредама поступка, и перципираних утицаја и мешања у рад. УТС је енергичан заговорник права тужилаца која су негативно погођена поступком реизбора, те је помогао у прављењу нацрта процедура за поступак преиспитивања, а представници УТС-а су били укључени као посматрачи на рочиштима и испитивањима током самог поступка преиспитивања. Као што су многи испитаници приметили, укључујући међународне организације, резултати

поступка преиспитивања били су разочаравајући, па УТС остаје снажан критичар оног што је по многим био изузетно лоше спроведен поступак. УТС је такође јавно изражавао своје ставове у погледу измена ЗКП-а, нарочито преноса надлежности у истражи са истражних судија на тужиоце. Нажалост, једна од последица ових залагања је да је организација сада виђена као противник реформе система кривичног права, а УТС је изразио забринутост да је сада искључен из дијалога о реформским напорима. Са друге стране, УТС је био критикован јер је имао могућност да раније поднесе своје коментаре радној групи за писање новог ЗКП-а, као и због одбијања да учествује у обукама о новом ЗКП-у. Свеукупно, чињеница да УТС служи као јак и независан глас тужилачке професије јесте сведочанство његове улоге и развоја протеклих 10 година. Организација је остала популарна међу својим члановима, а број чланова је остао непромењен од када је УТС почео да се већим делом фокусира на процес реизбора. Док је неколико тужилаца изразило забринутост да је УТС постао сувише истрошен и окупиран поступком реизбора,

велика већина испитаника изразила је снажну подршку и захвалност за напоре УТС-а. Слично томе, док су неки испитаници у удаљеним областима давали коментаре да УТС није толико активан изван Београда, други део тужилаца у удаљеним областима су били веома активни у организацији. Вероватно највећи изазови пред УТС-ом јесу повећање капацитета како би се одговорило амбициозним циљевима организације. УТС не добија средства од државе, што доприноси очувању његове независности и кредибилитета. Ипак, таква ситуација чини УТС зависним од чланарина и донаторских средстава, што ограничава његове капацитете. Са само малим бројем запослених са пуним радним временом, организација је вођена и допуњава особље запосленим тужиоцима који спроводе активности УТС-а поред свог пуног радног времена. Иако је корисно имати активне, искусне тужиоце као део управе и особља, УТС би могао да постигне много више за своје чланство повећањем броја посвећених запослених са пуним радним временом.

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA

www.uts.org.rs